T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDAKİ TARİHİ ŞAHSİYETLERİN ARAŞTIRILMASI

ZELİHA TOPCUOĞLU

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. BETÜL BATIR

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ

İSTANBUL-2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDAKİ TARİHİ ŞAHSİYETLERİN ARAŞTIRILMASI

ZELİHA TOPCUOĞLU

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. BETÜL BATIR

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ

İSTANBUL-2019

Bu çalışma 20.09.2019 Tarihinde aşağıdaki jüri tarafından
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ

Doç. Dr. Betül BATIR
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa
Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi

Dr.Öğr.Üyesi İbrahim TURAN
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa
Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi

Dr.Öğr.Üyesi Genç Osman İLHAN
Yıldız Teknik Üniversitesi
Eğitim Fakültesi

..... Metin girmek için burayı tıklatın.
Üniversite
Fakülte

..... Metin girmek için burayı tıklatın.
Üniversite
Fakülte

ÖNSÖZ

Sosyal Bilgiler hayatın her döneminde insanların iç içe bulunduğu durumlarla baş etmesini, geçmişini öğrenip bugününe sahip çıkmasını, bilinçlenmesini, kendi davranışlarına yön verebilmesini sağlar. Aynı zamanda ülkemizi tanıyıp, ülkemize sahip çıkmamızı, düşünceli, yeterli ve duyarlı vatandaşlar olarak yetişmemizi sağlayan bir derstir.

Bu çalışmada Sosyal Bilgiler 5, 6 ve 7. sınıf ders kitapları incelenerek tarihi şahsiyetler tespit edilmiştir. Hangi sınıf seviyelerinde ve konularda bu tarihi şahsiyetlerin ne şekilde verildikleri üzerinde durulmuş olup, yapılan bu çalışmayla ilgili olan herkese yol göstermek amaçlanmıştır.

Bu çalışmayı hazırlamak için çıktığım bu uzun yolda, danışmanım Doç. Dr. Betül Batır'a, hayatımın her anında olduğu gibi sevgisiyle ve desteğiyle bana mutluluk ve moral veren annem Nurten Cebeci'ye, görüşleri, önerileri ve beni sürekli motive etmesiyle her zaman yanımda olan sevgili eşim Togay Topcuoğlu'na teşekkürü bir borç bilirim.

Zeliha TOPCUOĞLU

ÖZET

SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDAKİ TARİHİ ŞAHSİYETLERİN ARAŞTIRILMASI

Sosyal Bilgiler ders kitaplarında çok fazla tarihi şahsiyetin adı geçmektedir. Fakat tarihi şahsiyetler hakkında nitelik ve nicelik açısından belirgin bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu sebeple, bu araştırmanın amacı, Sosyal Bilgiler 5, 6 ve 7. sınıf ders kitaplarındaki tarihi şahsiyetleri tespit ederek, bu kişilere uygun sınıflandırma yapmak, sınıf ve konu dikkate alınarak bu şahsiyetlerin sayılarını belirlemek, veriliş şekillerini ortaya koymak ve varsa eksiklikler üzerinde durmaktır. Aynı zamanda bu çalışmanın program geliştiricilerine ve ders kitabı yazarlarına yol göstermesi amaçlanmıştır. Bu çalışma, giriş, kavramsal çerçeve/alan yazın ve ilgili araştırmalar, yöntem, bulgular ve tartışma, sonuç ve öneriler olmak üzere beş ana bölümden oluşmaktadır. Araştırmaya Sosyal Bilgiler, tarih nedir? sorularına cevap aramak amacıyla doküman incelemesi yöntemi ile başlanmış, ardından 2015-2016 eğitim öğretim yılından başlanmak üzere 2018-2019 eğitim öğretim yılı da dahil edilerek 5, 6 ve 7. sınıf ders kitapları incelenip tarihi şahsiyetler tespit edilmiştir. Çalışmanın evreni 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları olup, örneklem ise ulaşılabilir örneklem yoluyla seçilmiş 12 adet Sosyal Bilgiler ders kitabıdır. Bu ders kitapları Milli Eğitim Bakanlığı'nın onayladığı ve devlet okullarında okutulan, farklı yayınevleri tarafından çıkartılan ders kitaplarıdır. Tarihi şahsiyetlerin daha kolay anlaşılabilmesi için bu şahsiyetler bulundukları eğitim öğretim yılı belirtilerek yazılmış ve tüm tarihi şahsiyetler uygun başlık altına sınıflandırılmıştır. Sınıflandırma yapılırken bu kişilerin ders kitaplarında geçen ve ağır basan yönleri dikkate alınmış ve gerekli açıklamalar yapılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bilgilere göre, Sosyal Bilgiler ders kitaplarında birçok tarihi şahsiyet tespit edilmiştir. Bu şahsiyetlerin çoğu kısa ve öz bilgilerle anlatılmıştır. 5. sınıf ders kitaplarında sosyal içerikli konular ağır basarken, 6. ve özellikle 7. sınıf ders kitaplarında tarihi konular yer almaktadır. Bu sebepledir ki sınıf seviyesi büyüdükçe kitaplarda bulunan tarihi şahsiyetlerin sayısının arttığı görülmüştür.

ABSTRACT

INVESTIGATION OF HISTORIC FIGURES IN SOCIAL STUDIES COURSE BOOKS

There are a lot of historical figures in social studies coursebooks and there isn't enough research about these figures because of this reason the purpose of this study is to investigate historic figures in Social Studies coursebooks for the 5th, 6th and 7th grades and classify them suitably and to evaluate the frequencies based on the grade levels of the students, it is also aimed to show how these figures are given in the books and point out the possible omissions. Additionally, this paper is also expected to guide the designers of the curriculums and the authors of the course books. This study consist of five main sections; introduction, conceptual framework, methods, findings and discussion, results and recommendation. The study begins with a document review to conceptualize what social studies and history mean. It then examines the 5th, 6th and 7th grade Social Studies coursebooks from 2015 to 2019 academic years in terms of the historical figures included in the books. The population of this study is 5th, 6th and 7th grades social studies coursebooks and the sampling of this study is 12 social studies coursebooks selected with accessible sampling. These books are published by different publishing houses and they are used in state schools with the approval of the Ministry of Education. These historic figures are listed and classified according to the academic years in order to have a clearer view of them. Following this, some explanations have been made about the historical figures by taking into account the predominant characters that they represent in the coursebooks. The results of this study provide evidence to suggest that, a great number of historical figures have been included in the elementary Social Studies coursebooks. Most of them represent their own basic personal information. It can be concluded that social issues are mostly included in the 5th-grade coursebooks, whereas historical issues commonly appear in the 6th and especially in 7th-grade coursebooks. Based on this finding, it can be noted that the number of historical figures increases along with the grade level of the students.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ ..... **iii**

ÖZET ..... **iv**

ABSTRACT ..... **v**

İÇİNDEKİLER ..... **vi**

TABLOLAR LİSTESİ ..... **ix**

BÖLÜM I. GİRİŞ **1**

1.1. Problem Durumu 2

1.2. Problemler ve Alt Problemler 3

1.3. Önem 4

1.4. Sayıltılar (Varsayımlar) 4

1.5. Sınırlılıklar 4

1.6. Tanımlar 5

BÖLÜM II. KAVRAMSAL ÇERÇEVE / ALANYAZIN VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR **6**

2.1. Sosyal Bilgiler Kavramı 6

2.2. Sosyal Bilgiler Dersi Amacı ve İçeriği 7

2.3. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Vizyonu ve Temel Yaklaşımı 9

2.4. Tarih Nedir? Neden Önemlidir? 10

2.5. Tarihi Şahsiyet Nedir? 13

2.6. Tarihi Şahsiyetlerin Kavratılmasında Sosyal Bilgiler Dersinin Önemi 14

BÖLÜM III. YÖNTEM **16**

3.1. Araştırmanın Modeli 16

3.2. Evren ve Örneklem 17

3.3. Veri Toplama Araçları 17

3.4. Verilerin Çözümlenmesi 18

BÖLÜM IV. BULGULAR **20**

4.1. Tarihi Şahsiyetlerle İlgili Kategorilerin Oluşturulması 20

4.2. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Tarihi Şahsiyetler Kimlerdir?..... 21

4.2.1. Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Tarihi Şahsiyetler 21

4.2.1.1. 2015-2016 Eğitim Öğretim Yılı Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Tarihi Şahsiyetler ve Alanları..... 21

4.2.1.2. 2016-2017 Eğitim Öğretim Yılı Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Tarihi Şahsiyetler ve Alanları..... 22

4.2.1.3. 2017-2018 Eğitim Öğretim Yılı Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Tarihi Şahsiyetler ve Alanları..... 22

4.2.1.4. 2018-2019 Eğitim Öğretim Yılı Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Tarihi Şahsiyetler ve Alanları..... 22

4.2.2. Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Tarihi Şahsiyetler 24

4.2.2.1. 2015-2016 Eğitim Öğretim Yılı Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Tarihi Şahsiyetler ve Alanları..... 24

4.2.2.2. 2016-2017 Eğitim Öğretim Yılı Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki tarihi şahsiyetler ve alanları 25

4.2.2.3. 2017-2018 Eğitim Öğretim Yılı Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Tarihi Şahsiyetler ve Alanları..... 25

4.2.2.4. 2018-2019 Eğitim Öğretim Yılı Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Tarihi Şahsiyetler ve Alanları..... 26

4.2.3. Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Tarihi Şahsiyetler..... 28

4.2.3.1. 2015-2016 Eğitim Öğretim Yılı Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Tarihi Şahsiyetler ve Alanları..... 28

4.2.3.2. 2016-2017 Eğitim Öğretim Yılı Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Tarihi Şahsiyetler ve Alanları..... 29

4.2.3.3. 2017-2018 Eğitim Öğretim Yılı Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Tarihi Şahsiyetler ve Alanları..... 30

4.2.3.4. 2018-2019 Eğitim Öğretim Yılı Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Tarihi Şahsiyetler ve Alanları..... 31

4.3. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Verilen Tarihi Şahsiyetlerin Sayısı Öğretim Programına ve Sınıf Düzeyine Göre Değişmekte midir? 33

4.4. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Verilen Tarihi Şahsiyetler, Konular Dikkate Alındığında Eksiksiz Verilmekte midir? 37

4.4.1. Beşinci sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki tarihi şahsiyetlerin konulara göre incelenmesi 38

4.4.2. Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Tarihi Şahsiyetlerin Konulara Göre İncelenmesi 39

4.4.3. Yedinci sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki tarihi şahsiyetlerin konulara göre incelenmesi 48

4.5. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Verilen Tarihi Şahsiyetler Görsellerle Desteklenmekte midir? 55

4.6. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Verilen Tarihi Şahsiyetler Arasında Kadın-Erkek Ayrımı Gözetilmekte midir? 57

BÖLÜM V. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER 60

5.1. Tartışma 60

5.2. Sonuç 64

5.3. Öneriler 66

KAYNAKLAR 69

ÖZGEÇMİŞ 79

TABLOLAR LİSTESİ

4.2.1.5. Beşinci Sınıf Ders Kitaplarında İsmi En Fazla Geçen Beş Tarihi Şahsiyet ve Dağılımları……...……23

4.2.2.5. Altıncı Sınıf Ders Kitaplarında İsmi En Fazla Geçen Beş Tarihi Şahsiyet ve Dağılımları……...27

4.2.3.5. Yedinci Sınıf Ders Kitaplarında İsmi En Fazla Geçen Beş Tarihi Şahsiyet ve Dağılımları……...……32

4.3.1. 2017 Öğretim Programı Değişikliği Öncesi ve Sonrasında Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Tarihi Şahsiyetlerin Sınıf Seviyelerine Göre Sayısı….33

4.5.1. Öğretim Programı ve Sınıf Düzeyine Göre Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Tarihi Şahsiyetlerin Görsellerinin Sayılarındaki Değişim…….56

BÖLÜM I. GİRİŞ

Bir ülkenin geleceğe sağlam adımlarla yürümesi o ülkenin tarihindeki yaşanan olayların bilinmesiyle mümkündür. Toplumların tarihleri, şahsiyetleri ve olayları iyi kavramaları gerekmektedir. Her toplum tarih konusunda çok duyarlıdır ve ülkeyi o günlere getiren tarihi olayların bireyler tarafından doğru bir şekilde öğrenilmesi konusunda da hassastır. Birçok ülkenin eğitim müfredatında tarih dersinin zorunlu kılınması da bunun bir göstergesidir.

Olayların ve olguların kavranması doğru bilgileri içeren kaynaklarla gerçekleşebilir. Tarihte olduğu şekliyle aktarılan, taraf tutmayan eserler kişiler tarafından okunarak bilinçli bir toplum meydana gelir. Böylece geçmişini bilen ve dolayısıyla kendi ülkesine sahip çıkan bir nesil yetişir. Ülkelerin varlıklarının devamı işte bu nesillerle sağlanabilir. Çünkü bu bireyler tarihi okuyarak, inceleyerek neyin ne olduğunu öğrenirler, geçmişte yapılan hataları tekrar yapmamaya özen gösterirler. Geleceğe daha umutla ve daha istekle bakarlar. Ulu önder Mustafa Kemal Atatürk'ün "Türk çocuğu ecdadını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır" (İnan, 2018, s. 511) sözüne bakıldığında tarihin ve içerisindeki şahsiyetlerin ne kadar önemli olduğu anlaşılır. Güvenilir kaynaklar incelenip, doğru bilgilere ulaşıldığında tarih biliminin de asıl amacına ulaşılmış olur. Bu anlamda okunan ve ulaşılan eserlerin önemi büyüktür. Bu eserlerde verilen kişiler büyük önem teşkil etmektedir. Bu kişiler karşımıza tarihi şahsiyet olarak ortaya çıkmaktadır.

Şahsiyet, kişi anlamını içeren bir kelime iken tarih ise bir milletin geçmişini, olayları, olguları inceleyen, milletlerin kurdukları medeniyetleri araştırıp ortaya koyan bilim dalıdır. Bu iki yargıdan hareketle tarihi şahsiyetlerin, bir milletin tarihinde önemli yer kaplayan, o ülkeler için anlamı olan, genellikle tanınan kişiler olduğunu söylemek mümkündür. Sonuçta o tarihi yazılabilir kılan o tarihi şahsiyetlerin yaptıklarıdır. Tarih kitaplarını inceleyen okuyan herkes bu tarihi şahsiyetlerle karşı karşıya kalır. Bu tarihi figürler okuyan kişilere yol gösterir, örnek olur, ne yapmaları ya da ne yapmamaları gerektiği konusunda onlara aslında bir uyarıda bulunur. Kitaplarda ismi geçen bu tarihi şahsiyetlerin kurmuş olduğu

cümleler, bu kişilerin karakterleri, bulundukları zaman içerisinde onları diğer insanlardan ayıran bütün özellikler, okuyan kişilere tarihteki olayları anlamaları için yardımcı olmaktadır. Bu nedenle tarih kitaplarında geçen şahsiyetlerin sadece yapmış oldukları şeylere değil kişisel özelliklerine de değinilmesi onların ne derece önemli olduğunu kanıtlamaktadır.

Yukarıda neden önemli olduğu söylenen tarihi şahsiyetlerle ilgili çok fazla çalışmaya rastlanmamıştır. Göze çarpan en önemli çalışma Deniz (2011)'e aittir. Deniz (2011), Sosyal Bilgiler dersi kitaplarındaki tarihi şahsiyetlere yaklaşım tarzlarını incelemiştir. Yapılan dökuman incelemesi sonucunda karşılaşılan çalışmalardan bir diğeri Kolyiğit ve Tokcan (2017)'nin çalışmasıdır. Bu çalışmada Türk tarihinde yer alan kadın şahsiyetler hakkında öğrencilerin tutumları incelenmiştir.

Konu hakkında daha önce yapılmış olan çalışmaların kapsamı dardır (Deniz, 2011; Kolyiğit ve Tokcan, 2017). Deniz (2011), çalışmasında yalnızca altıncı ve yedinci sınıfların Sosyal Bilgiler kitaplarına yer vermiştir. Kolcan ve Kolyiğit (2017) çalışmalarında yalnızca kadın tarihi şahsiyetleri incelemişlerdir. Bu sebeple yapılacak olan bu çalışmada 2015-2019 yılları arasında basılan 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki tarihi şahsiyetler incelenecek ve ulaşılan sonuçlar ortaya koyulacaktır. Bu kitaplarda tarihi şahsiyetler ile ilgili gereksiz bilgilerin olup olmadığına, sınıf düzeyine göre konu ve tarihi şahsiyet sayılarının değişip değişmediğine ve verilmiş olan tarihi şahsiyetlerin hangi alanda ön plana çıktıklarına bakılacaktır.

1.1. Problem Durumu

Sosyal Bilgiler dersinde konu anlatımı esnasında öğrenmenin kalıcılığının sağlanabilmesi ve öğretimi kolaylaştırıp dikkat çekici hale getirebilmek adına bazı noktalara önem vermek gereklidir. Bu noktalardan en önemlisi konu içlerinde gerektiğinde ve yeterli açıklamalarla birlikte tarihi şahsiyetlerin verilmesidir. Konular bu tarihi şahsiyetlerle birbiri içerisinde anlamlı bütünlük oluşturacak şekilde olmalıdır.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın her bir ders için belirlemiş olduğu bir öğretim programı vardır. Bu program çerçeve kabul edilir, ders kitaplarındaki konular sırayla öğrencilere anlatılır. Fakat bu konular anlatılırken ders, konu, öğrencilerin hazır bulunuşluğu gibi noktalar göz önüne alınır.

Sosyal Bilgiler çok geniş bir yelpaze içerisinde konularını öğrencilerine kavratmaya çalışır. Sosyal Bilgiler ders kitaplarında konu içlerinde verilen tarihi şahsiyetlerin verilişi ve bu şahsiyetlerin öğrenciler tarafından kalıcı olarak öğrenilebilmesi çok önemlidir. Bazen basit bir konuda çok sayıda tarihi şahsiyetin adı geçmekte bazen ise çok önemli bir konuda verilmesi gereken tarihi şahsiyetin olmadığı görülmektedir. İşte bu nokta da çalışmanın amacını göstermektedir. Yapılan doküman incelemeleri sonucunda Sosyal Bilgiler ders kitaplarında geçen tarihi şahsiyetlerle ilgili çok fazla çalışma yapılmadığı görülmektedir. Araştırmalar sonucunda elde edilen Deniz (2011)'in tarihi şahsiyetlere yaklaşım tarzıyla ilgili yaptığı çalışmasında 2011'e kadar olan ders kitaplarından yararlandığı görülmektedir. Bilgilerin güncelliği, müfredatın yenilenmesi, taramanın daha da genişletilmesi gibi nedenlerden dolayı yeni bir çalışmaya ihtiyaç duyulmuştur. Bu çalışma 2015 ve 2019 yılları arasında Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki tarihi şahsiyetleri ya da konuda verilmesi gerekip de verilmeyen kişileri bizlere göstererek ders içinde bu konuda uygulanması gerekenleri gözler önüne sermeyi amaçlamıştır.

1.2. Problemler ve Alt Problemler

Bu çalışmanın amacı Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ortaokullarda ders kitabı olarak okutulması onaylanan Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında ismi geçen tarihi şahsiyetlerin incelenmesidir. Bu genel problem doğrultusunda aşağıda belirtilecek olan sorulara cevap aranacaktır.

a. Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki tarihi şahsiyetler kimlerdir?

b. Tarihi şahsiyet sayısı öğretim programına ve sınıf düzeyine göre değişmiş midir?

c. Ders kitaplarında verilen tarihi şahsiyetler, konular dikkate alındığında eksiksiz verilmiş midir?

d. Tarihi şahsiyetlere yer verilirken görsellerle desteklenmiş midir?

e. Tarihi şahsiyetlere yer verilirken kadın-erkek ayrımı gözetilmiş midir?

1.3. Önem

Sosyal Bilgiler ders kitaplarında çok fazla tarihi şahsiyetin adı geçmektedir. Tarihi şahsiyetler hakkında nitelik ve nicelik açısından belirgin bir çalışma yapılmadığı görüldüğünden bu çalışmanın yapılmasının önemli olduğu düşünülmüştür. Bu konuda yapılmış bir çalışma hem kılavuz niteliğinde olacaktır hem de tarihi şahsiyetlerin altını çizerek dikkati çekecektir.

1.4. Sayıltılar (Varsayımlar)

Bu çalışmanın varsayımları şunlardan ibarettir:

Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki bilgilerin doğru olduğu,

Sınıf bazında öğretim programındaki konuların eksiksiz olduğu,

Ulaşılan kaynakların tarafsız olduğu,

İlköğretim Sosyal Bilgiler programlarının bir programda bulunması gereken tüm özelliklere sahip olduğu.

1.5. Sınırlılıklar

Bu çalışmanın sınırlılıkları aşağıda belirtilmiştir:

İncelenen ders kitapları, devlet okullarında okutulan kitaplarla sınırlıdır.

İncelenen ders kitapları Milli Eğitim Bakanlığı'nın hazırladığı kitaplarla sınırlıdır.

Çalışma ortaokul 5, 6 ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları ile sınırlıdır.

2015-2016, 2016-2017, 2017-2018 ve 2018-2019 eğitim-öğretim yıllarında okutulan Sosyal Bilgiler ders kitaplarıyla sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Çalışmayla ilgili tanımlar aşağıda belirtilmiştir:

Eğitim: "Çevre düzenlemesi yoluyla bireyde istendik davranış değişikliği oluşturma sürecidir." (Sönmez, 1986, s. 49).

Sosyal Bilgiler: "Sosyal bilgiler değişen ülke ve dünya koşullarında bilgiye dayalı karar alıp çözebilen etkin vatandaşlar yetiştirmek amacıyla sosyal ve beşeri bilimlerden aldığı bilgi ve yöntemleri kaynaştırarak kullanan bir öğretim programıdır" (Öztürk, 2012, s. 3).

Tarih: "Tarih, insan topluluklarının bütün faaliyetlerini, geçirdikleri gelişmeleri ve olayları, yer ve zaman göstererek, sebep-sonuç ilişkisi içerisinde, belgelere dayanmak koşuluyla araştıran bir sosyal bilimdir" (Özçelik, 1993, s. 2-3).

Tarihi Şahsiyet: Tarihi olayların içinde aktif olarak rol alan, tarihsel olayların oluşumuna katkıda bulunan veya bu olayı gerçekleştirerek günümüzde etkisi devam eden, zaman geçtikçe isimleri unutulmamış isimlerdir (Deniz, 2011, s. 37).

BÖLÜM II. KAVRAMSAL ÇERÇEVE / ALANYAZIN VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Sosyal Bilgiler Kavramı

Sosyal Bilgiler alanı yıllar boyu birbiriyle çelişen tanımlardan, işlev örtüşmesi ve felsefi karmaşadan olumsuz etkilenmiştir. Sosyal Bilgiler nedir sorusuna yıllar boyunca pek çok yanıt verilmiştir. Ders okullarda yıllardır okutulmasına rağmen Sosyal Bilgiler öğretiminin amaç, içerik ve yönteminin ne olduğu konusunda herhangi bir uzlaşmaya varılamamıştır (Öztürk, 2006, s. 23). Sosyal Bilgiler ile ilgili verilen tanımlardan bazıları şöyledir; Sosyal Bilgiler vatandaşlık eğitimi amacıyla sosyal bilimlerin ve beşeri bilimlerin bir araya getirilmesidir (Barr ve diğ., 1978, s. 18). "Hemen her bakımdan değişen ülke ve dünya koşullarında bilgiye dayalı karar alıp problem çözebilen etkin vatandaşlar yetiştirmek amacıyla sosyal ve beşeri bilimlerden aldığı bilgi ve yöntemleri kullanan bir öğretim programıdır" (Öztürk, 2006, 24). Bir başka tanıma göre ise "Sosyal Bilgiler, demokratik bir toplumda bireyin rolünü inceleyen, araştıran, sosyal olayları ve insan ilişkilerini inceleyen faaliyet alanlarını kapsamaktadır" (Evans ve Brueckner 1990'dan akt. Öztürk ve Otluoğlu, 2005, s. 5).

Sosyal Bilgiler, bir vatandaşlık eğitim programıdır. Vatandaş, bir ülkede yaşayan ve o devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olan kişidir. Vatandaşlık temelde bir arada yaşamayı içeren bir kavramdır. İnsanlar, sosyal varlıklar olduğu için kişilerin bir arada yaşaması kaçınılmazdır (Türkmen, 2009, s. 31). İşte bu noktada Sosyal Bilgiler dersi, öğrencilere kültürel mirası aktarırken, onların iyi birer yurttaş olmalarını sağlayan bir derstir. İyi bir vatandaş olma millete bağlılık, kanunlara saygılı olma, görev ve sorumluluklarını bilme gibi noktalarda bilinçli olmayla gerçekleşebilir. İyi insan ve iyi vatandaş yetiştirmek de Sosyal Bilgiler dersi kapsamında kazandırılmaya çalışılan hususlardır. "Sosyal Bilgiler, tarih, psikoloji, edebiyat, coğrafya, folklor ve felsefeden çok farklı olarak, bulguları ve sosyal bilimlerden elde edilen içerikleri belli bir amaçla entegre etmeye çalışan tek derstir" (Barth 1991'den akt. Otluoğlu ve Öztürk, 2005, s. 7).

2.2. Sosyal Bilgiler Dersi Amacı ve İçeriği

Toplumsal yaşama uyum sağlamak ve toplumsal yapı içindeki kişi, grup ve kurumlarla birlikte uyumlu bir biçimde yaşamak zor bir durum olarak değerlendirilebilir. Toplumsal hayata uyum sağlayamayan bireylerde davranış bozuklukları, üretken olamama, kendilerine ve çevrelerine zarar verme (Alisinanoğlu ve Kesicioğlu, 2010, s. 94) gibi davranışlar görülmektedir. İşte bu noktada "eğitim kurumları, çocuğun toplumsallaşmasını, içinde yaşadığı toplumun kültürünü, tarihini, kurumları tanımasını sağlayarak; toplumdaki rollerinin gerektirdiği davranışları, toplumun kendisine sağladığı olanakları ve bunlardan yararlanma yollarını kazandırır. Eğitim kurumları bu işlevi yerine getirerek hem bireyin mutlu ve üretken olmasını hem de toplumun sürekliliğini sağlar. Ülkemizde tüm bu bilgi ve beceriler, Sosyal Bilgiler dersi ile kazandırılmaya çalışılır" (Erden, 2000, ss. 4-5).

"Sosyal Bilgiler öğretiminin genel amacı, etkin yurttaş ve birey yetiştirmektir. Etkin bireylerde bulunması gereken iki temel beceri, doğru ve mantıklı karar alma ve problem çözmedir" (Otluoğlu ve Öztürk, 2005, s. 8). "Genç insanların bağımsız bir dünyada mantıklı kararlar veren, her şeyin farkında olan ya da olmaya çalışan, iyi bir vatandaş olmalarını sağlayan Sosyal Bilgiler, toplumsallaşmayı sağlayarak, bilinçli insanlar olmalarını hedefler (Mentiş Taş, 2004, s. 4)". Sosyal Bilgiler öğretimi, her demokratik toplumda bireyleri, evrensel bir takım bilgi, beceri ve tutumlara sahip kılmayı amaçlamaktadır. Bununla beraber her ülkede, inanç ve değerleri inceleme becerisine paralele olarak vatandaşlık eğitimine, bazı duyuşsal misyonlar da yüklemiştir. Bunların başında ulusal birliktelik ve yurtseverlik duygusunun ilerletilmesi gelmektedir (Otluoğlu ve Öztürk, 2005, s. 9).

Sosyal Bilgiler dersi, vatandaşlık eğitiminin yanı sıra beceriye ilişkin amaçlar da vermektedir: çalışma becerileri, düşünme becerileri, kişiler arası ve grup becerileri. Çalışma becerileri; gözlemleme, dinleme okuma, not tutma, taslak çıkarma, özetleme, iletişim kurma… Düşünme becerileri: değerleri tanıma, inceleme, eleştirel-yaratıcı düşünme, sentez yapma, genelleme, kavrama… Kişilerarası ve grup becerileri: büyük ve küçük gruplarda çalışma, başkalarına saygı gösterme, duyarlı olma, eylemlerinin sonuçlarını kabul etme… (Öztürk, 2009, s. 9).

Sosyal Bilgiler dersinin sosyal katılıma ilişkin amaçları da bulunmaktadır. Farklı inanç ve kültürlere saygılı olma, ön yargıları ortadan kaldırma, bağnazlığa karşı durma, eylemlerinin sonuçlarını kabul etme… Bilgiye ilişkin amaçlar belki de Sosyal Bilgiler dersinin önceliklerindendir. Bu açıdan Sosyal Bilgiler dersi belli noktalara yoğunlaşmaktadır:

Tarihi, ahlaki, kültürel, coğrafi, ekonomik ve sosyo politik yetkinlik,

Ulusal kimlik, anayasal miras, haklar, sorumluluklar,

İnsanların nasıl bağımsız hale geldikleri,

Yönetim sistemleri… (Öztürk, 2009, s. 8-10).

Sosyal Bilgiler dersi yukarıda belirtilen amaçlar doğrultusunda kendine işlenecek konularla ilgili genel öğrenme alanları belirlemiştir. Öğrenme alanı, birbiri ile ilişkili bilgi, beceri ve değerlerin bir bütün olarak görülebildiği, öğrenmeyi organize eden disiplinler arası bir yapıdır. Sosyal Bilgiler dersinin de yedi tane öğrenme alanı mevcuttur. Bu öğrenme alanlarını Milli Eğitim Bakanlığı Sosyal Bilgiler öğretim programı (MEB Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, 2018) başlığı altında yayınlamıştır.

Belirlenmiş öğrenme alanları şunlardır:

a. Birey ve toplum

b. Kültür ve miras

c. İnsanlar, yerler ve çevreler

d. Bilim, teknoloji ve toplum

e. Üretim, dağıtım ve tüketim

f. Etkin vatandaşlık

g. Küresel bağlantılar

Öğretim programının içeriği bu öğrenme alanlarına göre düzenlenmiştir. Sınıf bazında içerdiği konular farklılık göstermektedir.

2.3. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Vizyonu ve Temel Yaklaşımı

Sosyal Bilgiler dersinin ne olduğu ve genel olarak hangi hususlara dikkat ettiği yukarıda belirtilmiştir. Ülkemizdeki Sosyal Bilgiler öğretim programını, değişen eğitim sistemleri göz önüne alınarak açıklamak yerinde olacaktır. Çünkü belli dönemlerde yapılan değişikliklerle kazandırılmak istenen davranış ve tutumlar farklılaşabilmektedir.

Burada 2017 yılında Sosyal Bilgiler öğretim programında değişen hususlar kısaca belirtilecektir. Bu şekilde bu çalışmanın ana kaynakları olan ders kitapları ve bu ders kitaplarındaki tarihi şahsiyetlerin farklılık göstermelerinin daha kolay anlaşılması mümkün olacaktır. Programlarda yapılan değişiklikler ders kitaplarındaki öğrenme alanlarına etki ettiğinden bu konunun açıklanmasına gerek duyulmuştur.

2017 yılındaki değişimden öncesini anlatabilmek için ondan önceki dönemi anlatmak gerekir. Bunun için de o dönemki son güncellemenin yapıldığı 2005 yılı öğretim programına bakmak gerekir. 2005 yılında Sosyal Bilgiler öğretim programında yapılan değişiklikle programın vizyon ve temel yaklaşımı şu şekilde açıklanmıştır: 21. Yüzyılın çağdaş, Atatürk ilke ve inkılaplarını benimsemiş, Türk tarihini ve kültürünü benimsemiş, insan haklarına ve çevreye duyarlı, üretken, haklarını bilen ve savunan Türk vatandaşları yetiştirmektir (MEB, 2005). Aynı programın temel yaklaşım başlığı altında öğrenci merkezli ve etkinlik merkezli bir projenin hayata geçirilmeye çalışıldığı söylenebilir.

2017 yılı Sosyal Bilgiler öğretim programının 2018 yılında güncellenmiş halinde programın vizyonu ve temel yaklaşımı belirtilmiştir. Bilim ve teknolojide yaşanan hızlı gelişim, bireyin ve toplumun ihtiyaçları bireylerden beklenenleri de değiştirmiştir. Bu sebeple eleştirel düşünen, girişimci, kararlı, empati yapabilen vs. bireylere gerek duyulmaktadır. Belirtilen bu hususu giderebilmek için de hazırlanmış olan program salt bilgi vermek yerine, değer ve beceri hedefli, anlaşılır, bireysel farklılıklara saygılı bir program oluşmasını sağlamıştır (MEB, 2018, s. 3).

Yukarıdaki açıklamalara bakıldığında programların temel yaklaşımlarının aşağı yukarı aynı olduğu görülmektedir. Hatta bu Turan (2018)'ın çalışmasında da dile getirilmiştir (s. 321). 2017 Sosyal Bilgiler öğretim programı 2005 programının bir devamı gibi olmakla birlikte, 2005 programındaki eksikliklerin giderilmemiş olması 2005 programını aşmadığını göstermektedir (Turan, 2018, s. 321).

2017 Sosyal Bilgiler öğretim programı ile öğrencilerin ülkesini seven, sayan, sahip çıkan, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, eleştirel düşünme becerisine sahip, ülkesi ve dünyaya karşı duyarlı olan, kendi özelliklerinin ve yeteneklerinin farkında olması amaçlanmaktadır (MEB, 2018). 2017 programının son güncellenmiş hali ve bir önceki dönem incelendiğinde kazanım sayısının %25 azaltıldığı görülmektedir. 2005 Sosyal Bilgiler öğretim programı 2017'nin aksine oldukça yoğundu ve ders saati miktarı dolayısıyla yetersiz gelmekteydi. 2005 programının bir eksikliği olarak görülen, vatandaşlık idealleri ve uygulamaları adlı öğrenme alanı, 2017 programında etkin vatandaşlık adıyla yerini bulmuştur. Bu vatandaşlık konusunun öğrenilmesi açısından önemli bir gelişmedir (Turan, 2018, s. 319).

2.4. Tarih Nedir? Neden Önemlidir?

İnsanlığın varoluş ve yaşam serüveni göz önüne alındığında, bugün ulaşılan gelişmişlik düzeyi bir tecrübe yumağının ürünüdür. İnsan, geçmiş ve gelecek kavramlarını ayırt edebilen tek varlık olarak, sahip olduğu tecrübeleri geçmişten edinir. Edinmiş olduğu bu tecrübeleri gelecek nesillere aktarır. İnsanoğlu bu aktarımı tarih bilimi ile yapabilir. İşte bu yüzden tarih gün geçtikçe ilgi çekmekte ve hayatla iç içe geçmektedir (Ardıç vd. , 2018, s. 13).

Tarih bilimi ile ilgili günümüze kadar birçok tanım yapılmıştır. Tarih kavramının ve kapsadığı alanın anlaşılabilmesi için bu tanımlardan bazılarını vermek yerinde olacaktır. Birçok bilim insanı farklı tarihi tanımlarken farklı ifadeleri kullanmışlardır. Ahmet Cevdet Paşa'ya göre tarih bir olayın sadece filan tarihte olduğunu bilmek değildir. Aynı zamanda geçmişte meydana gelen olayları değerlendirmek ve ders almaktır. İbn-i Haldun'a göre tarih gerçeği araştırmak ve olayların sebep sonuçlarını bulup ortaya koymaktır. Herodotos'a göre ise, tarih, insan topluluklarının başından geçenleri kaydetme yoluyla edinilen bilgilerdir (Ardıç vd. ,

2018, s. 13). Bu tanımları çoğaltmak mümkündür. Verilen bu üç tanıma göre tarihin geçmişi incelerken ders çıkarmayı ve gerçeği bulmayı amaçladığı söylenebilir. Bir bilim olarak tarih çok geniş bir alanı kapsamaktadır ve bazı şeyleri anlayabilmek için öncelikle tarih biliminin anlamını güzelce kavramak gerekmektedir.

"Tarih bir bilim, fakat özel türden bir bilimdir. İşi gözlem alanımıza girmeyen olayları incelemek, bu olayları gözlem alanımıza giren ve tarihçinin ilgilendiği olayların "kanıt"ı dediği bir başka şeyden yola çıkıp, çıkarımsal bir şekilde incelemek olan bir bilimdir"(Aydoğan, 2005, s. 86). Tarihin ne olduğunu belirtmeden önce, onun içerdiği anlamları ortaya koymak gerekir. Bu kelimeye toplumda üç farklı anlam verilmektedir. Tarihin üç farklı anlamını iyi bilmek ve değerlendirmek gerekmektedir. Bunlar, zaman (kronoloji) olan tarih, geçmiş olan tarih ve bilim olan tarihtir (Güler, 2012, s. 60). Tarih, geçmişte meydana gelen olayları yer zaman göstererek sebep-sonuç ilişkisi içinde araştıran ve tarafsız olarak belgelerle günümüze aktaran bilim dalıdır (Çebitürk, 2005, s. 250). Tarih, geçmiş zamanda yaşananların tetkik ve tasviridir. Her zaman yaşanan hayatın geçmiş içindeki bir kesitidir (Baykara, 1996, s. 4).

Geçmiş, insanlık ve insanlığın geleceği için çok önemlidir. "Geçmişin önemli sayılması inancı o denli evrenseldir ki, öyle olmadığını tartışmak uygun düşmez. Bir kimsenin atalarını bilme isteği çok doğal bir arzudur". Hiç şüphe yoktur ki geçmişin bilinmesi toplumlar için önemlidir; toplumların gelenekleri, kalıtımla ulaşan davranışları, ancak daha önceki tarihleriyle açıklanabilir. Geçmişimizin doğru bilgisi, bizi kendi önyargılarımıza olan tutsaklıktan kurtarır ve gerçek aydınlığa götürür. "Tarih bilgisi, geçmiş hakkında bağlantılı, ahenkli, anlaşılır bir bilgi formudur. Geçmiş ile ilgili bilgilerden ne beklediğimiz, geçmişi nasıl bildiğimize bağlıdır" (Özbaran, 1983, s. 5-7).

Tarih, çocuklara içlerinde bulundukları zamanı kavratmak amacını güden bir derstir. Onlara geçmişi anlatarak, ders vermeyi amaçlar. Örneğin; tarih, birliğini kaybeden milletlerin nasıl mahvolmak tehlikesine düştüklerini, buna karşılık el ele veren ulusların bunu nasıl yendiklerini göstermek için en kıymetli yoldur. Bunun en kendi yakın tarihimizden en kuvvetli örneği Milli Mücadele'dir. Tarih aynı zamanda

öğrencilerin zihin kuvvetlerini geliştirmeye yardımcı bir bilimdir. Çocukların imgelemlerine kanat takar, düşünmelerine katkıda bulunur (Baymur, 1954, s. 6-9).

Tarihin konusu insandır. Birçok bilim dalı ile tarihin konusu özdeş gibi görünmektedir. Ancak onun insan konusuna bakışı, diğer bilimlerden ayırt edici özelliğini ortaya koymaktadır. Tarihin ayırt edici özelliği, insan etkinliklerini ele almasında ve uyguladığı yöntemde gizlidir. Tarih insan etkinlikleri kapsamında insanın çevresindekileri de, yine insanları ilgilendirdiği için incelemeye tabi tutmakta ve değerlendirmektedir. Tarih aslında ilericiliktir, ileriye bakmaktır. Geleceği anlayabilmek için tarih bilimi geçmişi ele almakta ve değerlendirmektedir. Tarih ileriye daha doğrusu gelecekteki karanlığa ışık saçmaktır. Tarih, karanlık olan gelecek bilinmezliğinde, önümüzde olasıları sezmedir. Bu sezmeler sayesinde geleceğe ümitle bakmadır (Güler, 2012, ss. 64-65).

Tarih, kısa ve basit bir tanımlama yapılarak açıklanmak istenirse şu cümlelerle anlatılabilir: Tarih, geçmişteki her türlü insan faaliyetini, olayların birbirleriyle ilişkilerini, sebep-sonuç arz edecek şekilde belgelerle anlatan bir bilim dalıdır. Tarihin tanımı verildikten sonra tarihin neden önemli olduğunu anlatmak yerinde olacaktır. Tarih, milletlerin ortak hafızasıdır. Milli ve toplumsal kimliğin oluşmasında önemli rol oynayan tarih, bireylere yaşadığı toplumun geçmişini öğreterek, kişinin kendi milletine aidiyet duygusuyla bağlanmasını sağlar. Tarih, kimliğin oluşumunda hafızanın destekleyicisidir. Tarih bu faydasının yanı sıra, kullandığı yöntem dolayısıyla kişilere kanıt kullanma, araştırma, doğru yanlışı ayırt etme, geçmişi anlama becerisi, çok yönlü düşünmeyi öğrenmeyi de sağlar (Ardıç vd. , 2018, ss. 17-18).

"İnsan mensubu olduğu toplumu, ülkeyi ve dünyayı anlayabilmek için geçmişini bilmek zorundadır. Geçmişini bilmeyen bir toplum hafızasının yitirmiş ve akıntıya kapılmış gibidir. Tarih geçmişin ışığında bugünü anlamlandırmayı sağlar. Böylelikle geçmişteki hataları tekrar etmeyen toplumlar, gelecekle ilgili doğru planlama ile daha iyi bir yaşama kavuşabilir. Milli bilinci oluşturarak geçmişte bir arada yaşamış ve gelecekte bir arada yaşamak isteyen toplumun, birlik ve beraberlik içerisinde olmasını sağlayan tarih, toplumdaki manevi değerlerin de gelişmesini sağlar" (Ardıç vd. , 2018, s. 19).

2.5. Tarihi Şahsiyet Nedir?

Konusu insan ve onun zaman içinde yapıp ettiklerini incelemek olan tarih bilimi, söz konusu inceleme işlevini, ele alınan tarihsel konunun meydana geldiği geçmiş zamanlardan günümüze ulaşan kalıntı ve kanıtlar üzerinde gerçekleştirir. Öznesi insan ve onun eylemleri olan bir disiplin olarak tarih, bu özelliği ile diğer birçok bilim dallarına göre değişik özellikler gösterdiği gibi nesnesi, yani incelediği tarihsel kalıntı ve kanıtların da insanlar tarafından üretilmesi, hazırlanması ya da bırakılması itibariyle de diğer disiplinlerden farklılaşmaktadır (Slater, 1995; Carr, 2001). Bu farklılık tarih biliminin dikkati çekmesini sağlamaktadır.

Tarihi şahsiyet kavramı araştırıldığında herhangi bir tanıma rastlanmamıştır. Tarih, tarihin amaçları, şahsiyet kavramları düşünüldüğünde genel bir tanımla anlatılabilir. Tarih kitaplarında yer alan konulara bakıldığında birçok olayın yaşandığı görülmektedir. Bu olayların sebepleri, sonuçları, önemleri incelendiğinde olayların belli öncülerinin olduğu görülür. Bu öncü kişilerin yanlarında daha birçok kişinin varlığından söz edilebilir. Fakat geçmişte önemli olan olayları başlatan, geliştiren ve son bulmasını sağlayan kişilerdir. İşte tarih sahnesinde yer alan ve genellikle bilindik kişilere tarihi şahsiyetler denir (Deniz, 2011, ss. 37-38). "Tarih sahnesinde yer alan" ifadesine iyice bakıldığında tarihi şahsiyet kavramına ulaşmak mümkün olacaktır. Geleceği anlayabilmek için tarih bilimi geçmişi ele almakta ve değerlendirmektedir. Tarih ileriye daha doğrusu gelecekteki karanlığa ışık saçmaktır. Tarih, karanlık olan gelecek bilinmezliğinde, önümüzdeki olasıları sezmedir. Bu sezmeler sayesinde geleceğe ümitle bakmadır (Güler, 2012, ss. 64-65). Bu söylemlerden hareketle tarihin geçmişi incelediği aşikardır. İşte bu tarih sahnesinde yer alıp, tarihte kalan yani şu an hayatta olmayan, geçmişte önemli işler yapıp tarihe iz bırakmış olan kişiler tarihi şahsiyetlerdir.

Tarihi şahsiyetler tarihte gerçekleşmiş olayların anlaşılmasını, daha kolay yorumlanabilmesini, sebep ve sonuçlarının kavranmasını sağlarlar. Örneğin yedinci sınıfların Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan reform konusunun içerisinde Martin Luther adlı kişinin verilmesi bu hareketin öğrenciler tarafından daha dikkatle

incelenmesini sağlayacaktır. Reform, Avrupa'da 15. ve 17. yüzyıllarda Hristiyanlıkta Katolik Kilisesi'nde ortaya çıkan yeniden düzenleme ve yapılandırma hareketleridir. Reformun öncüsü ya da reform hareketlerinin başlamasına sebep olan kişi Martin Luther'dir. Onun öncülüğünde büyük bir hareket gerçekleştirilerek din alanında iyileştirmeye gidilmiştir (Akpınar, Kapar, ve Yüksel (Ed.), 2018b, s. 69). İşte bu anlamda karşımıza çıkan Martin Luther'in reformun öncüsü (Alganer ve Çetin, 2007, s. 290) olarak bir tarihi şahsiyet olduğunu söylemek mümkün olacaktır. Hem tarih sahnesinde önemli rol oynayan biridir hem de genellikle ders kitaplarında reform konusunda anlatılan bir kişi olarak herkes tarafından bilinen bir isim olması sebebiyle tarihi şahsiyet olarak nitelendirilir.

Yukarıda belirtilenler dikkatle incelendiğinde tarihi şahsiyetlerin, tarih sahnesinde yer alıp, gerçekleşen olaylarda öncü oldukları ve günümüzde de hala bilinen kişiler olduklarını söylemek mümkündür.

2.6. Tarihi Şahsiyetlerin Kavratılmasında Sosyal Bilgiler Dersinin Önemi

Gerçek hayatta toplumsal olayları tek bir disiplinle açıklamak ya da bir toplumsal problemin çözümünde tek bir disiplinin ilkelerinden yararlanmak mümkün değildir. Günümüzde meydana gelen toplumsal bir olayı anlayabilmek için hemen hemen sosyal bilimlerin bütün disiplinlerinden yararlanmak gerekir. Örneğin son yıllarda meydana gelen terör olaylarına bakıldığında bu eylemlere katılan kişilerin etnik özelliklerine (antropoloji), yaşadıkları mekânın doğal koşullarına (coğrafya), bölgede başka hangi olayların olduğuna (tarih), gelir gider durumlarına (ekonomi), aileleri ile ilişkilerine (sosyoloji) ve bunun gibi konulara bakılmalıdır (Erden, 2000, s. 34). Verilen örnekte görüldüğü gibi toplumsal bir olaya neden olan birden fazla etken bulunmaktadır. Bu olaylara çözüm bulabilmek içinse bu disiplinler hakkında bilgi sahibi olmak gerekmektedir. Bu nedenle çocuğun toplumsallaşması ve iyi bir vatandaş olmasını, toplumsal olayları bir bütün olarak kavramasını sağlamak için, okullarda Sosyal Bilgiler dersi mevcuttur (Sönmez, 1999, ss. 17,18). Sosyal Bilgilerin verilen olay, tarih, yer, zaman gibi bilgilerin ezberlendiği bir ders olmaktan çok, çocukların olay ve olgular üzerine düşünebildikleri, uygun çözüm yolu üretebildikleri bir ders olarak devam etmesini sağlamak önemlidir. Bu anlamda karşılaşılan olayların anlaşılabilmesi için konuların uygun örnekler ile desteklenmesi

gerekmektedir. Bu destekleme ancak olayların gerçekleşmesini sağlayan kişilerle birlikte verilmesiyle mümkün olabilir. Geçmişteki iyi ve kötü olaylar, öncüleriyle birlikte verildiğinde daha dikkat çekici hal alır. Çocuklar konuların gerçek olduğunu anlar. Sönmez (1999)'e göre olgular gerçek yaşamdan ve yakın çevreden alınınca yapısı gereği bir bütün içerisinde öğrenciye verilmelidir, eğer böyle yapılmazsa öğrencinin olguyu anlayabilmesi ve çözüm yolu bulabilmesi zorlaşacaktır (s. 19). Öğrenciye gerçek hayattan ve yakın çevresinden verilen olgular, öğrencinin gerçekleri daha kolay görmesini sağlaması bakımından önemlidir. Konuyu öğrenirken öncelikle öğrencinin dikkatini çekecek ve ardından kazanımın gerçekleştirilmesi kolaylaşacaktır.

Güler (2012)'e göre, tarih dünle bugünü birleştirmektir, geçmişle günümüz arasında köprü oluşturmaktır (s. 65). Yine, Güler (2012)'e göre tarih insanlara yaşama sevinci verirken ulusların hayatı anlam kazanmaktadır (s. 66). İnsan topluluklarını millet yapan özelliklerinden biri ortak geçmişleri ve tarihleridir. Bu nedenle öğrenci ülkesinin tarihini öğrenmeye çalışırken ülkesini sever, ülkesinin önemli kişilerine karşı olumlu tutum geliştirir, onlarla gurur duyar. Geçmişte yapılan hatalardan ders çıkartarak gelecek için neler yapılması gerektiğini anlar (Deniz, 2011, s. 31). Karşısına çıkan tarihi şahsiyetleri araştırıp öğrenir. Tarihi şahsiyetlerin konu içlerinde bulunması öğrencinin dikkatini çeker, o konuda o kişinin yapmış olduğu çalışmaları, ülkesine katkılarını öğrenerek konuyu daha iyi kavramış olur. Tarihi şahsiyetlerin öncü oldukları olaylar, sebepleri, sonuçları incelendiğinde öğrenciler bazı konularda kendilerine ders çıkarmış olurlar ve belki de hayatlarına bu şekilde daha kolay yön verirler. Çünkü geçmişte yaşanmış olaylara bakıldığında hataları ya da olumlu anlamda yapılabilecekleri anlayabilirler. Öğrencilerin dikkatlerini okul sıralarında tarihi şahsiyetlere çekebilecek olan ders Sosyal Bilgiler'dir.

Sosyal Bilgiler dersinin vizyonu incelendiğinde Türk kültürü ve tarihini kavramış, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, eleştirel düşünen, üretken, sosyal katılım becerileri gelişmiş, bilimsel bilgi üreten, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını bilen ve sorumluluklarının bilincinde hareket eden Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları yetiştirmektir (Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, 2018). .

BÖLÜM III. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır. Nitel araştırma, gözlem görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2003, s. 19). Bu çalışmada doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır.

Nitel araştırmalar, bir olguyu derinliğine ve kendi ortamı ve sınırlılığı çerçevesinde açıklama çabası içindedir. Nitel araştırma yöntemleri ile elde edilen bilgiler pratiğe daha yakın ve daha açıklayıcı niteliktedirler. Bu sebeple eğitim araştırmalarında nitel araştırma yöntemleri tercih edilir (Yıldırım, 1999, s. 16).

Doküman incelemesi araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin incelenmesini kapsar. "Doküman incelenmesi, hemen her araştırma için kaçınılmaz olan bir veri toplama tekniğidir. Belge yoksa ise tarih de yoktur. Belgelerin varlığı kadar, onlardan yararlanabilmek de önemlidir. Belgelerden yararlanmamak, tarihi bilmemek, onu yeniden yaratmaya çalışmak gibi gereksiz bir çabayı birlikte getirir" (Metin, s. 2). Bu sebeple araştırılacak konuyla ilgili doküman analizi yapmak gereklidir.

Konu çerçevesinde belirlenen yıllardaki Sosyal Bilgiler ders kitapları tek tek incelenmiştir. İnceleme sırasında her sınıf seviyesinde aynı yol izlenmiştir. Bu çalışmaya öncelikle beşinci sınıfların ders kitaplarını incelemeyle başlanmıştır. Beşinci sınıf ders kitapları incelemesinde 2015-2016 eğitim öğretim yılından 2018-2019 eğitim öğretim yılında devlet okullarında okutulan kitaplar tespit ve analiz edilmiştir. Bu ders kitaplarındaki öğrenme alanları ve bu bölümlerdeki her konu teker teker incelenmiştir. Öğrenme alanlarının içinde bulunan her konuda geçen tarihi şahsiyetler saptanmıştır. Bu tarihi şahsiyetlerin konuda ne şekilde verildiklerine bakılmıştır. Her tarihi şahsiyetin konularda kaçar defa verildiklerine bakılmış ve buna göre sayılarda azalma olup olmadığına bakılmış, gerekli yorumlar gerekli

yerlerde belirtilmiştir. Altıncı ve yedinci sınıflarda da aynı sıra izlenmiştir. Çalışmada yazılı olarak elde edilen veriler belirli bir problem veya amaç çerçevesinde sınıflandırılarak özetlenmiştir. Daha sonra ortaya çıkan kavramlara göre mantıklı bir düzenleme yapılmıştır. Böylece veriyi açıklayan temanın saptanması sağlanmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem

"Evren, araştırılmakta olan konuyu oluşturan elemanların tümünü kapsayan yapıdır" (Gül ve Özen, 2007, s. 395). Araştırma sonuçlarının genellendiği gerçek ya da varsayımsal kişi, olay ya da nesnelerin tümüdür. "Araştırma sorularının yanıtlanması için gerek duyulan verilerin toplandığı canlı veya cansız varlıklardan meydana gelen büyük grup veya elde edilen verilerin analizi ile ortaya çıkan sonuçların geçerli olacağı, yorumlanacağı büyük gruptur"(K. Başaran, 2017, s. 482). Bu tanımlara göre çalışmanın evrenini söylemek mümkündür. Geneli kapsaması bakımından çalışmanın evreni, 2015-2019 arasındaki tüm Sosyal Bilgiler ders kitaplarıdır. Bu aralıktaki tüm Sosyal Bilgiler ders kitaplarını ele almak imkansızdır. İşte bu noktada örneklem kavramı ortaya çıkmaktadır. "Örneklem, bir araştırmada evrenden seçilen ve seçildiği evreni yeterli düzeyde temsil etmesi amaçlanan bir grup birimdir. Başka bir ifadeyle; evrenden, evreni temsil edecek nitelik ve nicelikte seçip alınan olgular, nesneler ve bireylerdir" (K. Başaran, 2017, s. 482). Bu açıklamaya göre, bu çalışmanın örneklemi, amaçlı/ulaşılabilir örneklem yöntemiyle her sınıftan 4'er tane seçilmiş toplamda 12 adet Sosyal Bilgiler ders kitabıdır. Tez konusu kapsamında devlet okullarında Sosyal Bilgiler dersinde okutulan kitaplardan 5, 6 ve 7. sınıf kitapları incelenmiştir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada altı eğitim öğretim döneminin kitaplarına ulaşılmış ve konuyla ilgili farklı kitap, makale, yazılar mercek altına alınmıştır.

Araştırmanın modeli başlığında da ismi geçen doküman incelemesi ile tez konumuza ilişkin belirlenmiş eğitim öğretim dönemleri arasındaki Sosyal Bilgiler ders kitapları incelenmiş ve çeşitli verilere ulaşılmıştır. 2017 yılında Sosyal Bilgiler öğretim programında yapılan değişiklikler baz alınarak, 2015-2016, 2016-2017,

2017-2018, 2018-2019 eğitim öğretim dönemleri dahil edilerek Milli Eğitim Bakanlığı onaylı Sosyal Bilgiler ders kitaplarına ulaşılmıştır. Bu kitapların her biri teker teker incelenmiştir. Her kitaptaki öğrenme alanları ve konuların içindeki tarihi şahsiyetler saptanmış ve bu tarihi şahsiyetlerin veriliş şekillerine bakılmıştır. Bu dört eğitim öğretim yılının seçilmiş olmasının sebebi öğretim programı değişikliğinden (2017) önceki ve sonraki ikişer eğitim öğretim yıllarının çalışmaya dahil edilmiş olmasıdır.

Bu araştırmada veri toplamak amacıyla doküman incelemesi yöntemi benimsenmiştir. Doküman incelemesi yöntemi araştırılması hedeflenen, olay veya olgular hakkında, bilgi içeren yazılı materyallerin incelenmesini kapsar. Bu, geleneksel olarak, tarihçiler, antropologlar ve dil bilimcilerin kullandığı bir yöntem olmakla birlikte, sosyologlar ve psikologlar da doküman incelemesi kullanarak önemli kuramların geliştirilmesine katkıda bulunmuşlardır (Şimşek, 2009, s. 42).

Bu doğrultuda, dört eğitim-öğretim döneminde devlet okullarında okutulan "Sosyal Bilgiler Ders Kitapları" incelenmiştir. Ders kitaplarında geçen önemli ve tarihi şahsiyetler, kitap içerisinde tekrarlanma sıklığı ile birlikte kategorik olarak sınıflama yöntemi ile sunulmaktadır.

3.4. Verilerin Çözümlenmesi

Çalışmanın amacına bağlı kalınarak doküman incelemesi yapılmıştır. 5, 6 ve 7. sınıf seviyelerindeki Sosyal Bilgiler ders kitapları incelenmiştir. İncelenen kitaplar tarihi şahsiyetler belirlenerek çözümlenmiştir. İçerik analizi nitel veri analiz türleri arasında en sık kullanılan yöntemlerden biridir. "İçerik analizi ağırlıklı olarak yazılı ve görsel verilerin analiz edilmesinde kullanılan bir yöntemdir. İçerik analizinde araştırmacı öncelikli olarak araştırma konusu ile ilgili kategoriler geliştirmektedir. Araştırmacı daha sonra, incelemiş olduğu veri setinde, bu kategoriler içerisine giren kelime, cümle ya da resimleri saymaktadır. Kategori oluştururken araştırmacı dikkatli olmalı ve aynı metin üzerinden benzer bir araştırma yürütmeyi planlayan başka araştırmacıların da aynı sonuçlara ulaşabilecekleri türden uygun kategoriler geliştirmelidir" (Özdemir, 2010, s. 335). Tespit edilen tarihi şahsiyetlerin daha çok hangi yönleriyle verildiklerine bakılarak bilim insanları, yöneticiler gibi alt başlıklar

belirlenmiştir. Alt başlıklarda verilecek olan tarihi şahsiyetlerin o öğrenme alanı ve konularda kaçar defa verildikleri tablolaştırılmıştır.

.

BÖLÜM IV. BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın problem durumlarına dikkat edilerek, her sınıf seviyesinin Sosyal Bilgiler ders kitaplarında tespit edilen bulguları başlıklar halinde verilecektir.

4.1. Tarihi Şahsiyetlerle İlgili Kategorilerin Oluşturulması

2015-2016 eğitim öğretim yılından 2018-2019 eğitim öğretim yılı da dahil olmak üzere dört eğitim öğretim yılının tarihi şahsiyetleri incelenerek, ortaokul 5,6 ve 7. sınıflar göz önünde tutulmuş olup, bu tarihi şahsiyetler konuda veriliş şekillerine göre farklı alanlarda gruplandırılmışlardır. Bu gruplandırma konunun anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Gruplandırma (sınıflandırma) yapılırken tespit edilmiş olan tarihi şahsiyetin, konu içerisinde nasıl verildiğine bakılmıştır. Her tarihi şahsiyetin hangi yönü ağır basıyorsa buna dikkat edilerek bir gruba dahil edilmiştir. 5, 6 ve 7. sınıflarda verilen grupların hepsi ve bu grupların sıraları aynıdır. Sıralamanın aynı olmasının sınıfları ve grupları karşılaştırma bakımından kolaylık sağlayacağı düşünülmektedir. Bu araştırmadaki çalışma alanları sırasıyla: askeri/yönetici, dini kişilikler, edebiyat/tarih/sanat/müzik ve bilim insanlarıdır. Deniz (2011) de yaptığı çalışmasında benzer kategorileri kullanmasına rağmen bu sayının oldukça fazla olduğu görülmektedir. Deniz (2011)'in bazı kategoriler şunlardır: edebiyatçılar, arkeologlar, tiyatrocular, coğrafyacılar, filologlar… Matematikçiler, filologlar gibi ayrıntı başlıkların olması bütünü görmeyi engelleyebilir. Daha az ve genel başlıkların verilmesi tümden görmeyi ve anlamayı kolaylaştıracaktır.

Bu çalışmada yer alan kategorilerden askeri/yönetici grubuna hem yönetici hem de askeri görevi olanların alınmasının sebebi tarihte genellikle devlet yöneten ya da yönetici görevleri bulunanların aynı zamanda ülkelerinde askerlik, komutanlık gibi vazifelerinin olmalarıdır. Örneğin Atatürk bu gruba girmektedir. Dini kişilikler grubuna herhangi bir dine inanan ve bu yönüyle çalışma yürütenler alınmıştır. Örneğin; Papaz Odon. Edebiyat/tarih/sanat/müzik çalışma alanının geniş olmasının sebebi hem bu gruplarda teker teker sınıflandırma yapıldığında genelin sayıca az olması hem de bir bölümle ilgilenen birinin diğer bir alanla bağlantısının olabilmesidir. Örneğin; müzik alanında işler yapmış bir tarihi şahsiyet aynı zamanda sanat ile ilgilenmiş olabilir. Buna verilebilecek en güzel örnek Leonardo Da

Vinci'dir. Hem ressam hem de müzisyen özelliği konu içerisinde öğrencilere aktarılmıştır. Bu çalışmadaki sınıflandırmanın son grubu bilim insanlarıdır. Bu gruba bilimin herhangi bir alanıyla ilgili çalışma yapmış ve bu yönüyle konu içlerinde yer alan kişiler dahil edilmiştir. Örneğin; Pisagor matematik alanında yaptığı çalışmalarla ders kitabında yer alan bir bilim insanıdır. Gruplardaki tarihi şahsiyetler belirlendikten sonra, tespit edilmiş olan tarihi şahsiyetler problem durumlarına göre incelenmişlerdir. Bu durum 5, 6 ve 7. sınıf seviyelerinde aynı şekilde tekrarlanmıştır.

4.2. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Tarihi Şahsiyetler Kimlerdir?

Bu çalışmada incelenen Sosyal Bilgiler 5, 6 ve 7. sınıf ders kitaplarında birçok tarihi şahsiyet tespit edilmiştir. Özellikle yedinci sınıfların Sosyal Bilgiler ders kitaplarında oldukça fazla tarihi şahsiyetin yer aldığını söylemek mümkündür. Bunun sebebi bu sınıf seviyesinde tarihi konuların ağır basmasıdır.

4.2.1. Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Tarihi Şahsiyetler

Beşinci sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki konular incelenerek tarihi şahsiyetler tespit edilmiş ve alanlara göre sınıflandırılmışlardır. Bu alanlar, askeri/yönetici, dini kişilikler, edebiyat/tarih/sanat/müzik, bilim insanlarıdır. Bu alanlardaki tarihi şahsiyetlerin belirtilmesinden sonra beşinci sınıf ders kitaplarında tespit edilen şahsiyetler problem durumlarına göre incelenmişlerdir.

4.2.1.1. 2015-2016 Eğitim Öğretim Yılı Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Tarihi Şahsiyetler ve Alanları

a.Askeri/yönetici: Atatürk, İmparator Vespasion, İmparator Titus, Şah Cihan, Mustafa Paşa.

b. Dini Kişilikler: Derviş Cafer.

c. Edebiyat/Tarih/Sanat/Müzik: Aşık Pervani, Leonardo Da Vinci.

d. Bilim İnsanları: Cahit Arf, Newton, Oktay Sinanoğlu, Galileo, Pasteur.

4.2.1.2. 2016-2017 Eğitim Öğretim Yılı Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Tarihi Şahsiyetler ve Alanları

a. Askeri/yönetici: Kral Midas, Kral Antiochos, Atatürk, Şah Cihan, Venizelos.

b. Dini Kişilikler: Herhangi bir tarihi şahsiyetin ismi geçmemiştir.

c. Edebiyat/Tarih/Sanat/Müzik: Neşet Ertaş, Aşık Veysel, Kaşgarlı Mahmut, Leonardo Da Vinci, Mehmet Akif Ersoy, Osman Zeki Üngör, Nasreddin Hoca.

d. Bilim İnsanları: Samuel Morse, Graham Bell, Marconi, John Logie Baird, Hezarfen Ahmet Çelebi, Montgolfier, Wright, Edison, Cezeri, Galileo, Newton, Marie Curie, Einstein.

4.2.1.3. 2017-2018 Eğitim Öğretim Yılı Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Tarihi Şahsiyetler ve Alanları

a. Askeri/Yönetici: I. Ahmet, II. Ahmet, Hammurabi, Gordios, Midas.

b. Dini kişilikler: Hz . İsa.

c. Edebiyat/Tarih/Sanat/Müzik: Hekataios, Mimar Sinan, Nasreddin Hoca, Kaşgarlı Mahmud, Peter Abelard, Jean Marc Cote, Arif Nihat Asya, Mehmet Akif Ersoy, Mimar Hayreddin, Victor Hugo, Homeros, Levni, Leonardo Da Vinci.

d. Bilim İnsanları: Thales, Hipokrat, Newton, İbni Sina, Edison, Bruno, İbni Haldun, Pasteur, Madame Curie.

4.2.1.4. 2018-2019 Eğitim Öğretim Yılı Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Tarihi Şahsiyetler ve Alanları

a. Askeri/Yönetici: Midas, Diyojen, Hammurabi, Babil, Fatih Sultan Mehmet, Yıldırım Beyazıt, Atatürk, Kanuni Sultan Süleyman, Sultan Ahmed, Oğuz Kağan, Şah Cihan, Hamdullah Suphi Tanrıöver, İshak Paşa.

b. Dini Kişilikler: Hz. Muhammed, Merkez Efendi.

c. Edebiyat/Tarih/Sanat/Müzik: Homeros, Heredot, Mehmet Akif Ersoy, Mevlana, Yunus Emre, Gentile Bellini, Dostoyevski.

d. Bilim insanları: Thales, Pisagor, Hipokrat, Edison, Graham Bell, Einstein, Newton, Cahit Arf, İbni Sina, Ali Kuşçu, Wilbur Wright, Orville Wright, İbn El Heysem, Volter.

Tablo 4.2.1.5. Beşinci Sınıf Ders Kitaplarında İsmi En Fazla Geçen Beş Tarihi Şahsiyet ve Dağılımları

Kategoriler	Tarihi Şahsiyet	Frekans
Askeri/Yönetici	Atatürk	122
	Midas	4
	Hammurabi	4
	Şah Cihan	3
	Babil	2
Dini Kişilikler	Hz. İsa	2
	Hz. Muhammed	1
	Bektaşi Dervişi Cafer	1
	Merkez Efendi	1
Edebiyat/ Tarih/ Sanat/ Müzik	Mehmet Akif Ersoy	14
	Kaşgarlı Mahmut	4
	Nasreddin Hoca	3
	Leonardo da Vinci	3
	Aşık Veysel	2
Bilim İnsanları	Newton	14
	Einstein	9
	Cahit Arf	9
	Edison	5
	İbni Sina	4
Toplam		**207**

Sosyal Bilgiler ders kitaplarında bahsi geçen tarihi şahsiyetlerden frekansı en çok olan 5 tarihi şahsiyet alınmıştır.

Tablo 4.2.1.5. incelendiğinde, 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ismi geçen tarihi şahsiyetlerin çoğunlukla askeri/yönetici, edebiyat/tarih/sanat/müzik,

bilim insanları ve dini kişilikler kategorilerinde olduğu görülmektedir. İlgili sınıf kademesinde ders kitabı içerisinde ismi en çok geçen tarihi şahsiyetlerden frekansı en çok olan 5 kişi alınmıştır. Kategori açısından ele alındığında, askeri/yönetici kategorisinde Atatürk'ün en sık tekrarlanan tarihi şahsiyet olduğu görülmektedir. Buradan hareketle, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün ders kitaplarında yer alarak öğrencilere tanıtılmak amaçlandığı söylenebilir. Edebiyat/tarih/sanat/müzik kategorisinde ise yerli ve yabancı tarihi şahsiyetlere yer verildiği görülmektedir. Bu durum ile ilgili olarak öğrencilerin sadece kendi ülkelerinde değil, aynı zamanda diğer ülkelerdeki tarihi kişilere karşı da farkındalıklarının arttırılmaya çalışıldığı söylenebilir.

4.2.2. Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Tarihi Şahsiyetler

Altıncı sınıf ders kitapları eğitim öğretim yıllarına göre incelenmiş ve tarihi şahsiyetler saptanarak gruplandırılmışlardır. Bu alanlar, askeri/yönetici, dini kişilikler, edebiyat/tarih/sanat/müzik, bilim insanlarıdır. Sayı olarak askeri/yönetici sınıfındaki şahsiyetlerin fazla olduğu görülmektedir. Bu alanlardaki tarihi şahsiyetlerin belirtilmesinden sonra altıncı sınıf ders kitaplarında tespit edilen şahsiyetler problem durumlarına göre incelenmişlerdir.

4.2.2.1. 2015-2016 Eğitim Öğretim Yılı Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Tarihi Şahsiyetler ve Alanları

a. Askeri/Yönetici: Danişmetli Melik Gazi, Hammurabi, Oğuz Kağan, Uluğ Türk, Mete Han, Teoman, İl Han, Kayan, Tokuz, Kayıhan, Börteçine, Bumin Kağan, İstemi Yabgu, İşbara Kağan, Kapgan Kağan, Bilge Kağan, Kül Tigin, Tonyukuk, Bögü Kağan, Muaviye, Harun Reşit, Memun, Mutasım, Tabgaç Buğra Han, Saltuk Buğra Han, Gazneli Mahmut, Berkyoruk, Sultan Sencer, Kral John, Abdülmecit, Abdülaziz, V. Murat, II. Abdülhamit, Atatürk, Kanuni Sultan Süleyman, Thomas Jefferson.

b. Dini Kişilikler: Hz. Muhammed, Hz. Hatice, Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Emevi halifesi Abdülmelik.

c. Edebiyat/Tarih/Sanat/Müzik: Prof. Dr. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Heredot, Jean Paul Roux, Nasreddin Hoca, Yusuf Has Hacip, Kaşgarlı Mahmut, Firdevsi, Solon, Namık Kemal.
d. Bilim İnsanları: Jean Paul Roux, Biruni, Nizamülmülk, Richard Feynman, Mendel, Watson, Crick.

4.2.2.2. 2016-2017 Eğitim Öğretim Yılı Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki tarihi şahsiyetler ve alanları

a. Askeri/Yönetici: Kral Hammurabi, Kral Minua, Kral Midas, Metehan, Teoman, Bumin Kağan, Kül Tigin, İlteriş Kağan, Kutluk Bilge Kül Kadir Han, Oğuz Kağan, Bilge Kağan, İl Han, Atilla, İstemi Yabgu, Kral Necaşi, Harun Reşit, Tuğrul Bey, Alparslan, Saltuk Buğra Han, Gazneli Mahmut, Alp Tigin, Melikşah, İshak Paşa, Turgut Özal, Fatih Sultan Mehmet, Kanuni Sultan Süleyman, Alattin, Atatürk, Nizamülmülk.
b. Dini: Hz. İsa, Bereket Tanrısı Kibele, Hz. Muhammed, Hz. Ebubekir, Hz. Hatice, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Hızır Peygamber, İlyas Peygamber, Martin Luther.
c. Edebiyat/Tarih/Sanat/Müzik: Oktay Sinanoğlu, Bruno Taut, Homeros, Heredot, Kaşgarlı Mahmut, Bahaeddin Ögel, Mimar Hayruddin, Yusuf Has Hacip, Bahtiyar Vahapzade, Mark Webber, Afet İnan.
d. Bilim İnsanları: Thales, Pisagor, Biruni, Edison, Richter, Hollandalı A. Van, İngiliz Jenner, Pasteur, Amerikalı Salk.

4.2.2.3. 2017-2018 Eğitim Öğretim Yılı Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Tarihi Şahsiyetler ve Alanları

a. Askeri/Yönetici: Hammurabi, Midas, Karun, Diyojen, Oğuz Kağan, Mete Han, Bumin Kağan, Mukan Kağan, İstemi Yabgu, Bilge Kağan, Atatürk, Gazneli Mahmut, Sultan Mesut, Tuğrul Bey, Çağrı Bey, Alparslan, Melikşah, Fatih Sultan Mehmet, Kanuni Sultan Süleyman, Haydar Aliyev, Saparmurat, Yavuz Sultan Selim, Yıldırım Beyazıt, II. Abdülhamit, Muaviye, Mutasım, Nizamülmülk.
b. Dini Kişilikler: Hz. Muhammet, Hz. Ebubekir, Hz. Osman, Hz. Ömer, Hz. Ali, Mutasım, 16. Benekditus.

c Edebiyat/Tarih/Sanat/Müzik: Afet İnan, Halil İnalcık, Pertev Naili Boratav, Mimar Sinan, Kaşgarlı Mahmut, Yusuf Has Hacip, Rousseau.

d. Bilim insanları: Ord. Prof. Dr. Ekrem Akurgal, Pisagor, Hipokrat, Heredot, Harezmi, Biruni, Farabi, Firdevsi, Galileo.

4.2.2.4. 2018-2019 Eğitim Öğretim Yılı Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Tarihi Şahsiyetler ve Alanları

a. Askeri/Yönetici: Sultan Mesud, Atatürk, Teoman, Metehan, Oğuz Kağan, Bumin Kağan, Mukan Kağan, Kutluk Kağan, İlteriş Kağan, Kapgan Kağan, Bilge Kağan, Kül Tigin, Tonyukuk, İl Han, Kıyan, Nüküz, Yuluğ Tigin, Habeş Kralı Necaşi, Muaviye, Harun Reşit, Alp Tegin, Gazneli Mahmut, Saltuk Buğra Han, Melikşah, Sultan Sencer, Uluğ Buğra Kara Han, Alparslan, Çağrı Bey, Tuğrul Bey, Diyojen, Süleyman Şah, I. Kılıçarslan, II. Kılıçarslan, I. İzzettin Keykavus, Selahaddin Eyyübi, , Alattin Keykubat, Napolyon, Hitler, III. Selim, Sokullu Mehmet Paşa, Nizamülmülk.

b. Dini Kişilikler: Hacı Bektaşi Veli, Hz. Muhammed, Hz. Cafer, Hz. Ebubekir, Hz. Ali, Hz. Zeyd, Hz. Hamza, Hz. Ömer, Hz. Osman, Muaviye, Hz. Muhammed'in annesi Amine, Amcası Ebu Talip, Dedesi Abdulmuttalip, Papaz Odon.

c. Edebiyat/Tarih/Sanat/Müzik: Yunus Emre, Mevlana, Kaşgarlı Mahmut, Yusuf Has Hacip, Edip Ahmet Yükneki, Hoca Ahmet Yesevi, Osman Turan, Jules Verne, Aşık Veysel.

d. Bilim İnsanları: İbni Batuta, Hulusi Behçet, Süleyman Ferit Eczacıbaşı, Einstein, Petrus Gyliius.

4.2.2.5.Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında İsmi En Fazla Geçen Beş Tarihi Şahsiyet ve Dağılımları

Kategoriler	Tarihi Şahsiyetler	Frekans
Askeri/yönetici	Atatürk	201
	Gazneli Mahmut	21
	Tuğrul Bey	20
	Alparslan	20
	Melikşah	13
Dini Kişilikler	Hz. Muhammed	67
	Hz. Ali	12
	Hz. Ebubekir	9
	Hz. Ömer	9
	Hz. Osman	8
Edebiyat/Tarih/ Sanat/ Müzik	Kaşgarlı Mahmut	16
	Yusuf Has Hacip	11
	Jules Verne	6
	Heredot	5
	İ. H. Uzunçarşılı	5
Bilim İnsanları	Biruni	5
	Pasteur	3
	Galileo	3
	Edison	2
	Richter	1
Toplam		**437**

Sosyal Bilgiler ders kitaplarında bahsi geçen tarihi şahsiyetlerden frekansı en çok olan 5 tarihi şahsiyete yer verilmiştir.

Yukarıdaki tablo incelendiğinde altıncı sınıflarda tarihi şahsiyetler askeri/yönetici, dini kişilikler, edebiyat/tarih/sanat/müzik, bilim insanları ile ilgilenen kişiler olarak sınıflandırılmışlardır. Bu kategorilendirme yapılırken konu içlerinde ağır basan yönleri dikkate alınmıştır. Tabloya her gruptan frekansı en yüksek beş kişi alınmıştır. Bu kısıtlamaya gidilmesinin sebebi her grupta çok fazla kişinin isminin

geçmiş olmasıdır. Tablo incelendiğinde beşinci sınıflardaki gibi askeri/yönetici grubunda yine ismi en fazla geçen kişi Atatürk'tür. Bilim insanları, edebiyat/tarih/sanat/müzik bölümlerinde yerli ve yabancı kişilerin bir arada verildiği dikkati çekmektedir. Örneğin bilim insanlarında hem Pastör verilmiş hem de Biruni verilmiştir. Böylelikle öğrenci bilimsel gelişmelerin yalnızca başka ülkelerde gerçekleşmediğini anlayacaktır.

Her kategorinin toplam kısmına bakıldığında en fazla referansa sahip olan beş kişiye göre hesaplama yapılmıştır. Buna göre askeri/yönetici grubunda frekans 434 olarak belirlenmiştir. Bu da konuların tarih ağırlıklı olmasından kaynaklanmaktadır. Ondan sonra en çok frekansa sahip grup dini kişiliklerdir ve sayıları 168'dir. Konuların ağırlığı buradan anlaşılmaktadır.

4.2.3. Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Tarihi Şahsiyetler

Yedinci sınıf ders kitapları eğitim öğretim yıllarına göre incelenmiş ve tarihi şahsiyetler saptanarak gruplandırılmışlardır. Bu alanlar, askeri/yönetici, dini kişilikler, edebiyat/tarih/sanat/müzik, bilim insanlarıdır. Sayı olarak askeri/yönetici sınıfındaki şahsiyetlerin fazla olduğu görülmektedir.

4.2.3.1. 2015-2016 Eğitim Öğretim Yılı Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Tarihi Şahsiyetler ve Alanları

a. Askeri/yönetici: Oğuz Kağan, Süleyman Şah, Alp Arslan, Melikşah, Artuk Bey, Saltuk Bey, Mengücek Gazi, I. Kılıçarslan, Danişmend Gazi, II. Kılıçarslan, Manuel Komnenos, Selahattin Eyyübi, I. Gıyaseddin Keyhüsrev, I. İzzettin Keykavus, I. Alaattin Keykubat, Ertuğrul Gazi, Osman Bey, Kayı Han, Orhan Bey, I. Murat, Yıldırım Beyazıt, II. Murat, II. Beyazıt, Kanuni Sultan Süleyman, Yavuz Sultan Selim, III. Selim, III. Mustafa, II. Mahmut, II. Selim, Damat İbrahim Paşa, Yirmisekiz Çelebi Mehmet, III. Ahmet, IV. Mehmet, Abdülaziz, Abdülhamit, I. Mahmut, Hülagü, III. Murat, Şarlken, Abdülmecid, Atilla, Tuğrul Bey, Metehan, Bilge Kağan, II. Abdülhamit, V. Mehmet Reşat, Veliaht Franz Ferdinand, II. Wilhelm, Wilson, Fransız Josef, Atatürk, Fethi Bey, Yunus Nadi, Manuel Komnenos, Elçi Ahmet Rasim Efendi, Nizamülmülk, Sokullu Mehmet Paşa, Kılıç Ali Paşa, Baron De Tott, Barbaros Hayrettin Paşa, Kaptan-ı Derya Ali Paşa, Kara

Mehmet Paşa, İbrahim Paşa, Giuseppe Donizetti, Vaskö De Gama, Kristof Kolomb, Vespuçi, Macellan, Del Kano, Enver Bey, Alman Amiral Souchon.

b. Dini Kişilikler: Şeyh Edebali, Hz. Muhammed, Ermeni Piskoposu Ovakim, Rum Patriği Dionisios, Abbasi Halifesi Harun Reşit, Martin Luther, Kalven, Derviş Sarı Saltuk.

c. Edebiyat/Tarih/Sanat/Müzik: Halide Edip Adıvar, Aşıkpaşazade, Fransız Tarihçi John Laurent, Mimar Sinan, Evliya Çelebi, Mozart, Beethoven, Wagner, İbrahim Müteferrika, Guatelli, Heykeltraş Fuller, Romalı Tarihçi Plinius, Gautier, Gişarden, Machiavelli, Montaigne, Shakespeare, Cervantes, Erasmus, Priskos, Hayali Küçük Ali.

d. Bilim insanları: Sait Efendi, Cabir, İbn-i Sina, Aristo, Batlamyus, Leonardo Da Vinci, Kopernik, Ömer Hayyam, Uluğ Bey, Ali Kuşçu, Mirim Çelebi, Tasso, Priestly, Lavoiser, Euler, Kepler, Galileo, Newton, Faraday, Maxwell, Savery, Newcommen, Watt, Walter, İbn-i Batuta, Hazerfan Ahmet Çelebi.

4.2.3.2. 2016-2017 Eğitim Öğretim Yılı Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Tarihi Şahsiyetler ve Alanları

a. Askeri/yönetici: Alp Arslan, Danişmend Ahmet Gazi, Saltuk Bey, Mengücek Gazi, Artuk Bey, Süleyman Şah, I. Kılıçarslan, I. Mesut, Selahattin Eyyübi, II. Kılıçarslan, I. Alattin Keykubat, Fatih Sultan Mehmet, Karamanoğlu Mehmet Bey, Osman Bey, III. Alaaddin Keykubat, Süleyman Şah, Orhan Bey, I. Murad, Yıldırım Beyazıt, Timur, Çelebi Mehmet, II. Mehmet, II. Beyazıt, Yavuz Sultan Selim, Kanuni Sultan Süleyman, III. Selim, II. Mahmut, Barbaros Hayreddin Paşa, II. Selim, III. Ahmet, Abdülmecid, Gazneli Mahmut, III. Murad, Hammurabi, Kristof Kolomb, IV. Mehmet, II. Abdülhamit, Ferdinand, Enver Paşa, Limon Van Sanders, Wilson, Atatürk, Yunus Nadi, Celal Bayar, Mahmut Soydan, Falih Rıfkı Atay, Gedik Ahmet Paşa, Barbaros Hayreddin Paşa, Ban ki Moon, Mithat Paşa, Piri Reis, Martin Luther, Sokullu Mehmet Paşa, Nizamülmülk, Mustafa Reşit Paşa.

b. Dini Kişilikler: Papa II. Urbanus, Şeyh Edebali, Dursun Fakih, Hz. Muhammed, Buda.

c. Edebiyat/Tarih/Sanat/Müzik: Yunus Emre, Halide Edip Adıvar, Oscar Breniffer, Hacı Bektaşi Veli, Mevlana, Aşık Paşa, Osman Turan, Konstantin Mihalivoiç, Evliya

Çelebi, Beethoven, Mozart, Haydn, Sait Çelebi, İbrahim Müteferrika, Van Mour, Levni, Donizette, Ahmet Djevad, William Wittma, Jan Jhevenot, Lubenau, Halil İnalcık, Busbecq, Leonardo Da Vinci, Aşık Veysel, Heredot, Aşıkpaşazade, Yusuf Has Hacip, İbrahim Çallı, Muhsin Ertuğrul, Shakespeare, Cervantes, Balzac.

d. Bilim İnsanları: Cezeri, İbni Batuta, Samuel Morse, Biruni, Harezmi, Razi, İbni Sina, İbni Haldun, Uluğ Bey, Takiyuddin, Ali Kuşçu, Piri Reis, Kopernik, Galileo, Bruno, Newton, Denis Papin, Savery, James Watt, Farabi, Pascal, Decart, Kepler, Konfüçyüs, Thales, Sokrates, Eflatun, Aristo, İbni Rüşt, Harezmi, Nasreddin Tusi

4.2.3.3. 2017-2018 Eğitim Öğretim Yılı Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Tarihi Şahsiyetler ve Alanları

a. Askeri/yönetici: Yunus Nadi, Halide Edip Adıvar, Süleyman Paşa, Piri Reis, Kristof Kolomb, Mustafa Reşit Paşa, Atatürk, II. Mahmut, Çağrı Bey, Alparslan, Saltuk Bey, Artuk Bey, Mengücek Bey, Süleyman Şah, Selçuk Bey, I. Kılıçarslan, II. Mesut, Karamanoğlu Mehmet Bey, Aydınoğlu Ömer Bey, Ertuğrul Gazi, Alaaddin Keykubat, Osman Bey, Orhan Bey, I. Murat, Beyazıt, I. Mehmet, II. Murat, Fatih Sultan Mehmet, II. Beyazıt, Yavuz Sultan Selim, Kanuni Sultan Süleyman, II. Abdülhamit, II. Selim, Yirmisekiz Çelebi Mehmet, III. Ahmet, Abdülmecit, Mithat Paşa, Timur Bey, Midas, Bilge Kağan, Kül Tigin, Ferdinand, V. Mehmet Reşat, Alman Komutan Souchon, Limon Von Sanders, Wilson.

b. Dini Kişilikler: Hacı Bektaşi Veli, Şeyh Edebali, Hz. Muhammed, Martin Luther, Hz. İsa, Dionysos.

c. Edebiyat/Tarih/Sanat/Müzik: Mevlana, Yunus Emre, Nihal Atsız, Evliya Çelebi, Beethoven, Mozart, Busbecq, İbrahim Müteferrika, Vanmour, Lady Montagu, Jan Thevenot, Leonardo Da Vinci, Pliny, Michalengelo, Montaigne, Shakespeare, Rousseau, Aristo, Aşık Veysel, Muharrem Ergin, Afet İnan, Cervantes, Osman Hamdi Bey, İbrahim Çallı, Muhsin Ertuğrul, Heredot.

d. Bilim insanları: Atatürk, İbni Batuta, İbni Sina, Harezmi, Biruni, Uluğ Bey, Ali Kuşçu, Takiyuddin, Newton, Kopernik, Galileo, Descartes, Bruno, Marco Polo, Petrus Gyllius, Watt, Platon, Farabi, Voltaire, Einstein.

4.2.3.4. 2018-2019 Eğitim Öğretim Yılı Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Tarihi Şahsiyetler ve Alanları

a. Askeri/yönetici: Atatürk, Osman Bey, Ertuğrul Gazi, I. Alaaddin Keykubat, Orhan Bey, Kantakuzen, Süleymanpaşa, Fatih Sultan Mehmet, Kanuni Sultan Süleyman, II. Murat, II. Mehmet, I. Mehmet, I. Beyazıt, Timur, I. Murad, Yavuz Sultan Selim, Şah İsmail, I. François, Çelebi Mehmet, II. Beyazıt, Ferdinand, Kral IV. Louis, Sultan Süleyman Han, III. Ahmed, Damat İbrahim Paşa, III. Selim, XVI. Louis, II. Mahmut, Beyazıt, Asurbanipal, Selçuklu Sultanı Sencer, Sultan Alparslan, Gazneli Mahmut, Mete Han, Bilge Kağan, Caesar, Napolyon, Barbaros Hayreddin Paşa, Lala Mustafa Paşa, Sokullu Mehmet Paşa, Kemal Reis, Kolomb, Koçi Bey, Said Çelebi, İbrahim Müteferrika, Ebubekir Ratıp Efendi, Mustafa Reşit Paşa, Nizamülmük, Kazım Karabekir, Ali Fuat Cebesoy, Refet Bele, Adnan Adıvar, Fethi Okyar, Celal Bayar, Adnan Menderes.

b. Dini Kişilikler: Şeyh Edebali, Hacı Bektaşi Veli, Abdal Murad, Martin Luther, Hz. Muhammed.

c. Edebiyat/Tarih/Sanat/Müzik: Mevlana, Orhan Veli Kanık, Nasreddin Hoca, Halil İnalcık, Aşıkpaşazade, Yunus Emre, Ducas, Leonardo da Vinci, Rafaello, Bellini, Michalengelo, Donetello, Shakespeare, Cervantes, Mozart, İbni Necar, Evliya Çelebi, Seyyid Hasan Paşa, Mimar Sinan, Dedezade, Montesque.

d. Bilim İnsanları: Einstein, Edward Norton Lorenz, Gutenberg, İbni Batuta, Marco Polo, Bartelomeu Diaz, Kopernik, Galileo, Descartes, Dr. Harvin, Harezmi, Ali Kuşçu, Uluğ Bey, Katip Çelebi, İbni Sina, Hazini, Newton, Bacon, Cezeri, Farabi, Piri Reis, İbni Haldun, Thales, Pisagor, Aristo, Biruni, , Papin, Thomas Savery, Watt, Feynman, Marie Curie, Bruno.

4.2.3.5. Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında İsmi En Fazla Geçen Beş Tarihi Şahsiyet ve Dağılımları

Kategoriler	Tarihi Şahsiyetler	Frekans
Askeri/yönetici	Atatürk	192
	Fatih S.Mehmet	91
	OsmanBey	62
	Orhan Bey	52
	II.Mahmut	29
Dini Kişilikler	Martin Luther	14
	Şeyh Edebali	12
	Mevlana	7
	Hz. Muhammed	6
	H. Bektaşi Veli	3
Edebiyat/Tarih/ Sanat/Müzik	Da Vinci	15
	Evliya Çelebi	13
	Halide E Adıvar	9
	Mozart	8
	Mimar Sinan	7
Bilim İnsanları	İbni Sina	23
	Galileo	18
	Kopernik	15
	İbni Batuta	15
	Newton	14
Toplam		**605**

Sosyal Bilgiler ders kitaplarında bahsi geçen tarihi şahsiyetlerden frekansı en çok olan 5 tarihi şahsiyet alınmıştır.

Yedinci sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarına göre hazırlanan yukarıdaki tabloda yalnızca frekansı en fazla olan beş kişi verilmiştir. Yalnızca beş kişinin alınmış olması yedinci sınıf ders kitaplarında çok sayıda tarihi şahsiyetin geçmesi gösterilebilir. Kategori olarak da dört kategori alınmıştır. Beşinci ve altıncı sınıflara göre tarihi konuların en fazla yer aldığı sınıf yedinci sınıftır. Bu da konulara bağlı olarak tarihi şahsiyetlerin sayısının artmasına da sebep olmuştur. Verilmiş olan tarihi şahsiyetlerin çoğu askeri/yönetici grubunda yer almakta olup, bu grupta frekansı en fazla olan tarihi şahsiyet Atatürk'tür. 192 kez Atatürk ismi geçmiştir. Daha sonra konulara göre bu isimler farklılaşmıştır. Yedinci sınıflarda bilim insanları grubunda da oldukça fazla ismin yer alması bilimsel gelişmelerle ilgili ayrıntılı konuların yer almasına bağlıdır. Yine aynı grupta dikkati çeken diğer nokta hem yerli hem yabancı isimlerin verilmiş olmasıdır. Bu oldukça olumlu bir durumdur. Çünkü hem yabancı hem de yerli isimlerin bir arada verilmesi öğrencilerde bir güdülenmeye sebep olacak, bilimsel gelişmeler ve çalışmalar açısından kendilerinde güç bulacaklardır. Aynı zamanda sadece kendi ülkesinin bilimsel alanda çalışmalarını

takip etmesini değil diğer ülkelerdeki gelişmeleri de öğrenmesini sağlayacaktır. Buradan sosyal bilimlerin çok geniş bir alanda çalışma ve inceleme yaptığı görülmektedir.

4.3. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Verilen Tarihi Şahsiyetlerin Sayısı Öğretim Programına ve Sınıf Düzeyine Göre Değişmekte midir?

İncelenen Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki tarihi şahsiyetlerin sayısı öğretim programına ve sınıf düzeyine göre değişmiştir. Örneğin beşinci sınıflarda tarihi konuların azlığı sebebiyle tarihi şahsiyetlerin sayısı da azdır. Özellikle yedinci sınıfların konularına baktığımızda konuların ağırlığı ve çokluğu tarihi şahsiyetlerin de sayısının artmasına sebep olmuştur. Sınıflar ve tarihi şahsiyetlerin sayıları doğru orantılı bir biçimde ders kitaplarında yer almıştır.

2017 yılında öğretim programında yapılan değişiklikle tarihi şahsiyetlerin sayısında tüm sınıf seviyelerinde bir farklılaşma gözlenmiştir. Bu değişiklik aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

4.3.1. 2017 Öğretim programı değişikliği öncesi ve sonrasında Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki tarihi şahsiyetlerin sınıf sevilerine göre sayısı

	2017 ÖğretimProgramı öncesi	**2017 ÖğretimProgramı Sonrası**
5. Sınıf	36	43
6. Sınıf	93	99
7. Sınıf	194	153
Toplam	**323**	**295**

Not: tablodaki veriler, 2017 öğretim programı öncesi iki eğitim öğretim yılı, 2017 öğretim programı sonrası iki eğitim öğretim yılı incelenerek elde edilmiş sayılardır.

Yukarıdaki tablo incelendiğinde Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki tarihi şahsiyetlerin sayısının 2017'de öğretim programında yapılan değişikliklere göre farklılaştığı görülmektedir. 5 ve 6.sınıflara bakıldığında öğretim programı değişikliği sonrasında tarihi şahsiyet sayısında az da olsa bir artış olduğu görülmektedir. 7. sınıf

Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki tarihi şahsiyetlerin sayısına bakıldığında ise bir azalmanın olduğu dikkati çekmektedir. Yine aynı tabloda dikkati çeken diğer bir husus ise sınıf seviyesine göre tarihi şahsiyet sayısının değişmiş olmasıdır. Beşinci sınıflarda 2017 yılında yapılan öğretim programı değişikliği öncesinde 36 tarihi şahsiyetin adı geçmekteyken, 7. sınıflarda 194 tarihi şahsiyetin adı geçmektedir. Yine aynı şekilde öğretim programı değişikliğinden sonra beşinci sınıflarda 43 isim yer almaktayken, yedinci sınıflarda 153 ismin geçtiği görülmektedir. Beşinci ve yedinci sınıflardaki bu gözle görülür farkın sebebi sınıf seviyelerindeki konuların farklı olmasıdır. Beşinci sınıflarda daha sosyal içerikli konular hakim iken, sınıf seviyesi büyüdükçe özellikle yedinci sınıflarda tarih içerikli olduğundan tarihi şahsiyet sayısı değişmektedir.

Ortaokul beşinci, altıncı ve yedinci sınıfların müfredat çerçevesinde yıllık planları incelendiğinde görülen öğrenme alanları şunlardır;

a. Birey ve Toplum
b. Kültür ve Miras
c. İnsanlar, Yerler ve Çevreler
d. Bilim, Teknoloji ve Toplum
e. Üretim, Dağıtım ve Tüketim
f. Etkin Vatandaşlık
g. Küresel Bağlantılar

Tüm sınıf kademelerinde öğrenme alanlarının isimleri aynıdır. Fakat öğrenme alanlarının içlerindeki konular, içlerindeki tarihi şahsiyet sayıları sınıfa göre değişmektedir. Bunun olması gayet doğaldır. Çünkü tüm konular aynı anda örneğin bir beşinci sınıf öğrencisine verilemez. Sönmez (1999)' a göre, çocuğun zihinsel gelişimi tümdengelimden tümevarıma doğrudur. Çocuk bütünü algılar ve onu anlamaya çalışır. Parçalara, ayrıntılara bu yaşlarda gidemez. Daha sonraki yaşlarda ayrıntılara inebilir. İşte Sönmez'in de kitabında belirttiği gibi bu yaşlarda ayrıntıya gidilemez. Bu doğrultuda konularla ilgili çok fazla tarihi şahsiyet de verilmemiştir.

Dört eğitim öğretim yılının beşinci sınıf Sosyal Bilgiler kitaplarındaki tarihi şahsiyetler ve bu şahsiyetlerin veriliş şekilleri incelendiğinde; az sayıda tarihi

şahsiyetle karşılaşıldığını ve bu kişilerin çocukların anlayabileceği sadelikte verildiğini söylemek mümkündür.

"Sosyal Bilgiler dersinde olgular bir bütün içinde verilmelidir; çünkü insan her türlü olguyu parça parça değil, bir bütün içinde görür ve daha kolay öğrenip anlar. Bu nedenle ilköğretimde çocuk toplumsallaştırılırken, her bilim dalıyla ilgili ilke ve genellemeler ayrı bir ders olarak değil, onların ortak noktaları bulunup birleştirilmeli ve öyle verilmelidir. Gerçek parça değil, tersine bir bütündür. Bütünü görüp anlamak ve ona uygun yaşamak daha kolaydır. Bu ilke çocuğun gelişim ve öğrenme ilkelerine de uygundur" (Sönmez, 1999, s. 17).

"İlköğretimdeki çocuklar için çok ince ayrıntılara girmek onların gelişim ve öğrenme durumlarına uygun değildir. Zaten Sosyal Bilgiler tüm bilgileri aynı anda tümden vermeyi amaçlayan bir ders değildir. Sosyal Bilgiler dersi; değişen ülke ve dünya koşullarında karar alıp problem çözebilen etkin vatandaşlar yetiştirmek amacıyla, sosyal ve beşeri bilimlerden aldığı bilgi ve yöntemleri kaynaştırarak kullanan bir öğretim programıdır "(Öztürk, 2006, s. 24).

Yapılan bu çalışmada ders kitapları incelenmiş ve saptanan tarihi şahsiyetler konu içlerinde verildiği alanlara göre sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma yapılırken kişinin o konuda verildiği yönüne dikkat edilmiştir. Her sınıf için bu tarihi şahsiyetler askeri/yönetici kişilikler, bilim/sanat/edebiyat/tarih/müzik alanında çalışma yapanlar, bilim insanları, dini kişilikler gibi başlıklara ayrılmıştır. Bu konunun daha iyi anlaşılmasını ve görülmesini sağlayacaktır. Bu başlıklar ve altlarına yazdığımız tarihi şahsiyetler incelendiğinde askeri/yönetici kişilikler başlığı altında daha fazla kişinin olduğu görülmektedir. Askeri ve yönetici kişilikleri, bilim insanları ve edebiyat/tarih/sanat/müzik alanında çalışma yapmış kişiler izlemektedir.

2017 yılında yapılan öğretim programı değişikliğinden öncesi ve sonrası karşılaştırıldığında bazı noktalar göze çarpmaktadır. Beşinci sınıflarda özellikle edebiyat/tarih/sanat/müzik grubunda değişiklikten sonra bazı isimler eklenmiştir. Eklenen bu isimlerin bir kısmı bilinen bir kısmı ise çok da bilinmeyen isimlerdir. Bu isimlerden çok fazla duyulmamış olanlar: Hekaitos, Hugo, Bellini, Jean Marc Cote, Peter Abelard. Genelikle çoğu kişi tarafından duyulmuş isimler ise: Mimar Sinan,

Heredot, Mevlana, Yunus Emre, Dostoyevski. Bilim insanları grubuna bakıldığında özellikle değişiklikten sonra birçok bilim insanının ismi eklenmiştir. Bu isimlerden bazıları: Thales, Hipokrat, Volter, Pisagor, Gutenberg… Bu isimlerin çoğu bilindik tarihi şahsiyetlerdir. Bu şekilde tanınan tarihi şahsiyetlerin eklenmesi sıkıntı yaratmayacak aksine konunun pekişmesine yardımcı olacaktır.

2017-2018 eğitim öğretim yılında yapılan değişiklikte beşinci sınıflardan bazı isimlerin çıkarılıp, bazılarının eklendiğini söylemek gerekir. Bu isimlerden kimi bilinen, kimi ise çok fazla duyulmamış tarihi şahsiyetlerdir. Eklenen isimlerin çoğu metin içlerinde birer defa geçmişlerdir. İsimleri çok fazla duyulmamış tarihi şahsiyetlerin verilmiş olması, öğrencilerin o isimleri ve konuları kavramaları bakımından zorluk yaratabileceği söylenebilir.

2017-2018 eğitim öğretim yılında yeni uygulanmaya başlanan öğretim programında yapılan değişikliklerle birlikte altıncı sınıflarda da aynı beşinci sınıflardaki gibi bazı isimlerin eklendiğini bazı isimlerin ise çıkarıldığını söylemek mümkündür. Bunları tek tek incelemek gerekirse; bilim insanlarına Einstein, İbni Batuta, Galileo, Petrus Gyllius gibi isimler eklenmiştir. Eklenen bu isimler konu içlerinde ikişer defa geçmişlerdir. Bu eklemeye gidilmesinin sebebi öğretim programındaki değişiklikler çerçevesinde konuların bazılarının genişletilmiş olmasıdır. Dini kişiliklere bakıldığında yine aynı şekilde eklenen isimlerin olduğu tespit edilmiştir (Hz. Hamza, Hz. Zeyd, Ebu Talip, Papaz Odon, Abdulmuttalip). Edebiyat/tarih/sanat/müzik grubunda Pertev Naili Boratav, Mimar Sinan, Yunus Emre, Mevlana, Edip Ahmet Yükneki, Ahmet Yesevi, Osman Turan, Jules Verne, Aşık Veysel eklenen isimlerdir. Yunus Emre 5, Mevlana 3, Edip Ahmet Yükneki ve Ahmet Yesevi 3, Jules Verne 6 defa ismen geçmiştir. Diğer isimler yalnızca 1'er defa ismen konu içinde geçmişlerdir. Askeri/yönetici grubuna bakıldığında çok değişimin olmadığı tespit edilmiştir. İsimler çoğunlukla aynı kalmıştır. Konulara bağlı olarak Süleyman Şah, 1. ve 2. Kılıçarslan, 1. İzzettin Keykavus, Selahattin Eyyübi, Hitler, Napolyon, Yıldırım Beyazıt gibi isimler eklenmiştir.

2017-2018 eğitim öğretim yılında uygulanmaya başlanan Sosyal Bilgiler programıyla birlikte 7. sınıflarda diğer sınıf seviyelerinde de olduğu gibi çok fazla bir değişimin olmadığı tespit edilmiştir. Edebiyat/tarih/sanat/müzik grubuna Afet İnan, Osman Hamdi, Orhan Veli, Dedezade, Nasreddin Hoca tarihi şahsiyetleri eklemiştir. Osman Turan, Fuller, Gautier, Gişarden, Priskos gibi isimler ise konu içlerinden

kaldırılmıştır. Osman Turan hariç diğer isimler öğrenciler tarafından konularda çok da duyulmamış isimlerdir. Zaten konularda geçerken birer kez verilmiş olan bu isimlerin kavranmasının zor olacağı aşikardır. Bilim insanları grubuna bakıldığında Pascal, Anaksimenes, Batlamyus, Tasso, Priestly, Euler, Kepler, Faraday, Maxwell, Hazarfen Ahmet Çelebi, Eflatun, Konfüçyüs, Razi, İbn-i Rüşt, Akşemsettin adlı tarihi şahsiyetlerin isimlerinin aynı kaldığını; Pisagor, Hazini, Marco Polo, Bacon, Madame Curie, Katip Çelebi ve Feynman'ın eklendiği görülmektedir. Dini kişilere eklenen isimler: Abdal Murad ve Hz. İsa'dır. Diğer isimler sabit kalmıştır. Bu durum konuların ve kazanımların aynı kalmasıyla ilgili bir durumdur. En fazla tarihi şahsiyetin bulunduğu askeri/ yönetici grubunda eklenen isimler kadar çıkarılan isimler de göze çarpmaktadır. Eklenenler: Çağrı Bey, Selçuk Bey, II. Mesut, Bartelemeau, I. Mehmet, Midas, Kantakuzen, 16. Louis, 4. Louis, Sencer, Caesar, Napolyon, Kemal Reis, Koçi Bey, Kazım Karabekir, Ali Fuat Cebesoy, Refet Bele, Adnan Adıvar ve Adnan Adıvar. Çıkartılanlar: Kılıç Ali Paşa, Kara Mehmet Paşa, III. Murat, Hızır Reis, Baron de Tott, I. Gıyaseddin Keyhüsrev, I. İzzettin Keykavus, Tuğrul Bey, Asurbanipal. Eklenenlere ve çıkarılanlara bakıldığında genel olarak sayılarının aynı olduğunu söylemek mümkündür. Konu ve kazanımlarda küçük değişiklikler dışında çok büyük bir değişim olmadığı için tarihi şahsiyet sayılarında çok bir değişim olmamıştır. Bunu tüm sınıf seviyeleri için söylemek mümkündür.

4.4. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Verilen Tarihi Şahsiyetler, Konular Dikkate Alındığında Eksiksiz Verilmekte midir?

Sosyal Bilgiler ders kitaplarında bazı konularda verilmiş olan tarihi şahsiyetlerin kazandırılması konusunda karmaşanın yaşandığı görülmektedir. Özellikle yedinci sınıfın Sosyal Bilgiler ders kitaplarında çok sayıda isim görülmektedir ve bu isimlerin bazıları hakkında bir bilgi verilmeden direkt isimleri geçmiştir. Güler (2012)'ye göre "tarih yayınları ve ders kitapları bir taraftan öğrencinin mesleki donanımlarını güçlendirip onların düşünce zenginliklerine erişmelerini sağlarken, diğer taraftan da öğretim gayesiyle yaptıkları sunumlara katkıda bulunmaktadır" (s. 156). Yine Güler (2012)'ye göre tarih alan yayınları ve ders kitaplarından faydanın sağlanabilmesi için, yayınların iyi hazırlanmış, anlaşılır ve öğretici özelliklere sahip bulunması gerekir (s. 157). İşte tarih alan yayınları ve

ders kitapları bu denli önemlidir. Konular hazırlanırken dikkat edilmiş olması gerekir. Konu anlatımlarında verilen tarihi şahsiyetler konuyla ilgili yönleri olacak şekilde, konuyla bütünlük içerisinde ve gereksiz bilgiye kaçmadan verilmelidir. İncelediğimiz kitaplarda bunun genel olarak sağlandığı görülmektedir.

Konulardaki tarihi şahsiyetlerin doğru şekilde öğrenilmesi onların tarafsız verilmesiyle mümkün olabilir. Tarihte olduğu gibi, herhangi bir taraf tutmadan, devrin özellikleri ve şartları düşünülerek verilmelidir. 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında rastlanılan tarihi şahsiyetler herhangi bir taraf tutmadan, objektif bir şekilde konu içlerinde yer almışlardır.

2015'ten başlayarak 2019 da dahil olmak üzere incelenen Sosyal Bilgiler ders kitaplarında birçok tarihi şahsiyetin isminin geçtiği görülmektedir. Bu şahsiyetler incelenirken dikkat edilmesi gereken, konulara bakıldığında verilmiş olan tarihi şahsiyetlerin yeterli olup olmadığıdır. Konular ve tarihi şahsiyetler incelendiğinde genel olarak verilen isimlerin yeterli olduğunu söylemek mümkündür.

4.4.1. Beşinci sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki tarihi şahsiyetlerin konulara göre incelenmesi

Beşinci sınıfların Sosyal Bilgiler ders kitapları incelendiğinde tespit edilen tarihi şahsiyetler ilgili problem durumunda verilmiştir. Öğrenme alanlarına ve konulara bakıldığında genel olarak tarihi şahsiyetlerin sayılarının yeterli olduğu ve ilgili konuların kavratılması bakımından önem taşıdıkları görülmüştür.

2015-2016 eğitim öğretim yılında "Doğal Afetler ve Toplum Hayatı"nda Atatürk'ün ismi geçmiştir. 2016-2017 eğitim öğretim yılında "Kültürel Özellik ve Güzellikler" konusunda Neşet Ertaş, Aşık Veysel gibi isimler geçmiştir. 2017-2018 eğitim öğretim yılında daha önceki eğitim öğretim yılında yer alan isimlerin yer almadığı dikkati çekmektedir. Aynı durum 2018-2019 eğitim öğretim yılı için de geçerlidir. Oysaki az önce de belirtildiği gibi "Kültürel Miras" konusunda bu isimlerin verilmesi oldukça önemlidir. Çünkü konuyla ilgili ne kadar çok örneklendirme yapılırsa konu öğrenciler tarafından o kadar kolay anlaşılacaktır.

2015-2016 eğitim öğretim yılında "Bölgemizi Tanıyalım" adlı öğrenme alanında doğal afetler ve toplum hayatı konusunda ismi geçen Aşık Pervani'nin bir şiirine yer verilmiştir. Aşık Pervani hakkında herhangi bir açıklayıcı bilgi yer

almamaktadır. Bu da belki öğrencilerin tanımadığı bir kişinin şiirini önemsemesinde zorluk çıkarabilmektedir. Oysaki; "Aşık Pervani hakkında: 1931 yılında Yusufeli'nin Okar köyünde doğdu. Asıl adı İsmail Çelik'tir. Şiirleri çeşitli gazete, dergi ve araştırmada yer almıştır." şeklinde kısa bir bilgi verilmesi konunun anlaşılmasını sağlayacaktır.

2015-2016 yılında toplum için çalışanlar konusunda verilen tarihi şahsiyet yalnızca Atatürk'tür. Diğer üç yılın aynı konuyu içeren öğrenme alanında hiçbir ismin yer almadığı dikkati çekmektedir. 2015-2016, 2016-2017 eğitim öğretim yılları Sosyal Bilgiler ders kitabı "Bir Ülke Bir Bayrak" öğrenme alanında tarihi şahsiyetleri incelendiğinde genel olarak aynı isimlerin verildiği görülmektedir. 2017-2018 yılında ise öğrenme alanının adı değişerek "Etkin Vatandaşlık" olmuştur. Burada Arif Nihat Asya, Mehmet Akif, Atatürk, Hamdullah Suphi'nin isimleri geçmiştir. 2018-2019 da bölümün ad yine aynı isimdedir ve yine aynı isimler yer almıştır. Son iki yılın öğrenme alanı ve konularına bakıldığında isim olarak değişiklikler olduğu görülmektedir. Ama geçen isimler olarak çok fazla bir farklılaşma olmadığı tespit edilmiştir.

2015-2016 eğitim öğretim yılında "Hepimizin Dünyası"nda altı isim yer almıştır. 2015-2016 eğitim öğretim yılı Sosyal Bilgiler ders kitabında ülkelerin ortak miras öğelerinde verilen isimler temel özellikleriyle ve kısaca verildiği için karışıklığa yol açmamakta ve öğrenmeyi kolaylaştırmaktadır. Bu isimler Dünya Miras Listesindeki bazı yerler ve ülkemizin ortak miras listesindeki varlıklarımız anlatılırken geçmiştir.

2017-2018 eğitim öğretim yılında "Küresel Bağlantılar" adlı öğrenme alanında, incelenen geçen seneki kitaplara göre daha fazla isim yer almaktadır. Mimar Sinan, Mimar Hayreddin, Leonardo Da Vinci gibi isimler verilmiştir.

4.4.2. Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Tarihi Şahsiyetlerin Konulara Göre İncelenmesi

Altıncı sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında birçok tarihi şahsiyet tespit edilmiştir. Bu tarihi şahsiyetler konular baz alındığında genel olarak eksiksizdir.

Yani konuların anlaşılması bakımından verilen tarihi şahsiyetlerin yeterli olacağı söylenebilir.

2015-2016 eğitim öğretim yılında "Sosyal Bilgiler Öğreniyorum"da Sosyal Bilgilerin gelişmesi konusunda Atatürk ve Prof. Dr. İsmail Hakkı Uzunçarşılı yer almıştır. 2016-2017 eğitim öğretim yılında da aynı konuda Atatürk ve Alman mimar Bruno Taut isimleri geçmiştir. 2017-2018'de bu isimlerin sayısının arttığını gözlemlemek mümkündür (Atatürk, Ekrem Akurgal, Afet İnan, Halil İnalcık, Pertev Naili Boratav). Bu isimler konuların anlaşılmasını sağlayacaktır.

2018-2019 eğitim öğretim yılının Sosyal Bilgiler ders kitabı incelendiğinde öğrenme alanlarının isimlerinde ve konularda değişiklik görülmektedir. Bu sebeple içerisindeki şahsiyetler bu ders kitabı bazında incelenmelidir.

2015-2016 eğitim öğretim yılında "Yeryüzünde Yaşam"da Anadolu ve Mezopotamya uygarlıkları konusunda Frigler anlatılırken Midas'tan bahsedilmemiştir. Yalnızca bereket tanrılarının ismi olan Kibele ismi geçmiştir. Fakat Frigler anlatılırken "Midas"ın anlatılmamış olması eksikliktir. Çünkü tarihten de bilindiği üzere Kral Midas hakkında çok ünlü ve dikkat çekici iki tane efsane vardır. Bu iki efsane öğrencileri derse odaklamakta ve konuyu öğrenme açısından güdülemektedir 2015- 2016 eğitim öğretim yılı Sosyal Bilgiler ders kitabının 53. sayfasında Babiller anlatılırken Hammurabi'nin ismi geçmektedir. Hammurabi'nin kısasa kısas esasına dayanan yasaları getirdiği ve bu şekilde halk arasında adalet sağlamaya çalıştığı bilgisi verilerek, bu tarihi şahsiyet hakkında gerekli bilgilerin öğrenilmesinin sağlanması mümkündür. 2016-2017 eğitim öğretim yılının Sosyal Bilgiler ders kitabının "Yeryüzünde Yaşam" adlı öğrenme alanı bu toprağın sesi konusunda Kibele, Thales, Homeros, Heredot, Pisagor, Atatürk, Midas gibi isimler geçmiştir. Bu eğitim öğretim yılının kitabının 48. sayfasında Midas'ın efsanelerinden biri olan eşekkulaklı olması efsanesi ismen geçmiştir. Bu bile öğrencilerin Midas hakkında dikkatlerini çekerek araştırma yapmalarını sağlayacaktır. 2017-2018 yılında da Midas'ın efsanelerinden bahsedilmemiş hatta ismi de geçmemiştir.

2018-2019 eğitim öğretim yılında Mezopotamya ve Anadolu uygarlıkları konusu işlenmemiştir. Bu konu bu eğitim öğretim döneminin beşinci sınıflarının ders

kitabına konulmuştur. Bu konunun altıncı sınıflardan alınıp beşinci sınıf ders kitaplarına konması öğrencilerin yaşının küçük olması nedeniyle kazanımı sağlama açısından zorluk yaratacağı söylenebilir.

2018-2019 eğitim öğretim yılı "Kültür ve Miras" ta İslamiyet'in doğuşuyla başlamaktadır. Dolayısıyla daha önceki yılların incelenen kitapların yer alan Midas, Hammurabi gibi isimler bu konuda yer almamaktadır. Bu isimlerin verilmemiş olması konunun eksik kalması anlamına gelmektedir.

2015-2016 da "İpek Yolunda Türkler"de oldukça fazla isimle karşı karşıya kalınmaktadır. Aslında bu kadar çok ismin bir öğrenme alanında birden verilmesi kafa karıştırıcı, öğrenmeyi zorlaştırıcı olarak düşünülse de bu kişilerin yalnızca konuyla ilgili taraflarının verilmesi bu düşünceyi yok etmektedir. Örneğin sayfa 60'taki Orta Asya Türk devletleri konusunda yirmi isim verilmiştir. Fakat belirgin yanları yazıldığı için öğrenmede zorluk yaşanmayacağı söylenebilir. Oğuz Kağan anlatılırken, Oğuz Kağan Destanı verilmiş böylelikle hem öğrencinin dikkati çekilmiştir hem de Oğuz Kağan öğrenciye öğretilmiştir. Yine bir örnek: Büyük Hun Devleti anlatılırken devletin kurucusu Teoman'dan bir iki cümleyle bahsedilmiştir, onun Türk kavimlerini toparlayan ve devlet kuran ilk kişi olduğu belirtilmiştir. Bu sebeple herhangi bir kafa karışıklığı yaşanmasının söz konusu olmayacağı düşünülmektedir.

2016-2017 de "İpekyolu'nda Türkler"de çok fazla tarihi şahsiyetin ismi görülmektedir. Yalnız konu ayrıntılı olarak incelendiğinde kafa karıştırıcı olmadığı anlaşılacaktır. Çünkü verilen isimler dikkat çekici özellikleriyle birlikte kısa ve öz olarak verilmişlerdir. Örneğin Kaşgarlı Mahmut anlatılırken daha dikkat çekici olabilmesi açısından kendi ağzından kendisi tanıtılmıştır. Böylelikle öğrencilerin ilgi ve merakı uyandırılabilir. 2017-2018'de konu aynı yolla anlatılmıştır. 2018-2019'un ikinci öğrenme alanı olan "Kültür ve Miras"ta verilen tarihi şahsiyetlerin sayısının fazla olduğu görülmektedir. İsimlerin birbiri ardına verilmesi ve anlatıma dikkat çekici özelliklerin katılmaması öğrencilerde öğrenmeyi engelleyecektir. Örneğin sayfa 46'da İlteriş Kağan, Kapgan Kağan, Bilge Kağan, Kül Tigin, Tonyukuk aynı paragrafta yer alarak kafa karışıklığına yol açabilir. Ders kitabında Türkiye Selçuklu

devletinin hükümdarları ile ilgili verilen tablo, hem kişileri toplu halde görmeyi hem de o kişilerin neden öğrenilmesi gerektiğine dair neler yaptıklarını göstermektedir.

2015-2016'da aynı konu geçmişten bugüne Türk ordusu başlığı ile verilmiş ve bu konuda üç kişinin ismi geçmiştir. Metehan'ın ordunun temelini attığı, tüm dünyayı etkileyen onlu sistemi bulduğu anlatılarak; Atatürk ve Jean Paul Roux'un da askerlik konusundaki sözlerinden yararlanılarak konu bitirilmiştir. Bu konudaki kazanım öğrencilere günümüz Türk Silahlı Kuvvetleri'ni (TSK) ilk Türk ordusunun özellikleriyle ilişkilendirerek TSK'nın görevlerini kavratmaktır. Bu amaçla Metehan ve Atatürk örnekleri verilmiştir. Metehan'ın tarihte ilk düzenli orduyu kurması, onlu sistemi oluşturduğu, ordudaki disipline önem vermesi anlatılmıştır. Günümüzde TSK armasında 209 olan tarih Metehan'ın onlu sistemi bulduğu tarih olması bilinmektedir. Atatürk'ün de Kurtuluş Savaşı yıllarında ordudaki disipline önem vererek, düzenli bir orduyla hareket etmesi ve Türk ordusunun büyük başarılar elde etmesi bakımından ilişkilendirme yapılmış hatta bu konuyla ilgili Atatürk'ün bir sözüne de yer verilmiştir. Orduların şanlı zaferler elde ettiği ve Türk milletinin bundan dolayı büyük minnet içinde olduğunu belirten sözü yer almıştır. Busbecq ve Osman Turan'ın konuyla ilgili sözlerine de yer verilmiştir Başkalarının sözlerinden yararlanılması konunun öneminin inandırıcılığı bakımından ehemmiyet taşımaktadır. 2016-2017 eğitim öğretim yılında konu yine "Ordu Millet El Ele" ismiyle verilmiştir. Atatürk ve Metehan'ın isimleri geçmiştir. 2017-2018'de yalnızca Atatürk'ün adı geçmiştir. 2018-2019'da ise ordu konusu ayrı olarak verilmemiştir. Onlu sistemin Metehan tarafından bulunması Asya Hun Devleti'nin anlatıldığı yerde verilmiştir.

2015-2016 eğitim öğretim yılında ordu millet konusundan sonra ayrı bir başlık açılarak "İpek Yolu" konusuna değinilmiş. İpek Yolu'nun ayrı bir başlıkta verilmesi konunun ehemmiyetini gösterme açısından oldukça yerinde olmuştur. Ayrı başlıkta verilirken Bizans, Çin ve Köktürk, Uygur egemenliğindeyken satılan eşya ve malların gösterildiği tablonun verilmesi öğrencide kalıcı öğrenmenin gerçekleşmesine yardımcı olacağı düşünülmüştür. Bu devletlerin tarihi şahsiyetlerinin öğrenilmesinde kolaylık sağlaması olasıdır.

2015-2016 Sosyal Bilgiler kitabında "Yeni Bir Din Doğuyor" konusunda tarihi şahsiyet geçmemiştir. Türklerin İslamiyet'i kabulleri ile birlikte siyasi, sosyal

ve kültürel alanlarda meydana gelen değişimlerin doğru ve kalıcı olarak öğrenilmesi konunun en başından itibaren tam olarak anlatılması ile gerçekleşir. Bu anlamda eksik bir noktanın kalmaması gerekir. Dört halife döneminde yer alan Hz. Ebubekir, Hz. Ömer Hz. Osman ve Hz. Ali her iki eğitim öğretim döneminde de kısa ve can alıcı noktaları belirtilmiş bu tarihi şahsiyetlerin öğrenilmesi kolaylaştırılmıştır. Bazı konular işlenirken öğrencinin dikkatinin çekilmesi önceliklidir. Türklerin İslamiyet'i kabullerinde anlatılan Abbasiler ve Emeviler konusunda bu iki devletin kuruluşlarından bahsederken kurucularının da isimlerinin geçmesi gerekmektedir. (Muaviye ve Ebul Abbas) 2015-2016 yılında bir önceki yılın eksik isimlerinden olan Ebul Abbas ve Muaviye isimleri konuda geçmiştir.

2016-2017 eğitim öğretim döneminde konuda dört halifenin isimleri ve özellikleri verilerek konunun can alıcı noktalarının öğrenilmesi sağlanmıştır. Aynı durum 2017-2018 ve 2018-2019 eğitim öğretim yılı içinde geçerlidir. Tarihi şahsiyetler kısaca ve can alıcı özellikleriyle verildiklerinde öğrenciler tarafından kolay öğrenilirler ve öğrenciler ben bu konuyu öğrenebilirim şeklinde özgüvenle konuyu öğrenmeye başlarlar.

2015-2016 da 3. öğrenme alanının 7. konusu olan "Türk Büyükleri"nde 16 isim geçmiştir. Aslında sayı olarak çok gözükmektedir fakat isimlerin veriliş tarzına bakıldığında bir sıkıntının olmadığı hemen anlaşılmaktadır. Örneğin sayfa 79'da Yusuf Has Hacip anlatılırken, onun öncelikli olarak temsili resmi verilmiş (Ek 1), sonrasında yaşamından kısaca bahsedilmiştir. Kutadgu Bilig adlı eseri ve bu eseri neden yazdığından söz edilmiştir. O kadar öz bilgiler verilmiş ki öğrencinin okurken sıkılmadan konunun sonuna kadar anlayarak okuması mümkündür. Aynı yöntemi bu konuda verilen diğer isimlerde de görülmektedir. Kaşgarlı Mahmut, Tuğrul Bey, Alparslan, Nizamülmülk gibi isimler ayrı başlıklar açılarak verilmiştir; böylece kişilerin ayrı ayrı karıştırılmadan öğrenilmesinin sağlanması mümkün olacaktır. Yalnızca Nizamülmülk konusu anlatılırken yazmış olduğu Siyasetname adlı eserinden bahsedilmiştir ama bu eseri neden yazdığından bahsedilmemiştir. Bu eserin akılda kalıcı olabilmesi için eserin amacının da verilmesi yararlı olacaktır.

2016-2017 eğitim öğretim yılı Sosyal Bilgiler ders kitabının "İlk Türk İslam Devletleri" konusunda on üç isim geçmiştir. 2017-2018'de kişi sayısı aynı kalarak

konuda on üç kişi verilmiştir. Bu iki eğitim öğretim döneminde de Kaşgarlı Mahmut, Yusuf Has Hacip, Gazneli Mahmut konuşturulmuştur ve konunun ana hatları böylece kısa öz şekilde verilmiştir. 2018-2019'da "Yeni Yurt Anadolu" adlı konuda yirmi bir isim geçmiştir. 2018-2019'da sayfa 75'de Türkiye Selçuklu devleti ile ilgili önemli şahsiyetler tablolaştırılarak verilmiştir. Bu sayede dikkatin artması ve konunun ana hatları daha kolay öğrenilmesi sağlanacaktır.

2017-2018 eğitim öğretim yılında 3. öğrenme alanının "Minyatür Sanatı" konusunda Kanuni Sultan Süleyman ve Fatih Sultan Mehmet'in ismi geçerek konuya ilgi çekici özellik verilmiştir. Bu isimleri normalde öğrenciler hep askeri/yönetici olarak öğrenirken, onların bir de sanatçı kimliklerini görmeleri konunun anlaşılması ve dikkat çekmesi bakımından oldukça önemlidir.

2015-2016 eğitim öğretim yılı 4. öğrenme alanının geneline bakıldığında yalnızca tarihi şahsiyet olarak Atatürk'ün geçtiği görülmektedir. "Vergim Bana Dönüyor" konusunda sayfa 105'te Atatürk'ün bir sözünden yararlanılmıştır. "Vatandaş olan bir insanın, devlet kurmuş bir topluma bağlı bir bireyin, verginin kalkabileceği hakkında fikir edinmesi ve buna yöneltilmesi, bu toplumun çökmesini ve devletin batmasını istemekle birdir. Askerlik nasıl bir vatan görevi ise, vergi de vatandaşın kesinlikle yerine getirmeye mecbur olduğu bir borçtur. Vatandaşı millete karşı, milletin gelişmesini ve ayakta durmasını sağlayacak önlemlere karşı koymak en büyük bir ihaneti işlemektir." Vatandaşlık borcumuz konusunda etkileyici ve dikkat çekici olması açısından vergi anlatılırken ülkemizdeki son bir yıla ait vergi rekortmenleri verilebilir.

2015-2016'nın 4. öğrenme alanının 5. konusu olan nitelikli insan gücünde yalnızca Atatürk'ün ismi geçmiştir. Oysaki yakın tarihteki insanlardan örnekler verilebilirdi. Bu öğrencilerde bende yapabilirim algısını uyandıracaktır. Aynı şekilde meslek seçimi konusunda gözde mesleklerden birkaçının en ünlü tarihi şahsiyetlerin isimleri örnek olarak verilebilir.

2016-2017 eğitim öğretim yılının ders kitabındaki "Ülkemizin Kaynakları" konusunda incelenen önceki senelerdeki tarihi şahsiyetlerde gözle görülür bir artış olmuştur. 15 kişinin isminin geçtiği görülmektedir. Bu isimlerinin çoğunun konu

olarak daha iyi bir Türkiye için vergi konusunda geçtiği görülmektedir. 2012 gelir vergisi sıralaması verilmiştir. Kişiler bazında ilgi çekici bir tablo olarak değerlendirilebilir. Verginin öğrenilmesi bakımından güncel ve bilinen isimlerin verilmesi önemlidir. Bir sonraki eğitim öğretim yılında vergi konusunda Atatürk ve Afet İnan'ın ismi geçmiştir. Ülkemizin kaynakları konusu 2018-2019 eğitim öğretim yılında 5. öğrenme alanı olan üretim-dağıtım ve tüketim konusunda verilmiş ve yalnızca iki isim geçmektedir. Vergi, nitelikli insan ve meslek konusunda güncel isimler verilebilirdi. Böylece öğrencilere örnek teşkil edebilirdi.

2015-2016 eğitim öğretim yılında "Ülkemiz ve Dünyanın Türk Cumhuriyetleri İle İlişkileri" konusunda Türk cumhuriyetleri komşu ve diğer ülkelerle ekonomik sosyal siyasi kültürel ilişkilerimizi Atatürk'ün milli dış politika anlayışı açısından değerlendirir kazanımını gerçekleştirmek için Atatürk'ün somut ve anlaşılabilecek sözlerinden yararlanılarak anlatılmıştır. Böylelikle konunun somut bir hal alması sağlanmıştır.

2016-2017 eğitim öğretim yılında "Ülkemiz ve Dünya"da beş tarihi şahsiyetin adı geçmiştir. Önder Türkiye konusunda dikkat çekici bir isim olan Bahtiyar Vahapzade verilmiştir. Kendisi Azeri bir şairdir. Bu konuda bir şiiri verilmiştir. Böylelikle Türk cumhuriyetleri ile dil konusunda bir ortak özelliğin olduğu noktası ile konuya giriş yapılmıştır. "İnsanları sev" konusunda çok ünlü bir f1 pilotu olan Mark Webber verilmiştir. Kendisinin dedesi Çanakkale savaşında ölmüştür. Bu da dikkat çekici bir detaydır ve öğrencilerin ilgisini çekebilecek bir bilgidir.

2017-2018 eğitim öğretim yılının beşinci öğrenme alanında altı isim geçmiştir. Atatürk, Daniyar Usenov, Haydar Aliyev, Saparmurat, Yavuz Sultan Selim ve Sultan Beyazıt. Bilinen ya da ilgi çekici isimlerin verilmesi konuya olan dikkatin artmasını sağlayacaktır.

2018-2019'da diğer senelerden farklı olarak "Bilim Teknoloji ve Toplum" da yer almaktadır (4. öğrenme alanı). Bu konuda 13 isim geçmektedir. Napolyon, Hitler, Osman Turan, Atatürk gibi çok bilindik isimler verilmiştir. Konu anlatımında Osman

Turan bir paragrafla kısaca tanıtılmıştır. Bu gibi tarihi şahsiyetlerin insanlığa katkılarına değinilerek konunun anlaşılması kolaylaştırılmıştır.

2015-2016 eğitim öğretim yılının 6. öğrenme alanında birçok tarihi şahsiyet geçmektedir. Konunun içeriğinden dolayı bu çok normaldir. Bölümün ikinci konusu "Demokrasinin Yol Haritası"nda kendi konularıyla ilgili olarak, Solon, Kral John, Thomas Jefferson, Sultan Abdülmecit, II. Abdülhamit, V. Murat, Atatürk gibi isimler yer almıştır. Bu isimlerin yalnızca demokrasi açısından tarihe ve insanlığa kattıkları şeyler açısından yaptıkları anlatılmıştır. Ayrıntıya girilmeden birkaç cümle ile kavranılması sağlanılabilir.

2016-2017 eğitim öğretim yılının ders kitabında "Demokrasinin Serüveni"nde 13 isim geçmiştir. Konuların anlaşılması bakımından gerekli isimler verilmiştir. Örneğin monarşinin ne olduğu anlatılırken Fransız kralı XIV. Louis'in bir sözü yer almıştır. Cumhuriyet konusunda Atatürk'ün ismi geçmiştir. Konunun anlaşılması için konuyu örnek göstererek vermek bu hususta çok önemlidir. 2017-2018'de aynı bölümün aynı konusunda sadece yönetim şekilleri anlatılmış herhangi bir tarihi şahsiyet ismi verilmemiştir. Bu konunda konunun somut olarak öğrenilmesini olumsuz olarak etkileyecektir. 2018-2019'un aynı öğrenme alanının adı "Etkin Vatandaşlık" olmuştur. Yönetim biçimlerinin anlatıldığı konuda yalnızca cumhuriyet yönetiminde Atatürk'ün adı geçmiştir. Cumhuriyet yönetimi ile diğer yönetim şekilleri karşılaştırılırken diğer yönetim şekilleriyle ilgili de yönetici isimleri verilebilirdi. Böylece konu daha dikkat çekici hale getirilebilir. 2016-2017 eğitim öğretim yılı "Demokrasinin Serüveni"nde tarihten günümüze konusunda yalnızca Fatih Sultan Mehmet'in adı geçmiştir. Bu sayı bir sonraki eğitim öğretim yılında demokrasinin tarihçesi konusunda beş olmuştur, konu iki yıl da temel hatlarıyla anlatılmıştır. Verilen kişiler konunun anlaşılmasında yeterli olacaktır.

2015-2016' da 6. bölümün "İnsan Olarak Haklarımız" konusunda insan haklarının tarihsel süreç içerisindeki değişim ve gelişimini öğrencilere anlatabilmek adında Hammurabi (kısasa kısas, sert kanunları çıkartan yönetici), Hz. Muhammed (veda hutbesinde söyledikleri), Kanun Sultan Süleyman (herkese adil davranması) vs. örnekleri verilmiştir. 2015-2016'nın son öğrenme alanı "Elektronik Yüzyıl"da ilk konu "Sosyal Bilimler ve Toplum"da herhangi bir tarihi şahsiyetin ismi geçmemiştir.

Oysaki sosyal bilimlerde başarılı olmuş isimlerden birkaç tane ilgi çekmek amacıyla verilebilirdi (Halil İnalcık gibi).

2016-2017 eğitim öğretim yılının son öğrenme alanı olan "Elektronik Yüzyıl"da on isim geçmiştir. "Bir Buluş Yaptım Hayatım Değişti" konusunda Richter'in buluşundan yararlanılarak konu anlatılmıştır. Bunun yanında günümüzde örneğin tıp alanında bulunan aletlerle ve kişilerle ilgili birkaç cümlenin olması konuyu daha ilgi çekici hale getirebilir. "El ele" konusunda dört kişinin ismi yer alarak dördünün de yabancı isimler olduğunu görülmektedir. Yurt dışındaki bilim insanlarının isimlerinin verilmesi elbet önemlidir fakat bunun yanında ülkemizden de bilim insanlarının isimleri verilmelidir. Duyulmayı hak eden buluşlar ve isimler sırasını beklemektedir. Patent hakkı bende saklı konusunda hiçbir isim verilmemiştir. Konu çok güncel ve duyulan bir konudur. Bu sebeple güncel isimlerden örnek verilebilir. Örneği türkü söyleyen sanatçılarımızdan birinin ismi verilebilir.

2017-2018'in son öğrenme alanı olan "Elektronik Yüzyıl"da yedi isim geçmiştir. Tıp alanındaki buluşlar ve toplumsal dayanışma ile ilgili bilinen bir tarihi şahsiyetin ismi verilmemiştir. Bunun yanında bilindik bir sanatçının konuyla ilgili duyarlılığı kan bağışı, organ bağışı gibi konularda gösterdiği hassasiyeti veren bir haber vs. verilse konunun önemi daha dikkat çekici hale getirilmiş olur. Telif ve patent konusunda bilindik tarihi şahsiyetlerin isimlerin verilmesi konunun anlaşılmasını sağlaması mümkün olacaktır.

2018-2019'un son öğrenme alanı "Küresel Bağlantılar"dır. Bu bölümde sekiz isim geçmiştir. Komşularımız ve kardeşlerimiz konusunda Sokullu Mehmet Paşa, Atatürk gibi isimler yer almıştır. Konunun belli noktalarında anlaşılma sağlanması için verilen isimler yeterlidir. "Kültürümüze Sahip Çıkalım" konusunda sadece herhangi bir isim yer almamıştır. Fakat kültürel ögelerimizi yansıtacak olan türkü, yiyecek, dans gibi konularda tarihten bilindik isimlere yer verilebilir. Ünlü bir aşçı, ünlü bir Türk sanat müziği sanatçısı gibi.

4.4.3. Yedinci sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki tarihi şahsiyetlerin konulara göre incelenmesi

Yedinci sınıfların Sosyal Bilgiler ders kitaplarında konularla bağlantılı olarak çok fazla tarihi şahsiyetin olduğu görülmektedir. Beşinci sınıflarda konular daha çok sosyal içerikli olduğu için tarihi şahsiyetlerin daha az olduğu görülmekteyken, yedinci sınıflarda tarihi konuların ağır basması tarihi şahsiyetlerin sayısını da artırmıştır.

2016-2017 ve 2017-2018 eğitim öğretim yılında "İletişim ve İnsan İlişkileri" adlı öğrenme alanında en çok Atatürk'ten bahsedilmiştir. Buradan Atatürk'ün iletişim konusuna ne kadar fazla önem verdiği bir kez daha anlaşılmaktadır. Atatürk'ün bu konuda ne denli çok çalışma yaptığı kanıtlanmaktadır. 2018-2019 eğitim öğretim yılına gelindiğinde öğrenme alanının adının değiştiği görülmektedir. Öğrenme alanının adı bu eğitim öğretim yılında "Birey ve Toplum" olmuştur ve altı tarihi şahsiyetin adı geçmiştir. Atatürk adının diğer yıllara göre bu konuda daha az geçtiği görülmektedir. 2018-2019 eğitim öğretim yılında ilk öğrenme alanının "İnsandan İnsana Giden Yol" konusunda Mevlana ve Orhan Veli Kanık isimleri geçmiş ve konunun kavratılması kolaylaştırılmıştır. Çünkü bu isimler herkes tarafından bilinmekte olup bu sebeple konuya dikkat çekilmiştir.

2017-2018 eğitim öğretim yılında ilk öğrenme alanının ilk konusunda iletişim ile ilgili bilindik bir tarihi şahsiyet verilmemiştir. Bilindik tarihi şahsiyetlerin isimlerinin verilmesi öğrencinin kendini bulmasını, bazı şeylerin farkına varmasını ve kendini daha çok geliştirmesini sağlayacaktır.

2015-2016 ve 2016-2017 eğitim öğretim yılında ikinci öğrenme alanında hiçbir tarihi şahsiyetin isminin geçmediği görülmektedir. 2017-2018'de "Ülkemizde Nüfus"ta II. Mahmut ve Atatürk'ün adı geçmektedir. 2018-2019'a gelindiğinde ise bu öğrenme alanının ve konuların 3. öğrenme alanında işlendiği görülmektedir ("İnsanlar, Yerler ve Çevreler" adlı öğrenme alanı). Bu öğrenme alanında herhangi bir tarihi şahsiyetin ismi geçmemiştir.

2015-2016 eğitim öğretim yılında da 3. öğrenme alanında birçok tarihi şahsiyetin isminin geçtiği görülmektedir. 3. Öğrenme alanının 1. konusu olan

“Anadolu Nasıl Türkleşti” konusunda 15 tarihi şahsiyetin ismi geçmiştir. Bu isimler sırasıyla ve belirgin özellikleriyle verildiği için çocuklarda bir karışıklık olması beklenmemektedir. Sultan Alparslan, II. Kılıçarslan, Mengücek Beyi Ahmet Şah, Bizans İmparatoru I. Manuel Komnenos gibi isimlere yer verilmiştir. Bu isimler önemli yönleriyle sade bir şekilde aktarılmıştır. Böylece Türkiye Selçukluları döneminde Türklerin siyasal mücadeleleri ve kültürel faaliyetlerinin Anadolu’nun Türkleşme sürecine katkılarını değerlendirir kazanımını gerçekleştirmek böylelikle kolaylaşmış olmaktadır. Anadolu’nun Türkleşme sürecine katkısı bulunanlar devlet yöneticileri dışında aynı zamanda Mevlana, Yunus Emre, Hacı Bektaşi Veli, Dede Korkut gibi önemli tarihi şahsiyetlerdir.

2016-2017 eğitim öğretim yılı “Türk Tarihinde Yolculuk”ta çok sayıda tarihi şahsiyetin isminin geçtiği görülmektedir. Sayının bu denli fazla olması dikkat çekicidir. Yalnız öğrenme alanının geneline bakıldığında bu isimlerin gerekli yerlere serpiştirildiği görülmektedir. İsimler yalın bir şekilde, ana hatlarıyla verilmiştir. Burada Osman Bey’den daha sonra ise Orhan Bey’den bahsetmiştir. Çimpe Kalesi’nin alınması, yaya müsellem adlı ordunun kurulması gibi temel şeylerden bahsedilerek konu öğrencilere kavratılmaya çalışılmıştır.

2015-2016 eğitim öğretim yılında 3. öğrenme alanının “Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu” konusunda sekiz isim geçmiştir. Bu isimler Osmanlı Devleti’nin kuruluş dönemindeki padişahlardır. Devleti kuran Osman Bey, ardından onun oğlu Orhan Bey ve diğer kuruluş dönemi padişahları verilmiştir. Fakat bu padişahlar ayrı başlıklarda ya da bölümlerde verilmemiştir. Örneğin Osmanlı Devleti’nin ikinci padişahı olan Orhan Bey anlatılırken başlangıçta aşağıdaki şekilde de verilebilirse ve bu sayede o tarihi şahsiyetin daha ilgi çekici olmasına daha kolay/kalıcı öğrenilmesine katkı sağlayacağı düşünülebilir. Orhan Bey anlatılırken şu şekilde bir giriş yapılabilir: “Osmanlı Beyliği'nin kurucusu Osman Gazi’dir ve Malhun Hatun'un oğludur. Sarışın, uzun boylu ve mavi gözlü, halk tarafından çok sevilen, ulemaya saygılı, merhametli bir hükümdar olarak bilinir. Sık sık halkın arasına karıştığı ve dertlerini dinlediği söylenir. Babası Osman Gazi'nin vefatı üzerine 1326'te bey olmuştur” (Suad, 2010, s. 14).

2015-2016 eğitim öğretim yılında da "Osmanlının Doğuşu" konusunda devleti kuran Osman Bey hakkında açıklayıcı bilgiler verilmiştir. Hoşgörülü ve adaletli yönetiminden, güven ve huzuru sağlamasından bahsedilmiştir. Bunun da öğrencilerin dikkatini çekmede yeterli olacağı beklenmektedir. 2015-2016'da daha önceki yıllarda verilmiş olan başlık değiştirilmiş ve konunun başlığı "Osmanlı'nın Yükselişi" olmuştur ve kazanımla daha uygun hale gelmiştir. 2015-2016'da Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'un fethi için yaptıkları hazırlıklar, kuşatma gibi konular sıralı olarak anlatılmıştır. Yalnız bu dönem padişahlarının bir tablo halinde kısaca neler yaptıkları özetlenmiş olsa öğrenciler için öğrenmenin daha kolay ve kalıcı olacağı düşünülmektedir. 2015-2016 eğitim öğretim yılında "Osmanlı'nın Yükselişi"nde önemli denizcilere yer verilmiştir. Bu denizciler: Barbaros Hayrettin Paşa, Çaka Bey, Baron De Tott, Kaptanı Derya Ali Paşa'dır.

2016-2017 eğitim öğretim yılının 3. öğrenme alanı "Osmanlı Devletinin Kuruluşu"nda dikkati çeken nokta şudur: tarihi şahsiyetler konu içlerinde verilirken onların sözlerinden, fermanlarından, başlarından geçen olaylardan da faydalanılmıştır. Konu anlatılırken Orhan Bey ve Bursa tekfurunun veziri arasında geçen konuşma verilmiştir. Orhan Bey'in "Neden bunaldınız da Hisar'ı verdiniz sorusuna sizin devletinizin günden güne büyüdüğünü gördük. Bizse zayıfladık. Babanız Bursa Hisarı'nı yaptı. İnsanlarımız sizin zaptınıza itaatle karşılık verdiler, rahat ettiler biz de rahat etmek istedik ve size bağlandık" diyerek cevap vermiştir. İşte bu konuşma hem Osmanlı Devleti'nin hoşgörüsünü örnekle açıklamış hem de öğrencilerin konuyu daha rahat ve daha ilgi çekici olarak öğrenmesini sağlamıştır. 2017-2018'de "Osmanlının Kuruluşu" konusunda yine konuşmalardan, anılardan yararlanılmıştır. Konu içinde Osman Bey'in Orhan Bey'e yani oğluna vasiyeti verilmiştir. Bu şekilde hem Orhan Bey hem de Osman Bey konusu işlenmiştir. 2018-2019 eğitim öğretim yılında "Kültür Miras" öğrenme alanının "Beylikten Cihan Devletine" konusunda da çok sayıda tarihi şahsiyetin geçtiği görülmektedir. Konuda Osmanlı'nın kuruluşundan İstanbul'un fethine kadar Osmanlının padişahlarını vermiş ve bu padişahların yaptığı en önemli işleri maddeler halinde sıralamıştır. Bu tablo öğrencinin konuyu bütün olarak görmesini, bu dönem padişahlarının kimler olduğunu görmesini ve bu tarihi şahsiyetlerle ilgili en önemli şeylerin neler olduğunu anlamasını sağlamaktadır.

2016-2017 eğitim öğretim yılı Sosyal Bilgiler ders kitabı üçüncü öğrenme alanının "Osmanlı'nın Yükselişi" konusunda olaylar, savaşlar, baskınlar, İstanbul'un fethi belli bir düzen ve yalınlık içerisinde verilerek tarihi şahsiyetlerin neler yaptığının anlaşılmasını sağlanmaktadır. "Seyahatnamelerle Osmanlı Kültürü" konusunda İbn-i Batuta, Gerlach, Lubenu, Busbecq gibi seyyahların isimleri geçmiş ve onların eserlerinden birer parça örnek verilmiştir. Böylelikle o kişilere neden seyyah ve neden eserlerine seyahatname dendiği ortaya koyulmuştur. Yabancı seyyahların Türklerle ilgili eserlerindeki bazı bölümleri öğrencilere örnek olarak verilmiştir. Bu da objektif bir gözle Türk kültürünün unsurlarının öğrenilmesini kolaylaştırıp ve dikkati çekmede başarılı bir adım sayılabilir. Aynı şeyleri 2017-2018 yılında aynı konu için de söylemek mümkündür.

2018-2019'un ikinci öğrenme alanı olan "Kültür ve Miras"ta konu anlatımı sırasında abdalın ne demek olduğundan ve abdallardan örnek vermiştir: Abdal Murad gibi. Aynı sayfada Osmanlı fetihlerinin kalıcı olmasında bazı teşkilatların yararı olduğundan bahsederek bu teşkilatlara örnekler verilmiş, aynı zamanda da bu teşkilatlar için önemli kişileri sıralamıştır. Kişilerin bu mantıkla verilmesi daha kolay anlaşılmalarını sağlamaktadır. 2018-2019'da "Kültür Miras" adlı öğrenme alanında kişilerle ilgili diğer dikkat çeken nokta örneğin Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman gibi isimlerin başlıklar halinde anlatılmış olmasıdır. Aynı öğrenme alanının "Değişen Dünyada Değişen Osmanlı" konusunda çok fazla isimden bahsedilmiş olup, bu denli fazla sayıda tarihi şahsiyetin başlıklara ayrılmadan anlatılmış olması bir karmaşa ve paniğe sebep olabilir. Örneğin lale devri anlatılırken bir başlık ve III. Ahmed isminin altı çizilse hangi tarihi şahsiyetin ne yaptığı kolayca anlaşılacaktır. Yapılan ıslahatlar tek bir başlık altında kişiler bazında işlenmiş ama çok sayıda isim ve çok yenilik olduğu için gruplandırılarak verilmiş olsaydı daha kalıcı bir öğrenme gerçekleşebilirdi, bu şekilde öğrencilerin gözü korkabilir.

2015-2016 eğitim öğretim yılında "Birlikte Yaşama Sanatı" başlığı altında yedi tarihi şahsiyetin ismi geçmiştir. Verilen tarihi şahsiyetlerin sayısının azlığı dikkati çekmektedir. Osmanlı devletinde bütün insanlar ortak değerler içerisinde, birbirine saygı ve hoşgörülü davranarak yaşamıştır. Bunu da öğrencilere kavratabilmek için 2015-2016 eğitim öğretim yılı kitabında çokça örneklendirme yapıldığı görülmektedir. Fatih Sultan Mehmet'in, II. Mahmut'un sözleri yer almıştır.

II. Mahmut'un 'Ben tebaamdan Müslümanları camide, Hristiyanları kilisede, Musevileri havrada görmek isterim' sözü çok can alıcı ve konuyu çok iyi anlatan bir sözdür.

2015-2016 eğitim öğretim yılının 3. öğrenme alanının sıradaki konusu "Sınırda Bir Eski Başkent: Edirne" konusudur. Bu konuda sekiz tane tarihi şahsiyetin geçtiği görülmektedir. Mimar Sinan'ın ustalık eseri olan Selimiye Cami'nin Edirne'de olduğu belirtilmiş ve Selimiye Camiiyle ilgili bir metin verilmiştir. Bu metinle birlikte Mimar Sinan'ın çalışmaları hakkında bilgilendirme yapılmıştır. Edirne konusu anlatılırken Kırkpınar güreşlerinden bahsedilmiştir. Aslında konunun ilgi çekici olması için yağlı güreşçilerin isimlerinden örnek verilmesi uygun olacaktır.

2015-2016'da 6. konu "Kültürler Tanışıyor" adlı konudur. Bu konuda yirmi bir tane isim geçmiştir. Türk müziğinin batı müziğine etkisi anlatılırken iki gruptan da tarihi şahsiyetlere örnekler verilmesi kalıcı öğrenmeyi sağlamıştır. Hem Türk müziği hem de batı müziğinden tarihi şahsiyetlere örnek verilmesi yerli yabancı ayrımının yapılmadığını göstermektedir. 2015-2016 eğitim öğretim yılının 7. konusu "Seyahatnamelerdeki Kültür İzlerimiz" adlı konudur. Üç yabancı, bir yerli seyyah verilmiştir. Yabancı seyyahların Türklerle ilgili eserlerindeki bazı bölümleri öğrencilere örnek olarak verilmiştir. Bu da objektif bir gözle Türk kültürünün unsurlarının öğrenilmesini kolaylaştırmıştır ve dikkati çekmede başarılı bir adım olmuştur.

2015-2016'da 5. öğrenme alanı olan "Ekonomi ve Sosyal Hayat"ta, "Toprak Yönetimi" konusunda Nizamülmük'ün Siyasetname adlı eserinden bir sözüne yer verilmiştir. Böylelikle hem toprağın önemi kavranmış hem de Nizamülmülk'ün Siyasetname adlı eserin öğrenciler tarafından öğrenilmiştir. Yıl olarak cumhuriyet dönemlerine geçildiğinde Atatürk tarafından yapılan yenilikler de sıralanmış ve böylelikle Atatürk'ün tarıma verdiği önemin anlaşılması sağlanmıştır. 2015-2016 ders kitabında "Ekonomi ve Sosyal Hayat" öğrenme alanının üretimde gelişmeler konusuna baktığımızda iki tane ismin geçtiği görülmektedir. Oysaki bu konuda daha fazla tarihi şahsiyet verilebilir. Dedis Papin, Newcommen gibi tarihi şahsiyetlerin de yer verilmesi konunun bütünlüğünün kavranması bakımından yararlı olacaktır. Aynı

öğrenme alanının "Vakıf Medeniyeti" konusunda on bir tane tarihi şahsiyet geçmiştir. Orhan Bey, Osman Bey, II. Beyazıt gibi önemli şahsiyetlerin vakıflar konusunda ne gibi faaliyetler yaptıkları belirtilmiştir. Meslek edindirme konusunda Ahi Evran, Şeyh Edebali, Tuğrul Bey gibi bilindik isimlere yer verilmiştir. Bu kişilerin bu konuda neler yaptıkları ve meslek edindirme konusuna neler kattıkları da yer verilmiştir.

2016-2017 ders kitabında "Ekonomi ve Sosyal Hayat" öğrenme alanının ilk konusu olan "Üretim ve Yönetim"de toprakta Aşık Veysel'in Kara Toprak adlı eserine yer verilmesi hem Aşık Veysel'in sanatçı kimliğinin anlaşılmasında hem de toprağın insanlar ve devletler için ne kadar önemli olduğunun kavranmasına yardımcı olmaktadır. Bu örneğin 2017-2018 ders kitabında da verildiği fakat 2018-2019 ders kitabında verilmediği görülmektedir. Bunun yerine Mete Han'ın bir sözüne yer verilmiştir: "benden eyerimi isteyin vereyim, atımı isteyin vereyim, çadırımı isteyin vereyim. Fakat hiç kimse vatanımdan bir karış istemesin vermem, veremem!" bu sözün de çok etkileyici olacağı beklenmektedir.

2016-2017 ders kitabında "Vakıf Medeniyeti" konusunda Aşıkpaşazade ve Yusuf Hacip'in sözlerine yer verilmiştir. Böylelikle hayır işlerinin ne kadar önemli olduğu tarihi şahsiyetlerin sözlerinden yola çıkarak kavratılmaya çalışılmıştır: " Sen herkesten iyi ol ve hep iyilik yapmaya çalış" Yusuf Has Hacip. " Mal oldur ki hayra sarfoluna" Aşıkpaşazade. Daha sonra Fatih Sultan Mehmet'in vasiyetinden bu konuyla ilgili olan bir kesite yer verilmiştir. Bu konunun en sonunda yakın tarihimizden vakıf kurucularından bilindik isimlere yer verilmesi vakıf geleneğinin halen sürdüğünü kavratmak bakımından yararlı olması beklenmektedir.

2017-2018 ders kitabında sayfa 131'de "Vakıf" konusu işlenirken çok eskiden Osmanlı zamanında kurulmuş vakıflardan örnekler verilmiş. Bu vakıfların kurucularının isimleri de verilmiştir. Örneğin:

"Leylek Vakfı

Vakfın adı: Mürselli İbrahim Ağa Vakfı

Kurulduğu Yer: İzmir Kuruluş Tarihi: 1889 Vakfiyesinden: Ödemiş Yeni Cami civarındaki leyleklerin beslenmesi için senelik yüz kuruş verilecek…

Çevre Düzenleme Vakfı

Vakfın adı: Hasan Paşa Vakfı Kurulduğu

Yer: İstanbul

Kuruluş Tarihi: 1778

Vakfiyesinden: Vakfın gelirlerinden bir kısmının, vakfın yaptırdığı cami, zaviye, çeşmeler ve Kilitbahir'deki limanın, Meydüs Köyü'ne giden yolun tamir, temizlik, düzenleme ve diğer masraflarına harcanması…"

"Mesleğimi Seçme" konusunda 2016-2017, 2017-2018 ve 2018-2019 ders kitaplarında herhangi bir tarihi şahsiyete yer verilmemiştir. Çocukların ilgisini çekmek ve onları motive etmek anlamında, bazı mesleklerle ilgili bilgilere yer verirken, bu mesleklerde tanınmış tarihi şahsiyetler verilebilir. Bu isimler tıp, yazılım, iletişim ve gıda gibi başlıklara ayrılarak konu içerisine serpiştirilebilir.

2015-2016'da Türklerde devlet yönetimi başlığı altında verilen tarihi şahsiyet sayısının fazla olduğu görülmektedir. İsimlerin çokluğu bir yandan konunun her ayrıntısıyla ilgili tarihi şahsiyetlerin kavranması bakımından iyidir, bir yandan ise öğrencilerin isimlerin hepsini öğrenmesi bakımından zordur. Eski Türklerdeki yönetim anlayışından, Osmanlı zamanındaki yönetim anlayışından ve cumhuriyet zamanındaki yönetimden kişilerle birlikte örnekler verilmiş, öğrencilerin konuyu örneklerle birlikte kavraması sağlanmıştır. Öğrenme alanının diğer konularında sırasıyla cumhuriyetin ilanı ve nitelikleri konusu işlenirken aynı isimler geçmiştir. Bu konu anlatılırken her üçünde de Atatürk ve yaptığı yenilikler ayrıntısıyla anlatılmıştır.

2016-2017'de "Yaşayan Demokrasi"de sekiz kişinin adı geçmiştir. Meşrutiyet, cumhuriyet anlatılırken verilmesi gereken II. Abdülhamit ve Atatürk isimlerine yer verilmiştir. 2017-2018 ders kitabında aynı bölümde Atatürk ile ilgili şu bilgiye yer verilmiştir: "Atatürk kamuoyu oluşturmada kitle iletişim araçlarının

rolünün bilincindeydi. Millî Mücadele Döneminde ve sonrasında ülkenin ilerlemesi, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşması için yaptığı inkılapların halka benimsetilmesinde kitle iletişim araçlarından yararlanmıştır".

2018-2019 ders kitabında "Etkin Vatandaşlık" adlı öğrenme alanında Atatürk'ten milletimize armağan konusunda on isme yer verildiği görülmektedir. Sayfa 205'te çok partili hayata geçiş denemelerinden bahsedilirken bu tarihi şahsiyetlerin isimleri geçmiştir. Böylece hem konu kavranmış hem de bu isimler öğrenilmiş olmaktadır.

2015-2016 eğitim öğretim yılı ders kitabında yedinci öğrenme alanı olan "Ülkeler Arası Köprüler"de "Geçmişin Mirası, Geleceğin Emaneti" konusunda tarihi şahsiyetler yerine güncel isimlerin verildiği görülmektedir. Hazım Körmükçü, Poyrazoğlu, İrfan Açıkgöz gibi isimlerin yer alması dikkati çekmede ve konunun öneminin öğrencilere yansıtılmasında büyük bir öneme sahiptir. Çünkü bu konuyla ilgili verilen güncel isimler konuyu kolay kavratabilmektedir. Bu kişiler günceldir fakat tarihi şahsiyet değillerdir.

2016-2017'nin son öğrenme alanı olan "Ülkeler Arası Köprüler"de ortak mirasın nöbetçileri konusunda otuz isim yer almaktadır. Tüm isimler tek bir konu içerisinde verilmiş olup bir karmaşaya sebep olabilir. Konuyla ilgili isimler verilmiş de olsa çok sayıda tarihi şahsiyeti aynı konuda görecek olan öğrenciler bir paniğe kapılabilir. 2017-2018'de aynı bölümde "İnsanlığın Sorumluluğu" konusunda on iki isim yer almıştır. Konu anlatımında bir tablo ile verilmiş olan bu isimler, tüm olarak görülerek konu daha kolay anlaşılacaktır. 2018-2019'da son öğrenme alanı olan "Küresel Bağlantılar"da sadece iki tarihi şahsiyetin adı geçmiştir (Atatürk ve Einstein). Diğer yıllara göre son bölümün konularının sadeleştirildiğini ve bazı konuların bir sonraki eğitim öğretimi yılında okutulacak kitapta yer almasından dolayı tarihi şahsiyetlerin sayısında gözle görülür bir azalma olduğu görülmektedir.

4.5. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Verilen Tarihi Şahsiyetler Görsellerle Desteklenmekte midir?

Tarihi şahsiyetlerin kolay öğrenilip, kalıcı olarak hafızada tutulabilmesi için görsellerle desteklenmesi gerekir. Bu çalışmada incelenmiş olan Sosyal Bilgiler ders

kitaplarında bazı tarihi şahsiyetlerin görsellerle desteklendiği tespit edilmiştir. Bu görsellerin sayılarının öğretim programı ve sınıf düzeyine göre değiştiği gözlenmiştir. Bu değişimi gösteren tablo aşağıdadır.

Tablo 4.5.1. Öğretim Programı ve sınıf düzeyine göre Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki tarihi şahsiyetlerin görsellerinin sayılarındaki değişim

	2017 öğretim programı değişikliği öncesi	**2017 öğretim programı değişikliği sonrası**
5. Sınıf	57	24
6. Sınıf	43	50
7. Sınıf	86	91
Toplam	186	165

Not: tablodaki veriler, 2017 öğretim programı öncesi iki eğitim öğretim yılı, 2017 öğretim programı sonrası iki eğitim öğretim yılı incelenerek elde edilmiş sayılardır.

Yukarıdaki tablo incelendiğinde 2017'de yapılan öğretim programı değişikliğinden önce ve sonra tarihi şahsiyetlerle ilgili görsellerin sayısının değiştiği görülmektedir. Program değişikliği öncesi tarihi şahsiyetlerin toplam 186 adet görseli yer almakta iken program değişikliği sonrası bu sayı 165'e inmiştir.

Beşinci sınıflarda gözle görülür bir değişimden bahsetmek mümkündür. Program değişikliğinden önce incelenen iki eğitim öğretim yılında toplam 57 adet tarihi şahsiyet görseli bulunmakta iken, değişiklikten sonra bu sayı yarıdan da aza yani 24'e inmiştir. Görsellerin azaltılıp, yazı kısımlarının çoğaltılması öğrencilerin dikkatini çekmede sıkıntı yaratabileceği söylenebilir.

Altıncı sınıflarda değişiklikten sonra tarihi şahsiyetlerin görsellerinin sayısı 7 adet artarak toplam 50 olmuştur. Yedinci sınıflarda da 5 adet artarak 91 olmuştur. Tarihi şahsiyet görsellerinin mantık çerçevesinde sayılarının artırılması konuya dikkati çekmede ve kavramayı kolaylaştırmada büyük önem teşkil edecektir.

Yedinci sınıflarda tarihi şahsiyet görsellerinin fazla olması konuların daha çok tarih ağırlıklı olmasıyla ilişkilendirilebilir. Örneğin; Rönesans, Reform, Osmanlı Devleti'nin kuruluşu gibi konularda birçok tarihi şahsiyetin olması görsellerinin de olması ihtimalini artırmaktadır.

Yedinci sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının bilim konularında bilim insanları kısa ve net, genel olarak yaptığı önemli çalışmalarıyla birlikte verilmiş ve öğrencilerin kavraması sağlanmıştır. Aynı zamanda bu bilim insanlarının temsili resimleriyle birlikte verilmesi somut öğrenmeyi gerçekleştirmektedir (Ek 2).

Yedinci sınıf seviyesinde 2017-2018 ders kitabında Rönesans dönemi anlatılırken Leonardo Da Vinci'nin adı geçmiştir. Ve sayfanın kenarına kendisinin bir çizimi yerleştirilmiştir. Bu şekilde Onun gibi bilindik bir kişi de olsa ne yaptığına dair somut bir verinin öğrencilere sunulması verilenlerin daha iyi kavranmasına yardımcı olacaktır. Yine aynı şeklide Mikelanj'ın Musa heykelinin fotoğrafına yer verilmesi somut öğrenmeyi sağlaması beklenmektedir (Ek 3).

4.6. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Verilen Tarihi Şahsiyetler Arasında Kadın-Erkek Ayrımı Gözetilmekte midir?

İncelenen Sosyal Bilgiler ders kitaplarında belli konularda özellikle erkek tarihi şahsiyetlerin verilmiş olması dikkati çekmektedir. Bilim insanları gibi alanlarda daha çok erkek tarihi şahsiyetlerin verildiği görülmektedir. Oysaki hem konunun daha iyi anlaşılması hem de kız-erkek ayrımının olmadığının öğrenilebilmesi için kadın tarihi şahsiyetlerin de verilmesi yerinde olacaktır.

Beşinci sınıf seviyesinde 2015-2016 eğitim öğretim yılında 5. öğrenme alanının 2. konusu olan "Buluş Yapanlar ve Bilim İnsanları"nda altı kişinin adı geçmiştir. Bu kişilerin ortak yanı hepsinin erkek oluşudur. Yalnızca erkek bilim insanlarının verilmiş olması kız öğrencilerde bir eksiklik duygusu yaratabilir. Bunun yerine erkek bilim insanları verilirken kadın bilim insanlarının da verilmesi gerekir. Hem kadın hem erkek bilim insanlarının aynı konuda yer alması öğrencilerde eşitlik duygusu yaratarak ben de yapabilirim güdülenmesini arttıracağı söylenebilir.

Beşinci sınıflarda 2016-2017 yılında beşinci öğrenme alanı olan gerçekleşen düşlerde birçok bilim insanının yer aldığı görülmektedir: Graham Bell, Samuel Morse, Wright, Cezeri, Marie Curie, Einstein, … Fakat burada dikkati çeken genellikle erkek bilim insanlarının isimlerinin verilmesidir. Kadın bilim adamlarından sadece Marie Curie'nin ismi geçmiştir. Oysaki Montessori gibi bir örnek verilebilirdi. Bu sayede öğrenciler kız erkek ayrımı yapmadan başarılı

olabileceklerine inançlarının artacağı söylenebilir. 2017-2018'de "Bilim Teknoloji ve Toplum" de bilim insanı olarak yalnızca Peter Abelard, Newton, İbni Sina, Edison, Bruno, İbn Haldun verilmiştir. Bu isimlerin içinde bir tane de olsa kadın bilim insanının isminin verilmesi cesaretlendirici olacaktır.

Beşinci sınıflarda 2018-2019 yılında aynı bölümde altı tane bilim insanının adı geçmiş ve kadın bilim insanı verilmemiştir. Sayı olarak giderek azalma olmuştur. Öğrencilerin karmaşa yaşamasındansa az bilim insanı verilerek konu kavratılmaya çalışılmıştır. Bir konuda çok fazla tarihi şahsiyetin isminin geçmesi öğrencilerde panik ve öğrenemeyecekleri duygularını oluşturabilir.

Altıncı sınıflarda 2016-2017'de "Kadının Yeri" konusunda beş isim verilmiştir. 2017-2018'de "Kadının Serüveni" konusunda on isim verilmiştir. 2018-2019'da "Kadın ve Toplum" konusunda on altı kişi verilmiştir. Kadınla ilgili konularda verilen kişi sayısının son yıllarda arttığı görülmektedir. Bu da kadına verilen değerin azalmadığını arttığını göstermektedir. Bu konular sayesinde öğrencilerde daha küçük yaşlarda bu bilincin sağlanması hedeflenmektedir.

Yedinci sınıflarda 2015-2016'da eğitim öğretim yılının 4. öğrenme alanı olan "Zaman İçinde Bilim"de birçok bilim insanının isminin geçtiği görülmektedir. Bu öğrenme alanının kazanımı ilk uygarlıkların bilimsel ve teknolojik gelişmelere katkılarına örnek vermek ve ilk yazı örneklerinden yola çıkarak yazının kullanım alanlarını ve bilgi aktarımındaki önemini fark etmektir. Bu sebeple isimlerin çokluğu normaldir. Bu öğrenme alanında geçen tarihi şahsiyetlere bakıldığında genel olarak en dikkat çeken nokta verilen tüm bilim insanlarının erkek olmasıdır. Bunun sebebine bakıldığında coğrafi keşifler, rönesans, reform gibi önemli tarihi olaylarda genellikle erkeklerin etkili olmasıdır. Fakat tarihe bakıldığında gölgede kalan önemli kadın bilim insanlarının da olduğu görülmektedir. Rönesans döneminin filozoflarından; Marie Le Jars de Gournay, Tullia d'Aragona' verilebilecek örneklerden yalnızca birkaçıdır. Aslında kadın filozofları incelerken dönemsel olarak incelemek gerekir: Antik Çağda: Krotonlu Theano, Hypatia, Orta Çağ: Marguerite Porete ,Christine de Pizan. Aslında kadın bilim insanlarına da yer verilmiş olması gerekir. Bu şekilde olursa kız öğrencilerin de güdülenmesini

arttıracağından ve kız-erkek bilim insanlarının herhangi bir farkının olmadığını öğrencilerin kavrayacaklarıdır.

Yedinci sınıflarda 2016-2017 tarihli ders kitabında da "Zaman İçinde Bilim" adlı öğrenme alanında çok sayıda bilim insanının isminin geçtiği görülmektedir. Bu isimlere şöyle bir bakıldığında ilk dikkati çeken şey; çoğunlukla erkek bilim insanlarının isimlerinin geçmesidir. Halbuki kadın bilim insanlarının da olduğunu bilinmektedir. Örneğin Türk İslam uygarlığının bilimsel birikime katkıları konusu işlenirken şu şekilde bir bilginin verilmesi dikkat çekici olabilir: "Dünyanın yedi harikasından Tac Mahal'i bilmeyen yoktur. Babür İmparatoru Şah Cihan tarafından eşi Mümtaz Mahal'in anısına yaptırıldığını da. Cihangir'in eşi İmparatoriçe Nur Cihan'ın çiçeklerin suyunu damıtıp parfüm elde etmek üzere bir alet icat ettiği bilinmez. Ya da özellikle İslam'ın ilk asırlarında kadınlar sosyal ve ilmî hayat içinde çok daha aktif rol almışlardı. Hz. Peygamber dönemindeki savaşlarda hemşirelik görevinde bulunan kadınların yanı sıra hadis, fıkıh ve benzeri dinî ilimlerde faal oldukları görülür" Bu şekilde ilgi çekici bilgilerin verilmesi hem dikkati çeker, bunun yanında kadınlarında bilimle uğraştığını öğrencilere gösterir ve kanıtlar.

Yedinci sınıflarda 2016-2017 tarihli ders kitabında Türk İslam Bilim İnsanlarının Bilimsel Birikime Katkıları" konusunda tarihi şahsiyetlerin verilişinin basit, yalın ve kolay anlaşılır olduğu söylenebilir. Örneğin Biruni anlatılırken ayrı bir başlık açılmış onun temel özellikleri ve öneminden bahsedilmiştir. Bilimsel araştırmalara küçük yaşta başladığından, birçok dil bildiğinden, yer çekimi fikrinin öne attığından ve doğumunun 1000. yılında UNESCO tarafından tüm dünyaca anıldığından bahsedilmiştir. Diğer ismi geçen bilim insanları için de aynı anlatım yolu seçilmiştir. 2017-2018 ve 2018-2019'de de bilim insanları aynı sırayla verilmiştir. Tüm incelenen yılların ders kitaplarında dikkati çeken kadın bilim insanlarının verilmeyişi ya da çok az sayıda kadın bilim insanının isminin geçmiş olmasıdır.

BÖLÜM V. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde ortaokul 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarından ve konuyla ilgili yapılan doküman incelemesinden elde edilen bilgilerden bahsedilmiş, bu bilgiler üzerinde tartışılmış ve sonuçlar üzerinde durularak öneriler ortaya konmuştur.

5.1. Tartışma

Türkiye'de ders kitaplarıyla ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar içerisinde Sosyal Bilgiler ders kitaplarıyla ilgili çalışmalar da mevcuttur. Fakat Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki tarihi şahsiyetlerle ilgili belirgin bir çalışma yapılmamıştır. Var olan bir eksikliğin giderilmesi amacıyla bu çalışma yapılmıştır. 2015-2016 eğitim öğretim yılından başlanarak 2018-2019 eğitim öğretim yılı da dahil olmak üzere altı eğitim öğretim yılının tüm Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki tarihi şahsiyetler tespit edilmiştir. Bu yapılmadan önce Sosyal Bilgiler, Sosyal Bilgiler dersinin amaç ve vizyonu, tarih, tarihi şahsiyetler, tarihi şahsiyetlerin öğretilmesinde Sosyal Bilgiler dersinin önemi incelenmiştir.

Sosyal Bilgilerin çıkış noktasının bilim olduğunu söylemek mümkündür. Bilim, Einstein'ın belirttiği gibi "her türlü düzenden yoksun duyu verileri (algılar) ile mantıksal olarak düzenli düşünme arasında uygunluk sağlama çabası" olarak ifade edilebilir. Günümüzde bilim birçok alt dala ayrılıp bu bilim dalları bilim insanları ve ilgilenenler tarafından incelenmektedir ve bu alt dallardan bir tanesi de sosyal bilimlerdir. Elde edilen bilgilere göre sosyal bilimler, Sönmez (1999)'a göre; "insanlar tarafından üretilen gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bu sürecin sonunda elde edilen dirik bilgiler bütünüdür" (s. 15). Sosyal Bilimler kısaca dünyanın ve hayatın toplumsal taraflarını inceleyen bir bilim dalıdır. Sosyal bilgiler ise Öztürk (2006)'nın belirttiği gibi değişen ülke ve dünya koşullarında bilgiye dayalı karar alıp problem çözebilen etkin vatandaşlar yetiştirmek amacıyla sosyal ve beşeri bilimlerden aldığı bilgi ve yöntemleri kaynaştırarak kullanan bir öğretim programıdır.

Sosyal bilgiler bugün okullarda öğrencilere bilgi yığını vermek yerine onları duyarlı bireyler haline getirmeye, ülkelerine sahip çıkmaya, düşünmeye, sorgulamaya, bilinçli insanlar olmaya çalışmaktadır. Yapılan ders kitabı incelemeleri sonucunda özellikle 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında tarihi konu ve kişiliklerden çok sosyal konuların, genel görgü kurallarının, ülkenin yönetimi ile ilgili basit ve genel konuların yer aldığı görülmektedir. Örneğin 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında trafik kuralları, ticaret, ekonomi, ülkemizin bölgeleri, doğal ve tarihi miraslarımız, bilim konuları yer almaktadır. Bir sınıf geçtikten sonra yani 6. sınıfa gelindiğinde sosyal konuların yanında tarihi konu ve kişilerin sayısının arttığı görülmektedir. Örneğin altıncı sınıf ders kitaplarında yine beşinci sınıftaki gibi ekonomi, ticaret, bölgeler, iklimler ve bilim konuları yer alırken bu konuların yanında tarihte kurulmuş ilk devletler ve uygarlıklar, ilk Türk-İslam devletleri gibi tarih içeren konular da yer almaktadır. Buradan sınıf seviyesi arttıkça tarih alanıyla ilgili konuların artarak kavratılmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarını incelediğimizde diğer iki sınıf seviyesine oranla sosyal ve toplumsal içerikli konuların azaldığını, tarih konularının ve tarihi şahsiyetlerin sayısının arttığı görülmektedir. 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında örneğin Osmanlı Devleti'nin kuruluşu, yükseliş dönemi, yıkılışı, I. Dünya Savaşı, bazı dönemlere ait bilim çalışmaları, Rönesans, Reform, Fransız İhtilali, Sanayi İnkılabı, Osmanlı kültür uygarlığı gibi konular bulunmaktadır. Konulara bağlı olarak tarihi şahsiyetlerin sayısında gözle görülür bir değişme dikkati çekmektedir. Beşinci sınıflarda çok az tarihi şahsiyet görülmekteyken, yedinci sınıflarda bu sayı çok artmıştır. Bu çalışmada Sosyal Bilgiler ders kitaplarında tespit edilmiş tüm tarihi şahsiyetler belirli gruplar altında verilmiştir (askeri/yönetici, dini kişilikler, bilim insanları, edebiyat/tarih/sanat/müzik ile ilgilenenler). Tüm sınıf seviyelerinde aynı başlıklar bulunmaktadır. Deniz (2011)'in çalışmasında altıncı ve yedinci sınıflarda benzer kategoriler kullanılmasına rağmen bu sayının daha fazla olduğu görülmektedir. Deniz (2011)'in çalışmasında bulunan kategorilerden bazıları şunlardır; edebiyatçılar, arkeologlar, tiyatrocular, coğrafyacılar, filologlar… Filozoflar, matematikçiler, arkeologlar gibi ayrıntı başlıkların olması bütünü görmeyi engelleyebilir. Daha az ve genel başlıkların verilmesi tümden görmeyi ve anlamayı kolaylaştıracaktır.

İncelenen dört eğitim öğretim yılına bakıldığında beş, altı ve yedinci sınıflarda birçok tarihi şahsiyetin adı geçmiştir. Burada dikkati çeken sınıf seviyesine göre tarihi şahsiyet sayısının ne kadar fazla arttığıdır. Beşinci sınıflarda tüm şahsiyetlerin öğrenciler tarafından kalıcı olarak öğrenilmesi mümkün gözükmemektedir. Logie Baird, Marconi, Wright, Augustus gibi kişilerin kavranması pek de mümkün olmayacaktır. Yedinci sınıflarda onlarca tarihi şahsiyetin varlığı öğrencinin gözünün korkmasına, büyük çoğunluğunun öğrenilememesine ya da kafa karışıklığına sebep olacaktır. Yine de ders kitapları incelendiğinde bu kişilerle ilgili genellikle gereksiz bilgilerin yer almadığı söylenebilir. Bazı konularda verilmeyebilecek olan yani gereksiz bilgilerin olduğunu söylemek yerinde olacaktır.

Bu çalışmada incelenen Sosyal Bilgiler ders kitaplarında tespit edilmiş olan onlarca tarihi şahsiyet ile ilgili birçok bilgi verilmektedir. Bu bilgilerin bazıları gereksiz olup bazıları ise konunun anlaşılması açısından çok önem arz etmektedir. Bazı konularda gereksiz bilgilerin yanında eksik bilgilerin de olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle yedinci sınıfların tarihi konularda geçen tarihi şahsiyetlerin tümüyle ilgili açıklayıcı ve kavratıcı bilgilerin olmadığı görülmüştür. Deniz (2011) de incelediği Sosyal Bilgiler ders kitaplarında tarihi şahsiyetlerle ilgili verilen açıklamaların yetersiz olduğu bulgusuna ulaşmıştır (s. 85).

Ders kitaplarında herhangi bir tarihi şahsiyetle ilgili bilgi verilirken, bu bilgilerin tarafsız olmasına dikkat etmek gerekir. Şu an içinde bulunulan zamana göre değil, o tarihi şahsiyetin yaşadığı dönemdeki şartları değerlendirerek ve herhangi bir taraf tutmadan olayları ve kişileri olduğu gibi anlatmak gerekir. Bu anlamda incelenmiş olan tüm Sosyal Bilgiler ders kitaplarında her sınıf seviyesinde tarafsız bir bakışı kullanılmıştır. Olaylar ve kişilerin kendi zamanlarına göre değerlendirildiği ve bu bakış açısıyla öğrencilere verildiği tespit edilmiştir. Deniz, (2011) de yaptığı çalışmasında 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları içerisinde yer alan tarihi şahsiyetlerin objektif verildiğini belirtmiştir.

Ders kitaplarında onlarca şahsiyetin isminin geçtiğini belirten Deniz (2011), bazı tarihi şahsiyetler hakkında yeterli bilgi verilmediğini, verilen bilgilerin de klişe bilgiler olduğunu ve öğrencilerin ilgisini çekmediğini söylemektedir (s. 85). Ayrıca bu kadar çok tarihi konunun verildiği Sosyal Bilgiler dersinin ders saatinin yetersiz olduğu görülmüştür (Deniz, 2011, s.86). Bu çalışma için de genel olarak aynı bulgular tespit edilmiştir. Bulgular bölümünde aynı verilerden bahsedilmiş olup, bazı

bilgilerin gereksiz oluşundan, öğrencilerin kazanımları gerçekleştirmeleri için durumu zorlaştırdıklarından, bazı tarihi şahsiyetler hakkında ise yetersiz bilgi verilmiş olmasından bahsedilmiştir. Fakat genel olarak tarihi şahsiyetler hakkındaki bilgilerin yeterli olduğu söylenebilir.

Kolyiğit ve Tokcan (2017), Türk tarihinde yer alan kadın şahsiyetler hakkında yaptıkları çalışmada öğrencilerin Türk tarihinde yer alan kadın şahsiyetler konusunda bilgi düzeyinin yetersiz olduğu tespit edilmiş olup, en fazla bilinen ismin Sabiha Gökçen olduğu görülmüştür (s. 37). Bunun sebebi olarak da bu ismin günlük hayatta çok defa geçmesi gösterilmiştir. Tarihi şahsiyetlerin kavratılmasında özellikle uygun olan konularda güncel ya da bilindik isimlerin verilmesi bu yüzden gereklidir.

Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki tarihi şahsiyetlerin araştırıldığı bu çalışmada tüm sınıf seviyelerinde yönetici/askeri kategorisinde en çok geçen ismin Atatürk olduğu görülmektedir. Beşinci sınıflarda 122, altıncı sınıflarda 201 ve yedinci sınıflarda 192 kez olmak üzere toplam 515 kez Atatürk ismi geçmiştir. Bunun müfredatta kazandırılmak istenen kazanımlarla doğru orantılı olduğunu söylemek mümkündür. Türk Milli Eğitim sisteminin genel amaçları incelendiğinde; Atatürk inkılâp ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görevlerini bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek, olduğu görülecektir (Sözer, 1998, s. 22).

Bu üç sınıfta da karşılaşılan isimlere ve bu isimlerin verilme şekillerine bakıldığında öğrencilerin öğrenmelerinin zor olmayacağı tespitinde bulunulabilir. Bunun sebebi verilen bilgilerin gereksiz bilgilerden arındırılmış olması ve duru bir halde verilmiş olmasındandır. Fakat bazı konularda konunun özü anlatılmayıp gereksiz bilgi kısmı ağır bastığı için öğrencinin asıl kazandırılmak istenen kazanımı alabilmesi zor olabilir. Çünkü öğrenci dikkatini konunun hangi kısmına çekeceği konusunda kararsızlık yaşayacaktır. Örneğin; İstanbul'un fethi anlatılırken Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'un fethiyle ilgili hazırlıkları, yaptıkları anlatılırken çok ve gereksiz ayrıntı verilirse öğrencinin konuyu kavraması zorlaşabilir.

Ders kitaplarına genel olarak baktığımızda tarihi şahsiyetlerin veriliş biçimlerinin ve anlatıldıkları yönlerinin doğru olduğunu söylemek mümkündür. Örneğin beşinci sınıf ders kitabında "Bilime Hizmet Edenler" başlığındaki bilim insanları kısa ve öz şekilde anlatılarak öğrencinin dikkatinin dağılması önlenmiştir. Pasteur, Einstein, Galileo gibi bilim insanları bilim tarihine geçmelerini sağlayan buluşlarıyla ele alınmışlardır.

Yine özellikle yedinci sınıflarda konu içlerinde hiçbir bilgi verilmeden yalnızca ismi geçen tarihi şahsiyetlere rastlanmaktadır. Bu şekilde verilen isimlerin çokluğu öğrencide panik yaratabilir ve asıl öğrenmesi gereken yerleri görememesine ve atlamasına sebep olabilir. Sosyal Bilgiler dersinin amacı öğrencilerin zihinlerini gereksiz bilgilerle doldurmak değildir. Temel amaç "Ne kadar çok bilgi, ne kadar çok tarihi şahsiyeti öğretirsem öğrenciler o kadar bilgili olur", "öğrenci tarihteki tüm olayları en ince ayrıntısına kadar öğrenmelidir" düşüncesi değildir.

5.2. Sonuç

Bu çalışmanın amacı Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından ortaokullarda ders kitabı olarak okutulması onaylanan Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında ismi geçen tarihi şahsiyetlerin incelenmesidir. Dört eğitim öğretim yılının Sosyal Bilgiler ders kitaplarının incelendiği bu çalışmada beş, altı ve yedinci sınıflarda bulunan tarihi şahsiyetler tespit edilmiştir. Tespit edilen bu tarihi şahsiyetler kategorilendirilmiştir. Bu kategorilendirme yapılırken o tarihi şahsiyetin o ders kitabında genel olarak hangi yönünün ağır bastığı ve hangi alanda çalışmalar yürüttüğü dikkate alınmıştır. Bu kişiler tüm sınıf seviyelerinde genel olarak aynı başlıkların altında verilmiştir. Çalışmada bulunan kategoriler; askeri/yönetici, dini kişilikler, bilim insanları, edebiyat/tarih/sanat/müzik ile ilgilenenlerdir.

Tarih, insan topluluklarının bütün çalışmalarını ve faaliyetlerini inceler, geçmişi anlamlandırmalarını sağlar. Sosyal Bilgiler dersinin içerisinde öğrencilere verilmeye çalışılan tarih, genel anlamda lise (ortaöğretim) seviyesindeki tarihe göre daha basittir. Ders kitaplarında tarih konuları anlatılırken konu içlerinde yer alan şahsiyetler anlatılmak ve kazandırılmak istenen kazanıma ulaşılmasında büyük önem taşımaktadır. Tarihi şahsiyetler, bir ulusun yükselmesinde, o ulusun ülkesinin geçmişi, yaptıkları ile ilgili ders almasında ve geçmişte olumlu sonuçlara yol açmış

konuları örnek almasında yol göstericidir. Tarih, toplumların devlete bağlılıklarını, vatanlarına sahip çıkmalarını, geçmişini anlayıp şimdiyle bütünleşmelerini, geleceğe umutla bakmalarını sağlamaktadır. Kitaplarda verilen şahsiyetlerin veriliş şekilleri, sayıları, onlar hakkında verilen bilgileri, konularla bütünlük oluşturmaları bu yüzden çok önemlidir.

Sosyal Bilgiler ders kitaplarında problem durumlarına göre incelemeler yapılmıştır. Tespit edilen tarihi şahsiyetler sayıca oldukça fazladır. Özellikle yedinci sınıflarda konuların ağırlaşmasından dolayı kişi sayısı yükselmiştir. Beş ve altıncı sınıfta verilen kişiler konuların anlaşılması bakımından yeterlidir. Bu kişiler hakkında gereksiz bilgilerden bahsedilmemiştir. Genellikle anlatımlar ve örnekler kazanımın gerçekleştirilmesi açısından yeterli olacaktır.

Yedinci sınıf düzeyinde Sosyal Bilgiler ders kitaplarında verilmiş olan tarihi şahsiyetlerin sayısı çok fazladır. Aslında bu sayının çok ya da az olması çok da önemli değildir. Önemli olan bu kişiler hakkında yeterli bilginin verilmiş olmasıdır. Az kişinin adı geçip bilgilerin yetersiz olması kadar, çok kişinin verilip bilgilerin çokluğu ve gereksizliği de çok önemlidir. Yapılması gereken, gerektiği kadar ismin yer alması ve yer alana kişiler hakkında bir belirsizliğe düşmemek için konuyla alakalı olan bilgilerinin eksiksiz verilmesidir. Bazı tarihi şahsiyetler hakkında hiçbir bilgi verilmeden sadece konuda bir ya da birkaç kez ismi geçmiştir. Bu, öğrencide öğrenmeyi zorlaştıracaktır. Tarihi şahsiyetlerin konu içlerinde verilmesi doğal olarak gereklidir. Fakat herhangi bir tanıtıcı cümle, açıklayıcı ifade yer almaz ise belki de öğrenci o kişinin önemli olmadığını düşünecektir.

Beşinci sınıflarda çok fazla tarihi konu olmadığı için kişi sayısı da azdır. Genellikle verilen isimlerle ilgili açıklamalar da verilmiştir. Altıncı sınıflarda ise kişi sayısında artış olmuştur. Konular biraz daha tarih ağırlıklı olmaya başladığından böyle bir artış yaşanmıştır.

Ders kitaplarının kazandırılacak kazanımlara/hedeflere göre düzenlenmesi beklenmektedir. Öğrenciler eğitim süreçlerinde bu ders kitaplarını kendilerine yol gösterici olarak benimsemektedir. Yani kitaplar öğrencilere rehberlik etmektedir. Bu amaçla kitaplarda öğrencilerin öğrenmelerini kolaylaştırabilecek, anlamlandırmalarını hızlandırabilecek yollara ihtiyaç vardır. Örneğin 2018-2019

eğitim öğretim yılında Osmanlı Devleti'nin kuruluşu anlatılırken padişahlar doğrudan verilmek yerine tablolaştırılarak ve en önemli yaptığı işler sıralanarak verilmiştir. Bu öğrencide anlamlandırmayı, güdülenmeyi ve konuyu öğrenme isteğini artıracaktır.

Öğrenme alanı-konu ve tarihi şahsiyetler arasında bir uyum bulunmaktadır. Bir bütünlük oluşturmaktadır. İncelenen kitaplardaki konularla alakasız tarihi şahsiyetler verilmemiştir. Yalnızca bazı konularda fazla kişi geçmektedir, bu kişilerin bazılarıyla ilgili yeterli, kavratıcı bilgi yer almamaktadır.

Söylenmesi gereken başka bir husus da bu çalışmanın kapsadığı sınıf seviyelerinin her birinde kadın erkek tarihi şahsiyetlerle olan durumdur. Özellikle bilim insanları kategorisinde erkek bilim insanlarının isimleri geçmiştir. Ders kitaplarında kadın bilim insanlarının sayısının yok denecek kadar az verilmiştir. Oysaki kadın bilim insanlarının da aynı ölçüde verilmesi öğrencilerde cinsiyet ayrımını oluşturmama bakımından çok önemlidir. Askeri/yönetici grubuna bakıldığında yine kadınların sayısının yok denecek kadar az verildiğini söylemek mümkündür. Bu durum ise devlet işlerinde ve ordu işlerinde kadınların çok fazla ön planda olmamasından kaynaklanmaktadır. Yine aynı şekilde dini kişiliklerde de aynı durum söz konusudur. Edebiyat/sanat/tarih/müzik grubunda sayıca daha fazla olduklarını söylemek mümkündür. Bunun sebebi ise grubun geniş bir alanı kapsamasıdır.

5.3. Öneriler

Çalışmanın bu kısmında, yapılan bu araştırma konusu örnek alınarak farklı disiplinlerde yapılabilecek çalışmalara, ders kitabı yazarlarına ve program geliştiricilere yol göstermek ya da yardımcı olmak amacıyla dikkat edilmesi gereken hususlara ve yeni kitaplar hazırlanırken dikkat edilebilecek noktalara yer verilmiştir.

2017 Sosyal Bilgiler öğretim programındaki değişiklikten önceki ve sonraki ikişer eğitim öğretim yıllarında devlet okullarında okutulan ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın onaylayıp çıkarmış olduğu Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki tarihi şahsiyetler incelenmiştir. Bu çalışmanın yol gösterici bir çalışma olduğu kabul edilerek diğer disiplinlerde de buna benzer bir çalışmanın yapılabileceği

öngörülmektedir. Örneğin Türkçe ders kitaplarında geçen önemli kişiler, Matematik ders kitaplarında geçen bilim insanları ya da İngilizce ders kitaplarında geçen tarihi şahsiyetler ve alanları gibi bir araştırma konusu üzerinde çalışılabilir. Bu çalışmanın tarihi şahsiyetlerle ilgili bir farkındalık oluşturma açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Genel olarak öğrenciler arasındaki büyük bir çoğunluk tarafından Sosyal Bilgilerin çok sıkıcı ve zor bir ders olarak düşünüldüğü bilinmektedir. Bu yargıyı kırabilmek adına kitap hazırlama komisyonlarının bazı şeylere dikkat etmeleri gerekmektedir. Bu çalışma ile birlikte kitap hazırlayan komisyonların, öğrencilerin dikkatini çekmek amacıyla tarihi şahsiyetler hakkında ilginç bilgilere de yer vermesi gerekir. Örneğin yapılan araştırmada Sosyal Bilgiler ders kitabında farklı sınıf seviyelerinde toprağın önemi konusu anlatılırken herkes tarafından bilinen halk ozanı Aşık Veysel ve kendisinin Kara Toprak adlı şiiri verilmiştir. Böylelikle hem Aşık Veysel'in kim olduğu öğrencilere hatırlatılmış hem de bu şiirler ile konuya dikkat çekilmiştir. Ayrıca kitap hazırlayan komisyonların bu çalışmayı inceleyerek tarihi şahsiyetlerin nicelik bakımından öğrenciye uygun olup olmadığını bütün halinde görüp karar verebilmeleri mümkündür.

İnsanlığın varoluşundan bu yana görsellik iletişimde başlıca anahtar olmuştur. Bilginin hızla çoğaldığı ve tüketildiği bu çağda ise görselliğin önemi daha da artmıştır. Nitekim pek çok eğitim bilimci çocukların öğrenmelerinde görsel yolun en etkili yol olduğunu savunurlar. Ayrıca görseller diğer unsurlara göre daha kalıcı öğrenmeyi sağlamaktadırlar. Görsel imajlar öğrenciler tarafından daha iyi öğrenilmektedirler. Resimler yazılardan daha uzun süre hatırlanmaktadırlar. Bu açıdan bazı karmaşık konuların anlatımında özellikler görsellerin kullanımı tercih edilmektedir. Konu görsellerle desteklenince somut bir hal alır ve daha kolay öğrenilir (Aktaş, Albayrak, Uzuner ve Albayrak, 2010, ss. 722, 723).Bu açıdan ders kitapları görsel açıdan tarihi şahsiyetlerin küçük birer fotoğraf ya da resimleriyle zenginleştirilmelidir. Aynı zamanda karikatürlerin de kullanılması konuya ve tarihi şahsiyete dikkati çekebilir. Tarihle ilgili karikatürler çoğu kez öğrenilecek olan konuyu bir bütün halinde öğrenciye sezdirirler. Hem dikkat çekilmiş olur hem de kazanımın kavranması kolaylaşır.

Özellikle yedinci sınıflarda tarihi konuların çok fazla olması bakımından konu içlerinde verilen tarihi şahsiyetlerin sayısı biraz da olsa azaltılmalıdır. Verilmiş olan tarihi şahsiyetlerle ilgili kısa, öz ve açıklayıcı bilgiler yer almalıdır.

Program geliştiricilere yol göstermesi beklenen bu çalışmada, incelenen kitaplardaki tarihi şahsiyet sayıları ve bu sayılardaki değişiklikler göz önüne serildiğinden program hazırlama aşamasında gidilebilecek değişikliklere karar verilmesinde yardımcı olması beklenmektedir. Bu çalışmanın öğrencinin sınıf seviyesi, hazırbulunuşluğu, yaş özellikleri, program içerisinde yer alan konular, kazandırılmak istenen kazanımlar doğrultusunda tarihi şahsiyetlerle ilgili bir fikir oluşturması bakımından yardımcı olması umut edilmektedir.

KAYNAKLAR

Akpınar, M. , Kapar, M. ve Yüksel E. (Ed.). (2018a). *Sosyal Bilgiler 6 ders kitabı*. İstanbul: MEB.

Akpınar, M. , Kapar, M. ve Yüksel E. (Ed.). (2018b). *Sosyal Bilgiler 7 ders kitabı*. İstanbul: MEB.

Albayrak, S , Uzuner , S , Aktaş, E , Albayrak, L . (2010). Türkçe 6, 7 ve 8. Sınıf Ders Kitaplarının Görseller (İllüstrasyonlar) Açısından Değerlendirilmesi. Türklük Bilimi Araştırmaları, (27), 721-733. Retrieved from http://dergipark.org.tr/tubar/issue/16968/177257.

Alisinanoğlu, F., ve Kesicioğlu, O. S. (2010). Okul öncesi dönem çocuklarının davranış sorunlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Giresun ili örneği). *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*.

Alganer, Y., ve Çetin, M. Ö. (2007). Avrupa'da birlik ve bütünleşme hareketleri.

Ardıç, M. , Bağcı, Ö. , Bildik, F. , Kapar, A. , Şafak, L. , Şahin, K. , Yıldız, S. ve Yüksel, E. (2018). *Tarih 9 Ders Kitabı*. Kapar, A. (Ed.). Ankara: Devlet Kitapları.

Arslan, M. M. (2013). *Sosyal Bilgiler 7 öğretmen kılavuz kitabı*. Ülker, E. (Ed.). Ankara: Anıttepe.

Aydoğan, A. (2005). *Tarihin İlkeleri*. İstanbul: YKY.

Aynacı, C. ve Özensoy, A. U. (2016). *Sosyal Bilgiler 5. sınıf ders kitabı*. Aktaş, Ş. (Ed.). Ankara: Berkay.

Barr, R. , J. L. Barth ve S. S. Shermis (1978). Defining the social studies. , Bulletin, 59, Washington: NCSS.

Baykara, T. (1996). *Tarih araştırma ve yazma metodu*. İzmir: Basset Matbaası.

Baymur, F. (1954). *Tarih Öğretimi*. Ankara: İnkılap Kitabevi.

Carr, E. H. (2001). *What is History?* Basingstone: Palgrave.

Çebitürk, C. (2005). Tarih Kavramlar Sözlüğü. Eskişehir: Özdemir Ofset.

Deniz, Ç. (2011). *İlköğretim II. kademe Sosyal Bilgiler ders kitaplarında tarihi şahsiyetlere yaklaşım tarzı*. (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 280666).

Erden, M. (2000). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. İstanbul: Alkım Yayınevi.

Evirgen, Ö. F. (2016). *Sosyal Bilgiler 7. sınıf öğretmen kılavuz kitabı*. Yılmaz, A. (Ed.). Ankara: Ekoyay.

Evirgen, Ö. F. , Özkan, J. , Öztürk, S. ve Özdural, Z. (2017). *Sosyal Bilgiler 5 ders kitabı*. Altun, A. , Beldağ, A. ve Elmacı, S. (Ed.). İstanbul: MEB.

Gül, A. & Özen, Y. (2007). Sosyal ve eğitim bilimleri araştirmalarinda evren-örneklem sorunu. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (15), 394-422.

Güler, İ. (2012). *Tarihin toplumdaki işlevi ve yeri*. İstanbul: Elif kitabevi.

Güven, İ. (Ed.) (2017). *Sosyal Bilgiler 7 ders kitabı.* İstanbul: MEB.

Güven, N. , Karakaya, F. ve Midilli, A. (2017). *Sosyal Bilgiler 6 ders kitabı*. Şahin, S. (Ed.). Ankara: Sevgi.

İnan, A. (2018). Atatürk'te Vatan Mefhumu ve Millet Sevgisi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, *7*(4).

Karabıyık, E. Ü. (2014a). *Sosyal Bilgiler 6 öğretmen kılavuz kitabı*. Akarsu, B. (Ed.). Ankara: Evren.

Karabıyık, E. Ü. (2014b). *Sosyal Bilgiler 7 öğretmen kılavuz kitabı*. Öntemel, F. (Ed.). Ankara: Evren.

Karabıyık, E. Ü. (2015a). *Sosyal Bilgiler 5 öğretmen kılavuz kitabı*. Akarsu, B. (Ed.). Ankara: Evren.

Karabıyık, E. Ü. (2015b). *Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı*. Akarsu, B. (Ed.). Ankara: Evren.

Karabıyık, E. Ü. *Sosyal Bilgiler 6 öğretmen kılavuz kitabı*. Akarsu, B. (Ed.). Ankara: Evren.

Kaya, K. (2013). *Sosyal Bilgiler 6 öğretmen kılavuz kitabı.* Boyraz, E. Z. (Ed.). Ankara: İmyay.

Koç Başaran, Y. (2017). Sosyal bilimlerde örnekleme kuramı. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *5*(47), 480-495.

Mentiş Taş, A. (2004). Sosyal bilgiler öğretmenliği eğitimi program standartlarının belirlenmesi.

Metin, Y. *Dökuman İncelemesinin Temel Özellikleri*. Erişim Tarihi: 17.08.2019, http://80.251.40.59/education.ankara.edu.tr/aksoy/eay/eay/b0506/ymetin.doc

Milli Eğitim Bakanlığı. (2005). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı.

Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı.

Otluoğlu, R. ve Öztürk, C. (2005). *Sosyal Bilgiler öğretiminde edebi ürünler ve yazılı materyaller.* Ankara: Pegem.

Özbaran, S. (1983). *Tarihin Amacı*. İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.

Özçelik, İ. (1993). *Tarih öğretiminde yöntem ve teknikler*. Ankara: Gazi Büro.

Özdemir, M. (2010). Nitel Veri analizi: Sosyal Bilimlerde yöntembilim sorunsalı üzerine bir çalışma.. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11*(1), 323-343.

Öztürk, C. (2006). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretimi yapılandırmacı bir yaklaşım.* Ankara: Pegem .

Öztürk, C. (2012). *Sosyal Bilgiler öğretimi.* Ankara: Pegem.

Öztürk, C. (2009). *Sosyal Bilgiler Öğretimi Demokratik Vatandaşlık Eğitimi*. Ankara: Pegem.

Slater, J. (1995). *Teaching History in the new Europe*. London: Cassell.

Sönmez, V. (1986). Türkiye'de eğitimin kalitesi ve geleceği. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *1*(1).

Sönmez, V. (1999). *Sosyal Bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Sözer, E. (1998). Sosyal bilgiler programının amaçları, ilkeleri ve temel özellikleri. *Sosyal bilgiler öğretimi*, 14-39.

Şahin, E. (2018). *Sosyal Bilgiler 5 ders kitabı*. Ankara: Anadol.

Şimşek, H. ve Yıldırım, A. (2003). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Şimşek, H. (2009). Methodical Problem In The Researches of Educational History. Journal of Faculty of Educational Sciences, (42), 1, 33-51. (Çevrimiçi:http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/1147/13450.pdf, Erişim tarihi: 07.05.2019).

Tekten, Z. (2015). *Sosyal Bilgiler 6 ders kitabı*. Kuş, K. (Ed.). Ankara: Yakın Çağ.

Tokcan, H., ve Kolyiğit, E. Türk Tarihinde Yer Alan Önemli Kadın Şahsiyetler Hakkında Öğrenci Bilgi Düzeyleri. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi (IJONASS)*, *1*(1), 31-41.

Turan, R. (2018). 2017 İlkokul ve Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Üzerine Genel Bir Değerlendirme. (Çevrimiçi:

https://www.researchgate.net/publication/330028744_2017_ILKOKUL_VE_ORTA OKUL_SOSYAL_BILGILER_DERSI_OGRETIM_PROGRAMI_UZERINE_GEN EL_BIR_DEGERLENDIRME Erişim Tarihi: 01.08.2019).

Turgut, R. (Ed.) (2013). *Sosyal Bilgiler 5 öğretmen kılavuz kitabı.*. Ankara: Pasifik.

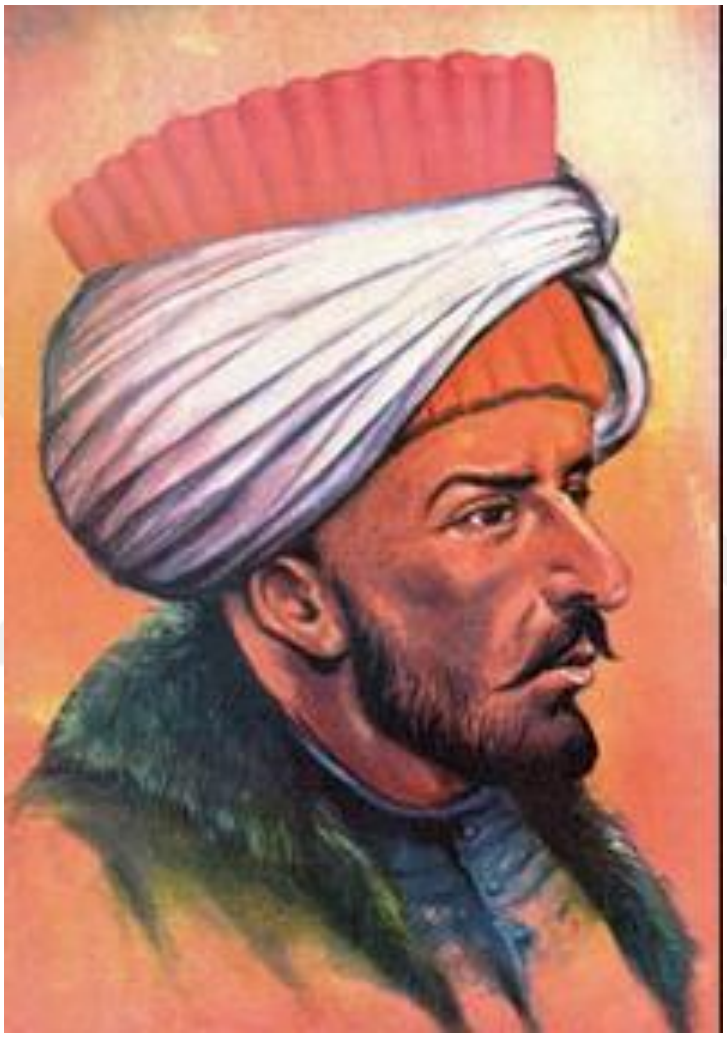
Türkmen, Z. (2009). *Vatandaşlık Bilgisi*. Ankara: Genelkurmay Basımevi.

Tüysüz, S. ve Yıldırım, Ş. (2015). *Sosyal Bilgiler 7 öğretmen kılavuz kitabı*. Ehliz, M. F. (Ed.). Ankara: Tuna.

Yıldırım, A. (1999). Nitel araştırma yöntemlerinin temel özellikleri ve eğitim araştırmalarındaki yeri ve önemi. *Eğitim ve Bilim*, *23*(112).

EKLER

EK 1: 2015-2016 Eğitim Öğretim Yılı 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı "İpek Yolu'nda Türkler" Öğrenme Alanındaki Yusuf Has Hacip'in Temsili Resmi

EK 2: 2015-2016 Eğitim Öğretim Yılı 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı "Zaman İçinde Bilim" Öğrenme Alanındaki Bilim İnsanlarının Temsili Resimleri

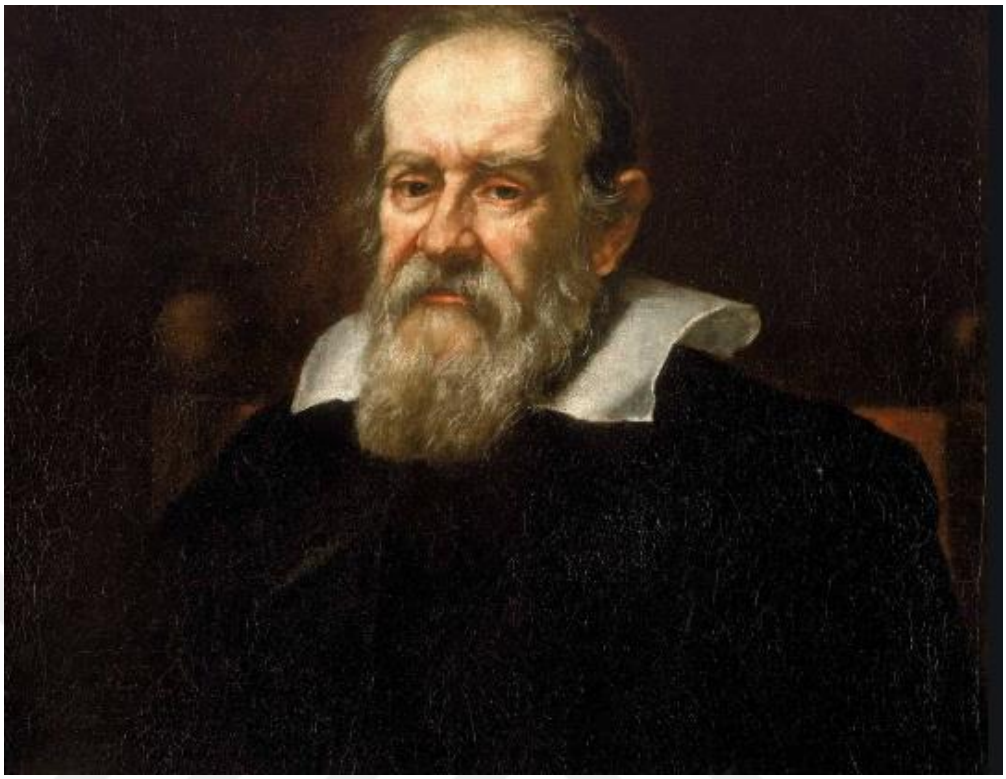
Harezmi'nin Temsili Resmi

İbn-i Haldun'un Temsili Resmi

Galilei’nin Temsili Resmi

EK 3: 2017-2018 Eğitim Öğretim Yılı Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı "Zaman İçinde Bilim" Öğrenme Alanındaki Mikelanj'ın Musa Heykeli

ÖZGEÇMİŞ

1988 yılında Bulgaristan'ın Dobriç şehrinde doğdu. Ailesi 1989 yılında gerçekleşen göç ile Türkiye'ye gelerek Tekirdağ'a yerleşti. İlköğrenimine ilk yerleştikleri Tekirdağ'ın Çorlu ilçesinin Ulaş Köyü'nde Kırkgöz Köyü İlköğretim Okulu'nda başladıktan sonra ikinci sınıfa Ulaş İlköğretim Okulu'nda devam etti. Daha sonra ilk yerleştikleri köyden taşınmaları sebebiyle üç, dört ve beşinci sınıfı Ahmet Rıza İşbilen İlkokulu'nda tamamladı. Ortaokulu Yeşiltepe İnönü İlköğretim Okulu'nda tamamlayarak liseyi Çorlu Yabancı Dil Ağırlıklı Mimar Sinan Lisesi'nde okudu. Liseden mezun olarak 2006 yılında İstanbul Üniversitesi sınıf öğretmenliği bölümünü kazandı. Sınıf öğretmenliği okurken çift anadal programına başvurarak Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünü de okumaya başladı. 2010 yılında bu iki programdan da başarı ile mezun oldu. 2011 yılında KPSS'yi kazanarak Sınıf Öğretmeni olarak İstanbul'a atandı. 2012 yılında alan değiştirme yaptı ve Sosyal Bilgiler Öğretmenliği yapmaya başladı. İstanbul Bahçeşehir'de İBB Yavuz Sultan Selim Anadolu İmam Hatip Lisesi'nde halen Sosyal Bilgiler Öğretmeni olarak çalışmaktadır.